EEN SCHERPE BLIK OP STEEKWAPEN-PROBLEMATIEK

Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak

Joey Wolsink

Henk Ferwerda

Beke reeks

Een scherpe blik op steekwapenproblematiek

EEN SCHERPE BLIK OP STEEKWAPEN-PROBLEMATIEK

Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak

Joey Wolsink
Henk Ferwerda

Beke reeks

Colofon

In opdracht van:
Ministerie van Justitie en Veiligheid, begeleid door het CCV

Omslagillustratie en opmaak:
Marcel Grotens (Bureau Beke)

Wolsink, J, & Ferwerda, H.

Een scherpe blik op steekwapenproblematiek

Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (de effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak

Dit onderzoek komt voort uit de behoefte van het ministerie van Justitie en Veiligheid en is begeleid door het CCV. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van het onderzoek berust bij de auteurs.

ISBN
978-94-92255-66-2

© 2024, Bureau Beke

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.

No part of this publication may be reproduced in any form by print, photo print or other means without written permission from the authors.

Alle rapporten van Bureau Beke zijn gratis te downloaden via bureaubeke.nl

Inhoud

Voorwoord 7

Managementsamenvatting 8

1 Achtergrond van het onderzoek 16
1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen 18
1.2 Methode van onderzoek 19
1.3 Leeswijzer 19

2 Steekwapenproblematiek onder de loep 20
2.1 Algemeen criminaliteitsbeeld 20
2.2 Het fenomeen steekwapenproblematiek in binnen- en buitenland 22
2.2.1 Bezitten van steekwapens 22
2.2.2 Dragen van steekwapens 23
2.2.3 Gebruiken van steekwapens 24
2.3 De risicofactoren 26
2.3.1 Individuele kenmerken 27
2.3.2 Het gezinsdomein 35
2.3.3 Het schooldomein 37
2.3.4 Het buurtdomein 38
2.3.5 Het vriendendomein 39
2.4 De motieven 42
2.4.1 Bezitten van steekwapens 42
2.4.2 Dragen van steekwapens 43
2.4.3 Gebruiken van steekwapens 45
2.5 Resumé 46

3 Mogelijkheden voor de toekomstige aanpak 50
3.1 Uitgevoerde (en geëffectueerde) interventies in binnen- en buitenland 50
3.1.1 Integrale samenwerking 50
3.1.2 Primaire preventieve interventies 51
3.1.3 Secundaire preventieve interventies 56
3.1.4 Tertiaire preventieve interventies 62
3.1.5 Repressieve interventies 66

3.2 Kansen voor toekomstige aanpak 68
3.2.1 Inzicht krijgen in de ware problematiek 68
3.2.2 Het belang van een integrale samenwerking 69
3.2.3 Het belang van vroegsignalering 69
3.2.4 Op naar een veiligere samenleving 70
3.2.5 Daderschap voorkomen en recidive tegengaan 71
3.3 Resumé 74

4 Samenvatting en conclusie 78
4.1 Achtergrond, onderzoeksvragen en methodiek 78
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen 79
4.2.1 Doelgroep, risicofactoren en motieven 79
4.2.2 Interventies en werkzame bestanddelen 81
4.2.3 Aanbevelingen van en reflectie door de onderzoekers 87

Geraadpleegde bronnen 89

Bijlage
Samenvatting van de onderzoeksresultaten op hoofdlijnen 106

Voorwoord

In 2020 is het Actieplan Wapens en Jongeren geïntroduceerd. Gedurende twee jaar zijn zestien lokale en/of landelijke preventieve, proactieve en repressieve acties uitgevoerd, met als doelstelling het wapenbezit en -gebruik – in het bijzonder steekwapens – onder jongeren te verminderen. Anno 2024 wordt gewerkt aan het opstellen van een herijkte aanpak wapens en jongeren. Voor deze aanpak is het ten eerste relevant om beter zicht te krijgen op de doelgroep en de achterliggende problemen en oorzaken van steekwapenbezit en het dragen en/of gebruik hiervan. In het eerste Actieplan was het zicht hierop onvoldoende scherp. Ten tweede is er behoefte aan wetenschappelijk onderbouwde (*evidence-based*) interventies voor in de praktijk.

Op basis van een grondige Nederlands- en Engelstalige wetenschappelijke literatuurstudie beschrijft dit rapport wat in de wetenschappelijke literatuur bekend is over het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (de effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak.

We bedanken het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) voor de begeleiding van onderhavig onderzoek, dat is gestart vanuit de behoefte van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Tot slot bedanken we de leden van de lees-commissie van het Ministerie van Justitie en Veiligheid en het CCV voor hun feedback op het conceptrapport.

Arnhem, maart 2024

Joey Wolsink en Henk Ferwerda

Managementsamenvatting

In 2020 is het Actieplan Wapens en Jongeren geïntroduceerd. Het doel was om middels lokale en/of landelijke preventieve, proactieve en repressieve acties het wapenbezit en -gebruik – in het bijzonder van steekwapens – te verminderen. Uit een evaluatie door het WODC is gebleken dat de acties een te brede insteek kenden, waardoor de doelgroep onvoldoende is bereikt. Dit is een belangrijke voorwaarde voor het bewerkstelligen van gedragsverandering. Gemeenten hebben zich bij enkele acties afgevraagd of ze wel effect hebben gehad. In het verlengde hiervan vragen gemeenten zich zelfs af of enkele acties een averechts effect hebben gehad en zouden kunnen leiden tot meer wapenbezit onder jongeren. Op basis hiervan is aanbevolen om meer onderzoek te doen naar de doelgroep, de motieven om een steekwapen te dragen en hoe de doelgroep bereikt kan worden. Tevens was het wenselijk om via onderzoek meer inzicht te krijgen in veelbelovende of succesvolle (elementen van) interventies en de implementatie ervan. Dit onderzoek heeft het doel om te voldoen aan de gedane aanbeveling en wens. Concreet geeft dit onderzoek antwoord op de vragen:

- Wie dragen, bezitten en/of gebruiken een steekwapen; wat is de doelgroep?
- Welke redenen – risicofactoren en motieven – liggen ten grondslag aan het dragen, bezitten en/of gebruiken van een steekwapen door de doelgroep?
- Welke interventies worden in binnen- en buitenland uitgevoerd om de doelgroep te bereiken, welke van deze interventies blijken effectief te zijn om tot gedragsverandering te komen en wat zijn binnen deze effectieve interventies de werkzame bestanddelen?
- Welke omstandigheden moeten gecreëerd worden om de effectieve interventies te kunnen implementeren?[1]

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, is Nederlands- en Engelstalige wetenschappelijke literatuur uit de databases Web of Science (WoS) en Google Scholar geanalyseerd.

Resultaten

Het overgrote deel van jongeren bezit, draagt of gebruikt geen steekwapen. Voor de groep die dit wel doet, geldt dat de meesten een steekwapen dragen. Het betreft met name zakmessen, vlindermessen, stanleymessen, keukenmessen en rambo-messen. De jongeren die steekwapens gebruiken, doen dit met name om anderen te intimideren of te bedreigen. In mindere mate wordt een steekwapen gebruikt om iemand aan te vallen.

Meerdere risicofactoren vergroten de kans dat een jongere een steekwapen bezit, draagt en/of gebruikt:

1. Risicofactoren op individueel niveau:
   - Man zijn;
   - Leeftijd (tot het einde van de tienerjaren);
   - Slachtoffer, getuige of dader zijn van pesten, geweld en/of andere criminaliteitsvormen;
   - Weinig zelfcontrole en/of een licht verstandelijke beperking hebben;
   - Impulsief zijn;
   - Agressie, geweld en straatwaarden accepteren;
   - Alcohol- en/of drugsgebruik;
   - Mentale gezondheidsproblemen hebben;
   - Onevenredige angst- en onveiligheidsgevoelens hebben door teveel nieuwsberichten over criminaliteit te lezen;
   - Kijken naar en spelen van gewelddadige televisie, films en games;
   - Een lagere mate van vertrouwen in instanties hebben.
2. Gezinsfactoren. Het opgroeien in armoede is een sociaaleconomische risicofactor. Dit maakt ook dat steekwapenproblematiek vaak geconcentreerd is in kwetsbare wijken en buurten. Een andere gezinsfactor is een kwalitatief slechte relatie tussen ouder en kind. Een slechte relatie wordt beïnvloed door een weinig ondersteunende en stimulerende ouder-kind interactie, het hebben van een ouder met een crimineel verleden, opgroeien in een groot gezin en lage ouderlijke supervisie.
3. Schoolfactoren. Indien jongeren opgroeien met negatieve gezinsfactoren spijbelen ze meer of verlaten ze zelfs vroegtijdig de school.
4. Vriendgerelateerde factoren. Indien jongeren opgroeien met negatieve gezinsfactoren – en als gevolg daarvan minder goed participeren op school – gaan ze zich eerder op straat begeven. Daar komen ze – mede door de

onveilige hechting vanuit huis en matige emotieregulatie – eerder met criminele vrienden en kennissen in aanraking. Dit gedrag wordt vervolgens overgenomen.

In onderstaande tabel staat een **+** voor een vergrote kans en een - voor een kleinere kans op het bezit, dragen of gebruik van een steekwapen, een **0** betekent dat de risicofactor geen directe invloed heeft en een **?** wil zeggen dat de invloed van de risicofactor nog onbekend is in de literatuur.

Risicofactoren samengevat

Individuele kenmerken	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Geslacht: man zijn	+	+	+
Leeftijd: tot einde tienerjaren	?	+	+
Leeftijd: vanaf einde tienerjaren	?	-	-
Etniciteit	?	0	0
Negatieve levenservaringen	+	+	+
Meer impulsiviteit	?	+	+
Gebrek aan zelfcontrole	?	+	+
Minder zelfvertrouwen	?	+	+
Accepteren van geweld en straatwaarden	?	+	+
Licht verstandelijk beperkt zijn	?	+	+
Alcoholgebruik	+	+	+
Drugsgebruik	+	+	+
Mentale gezondheidsproblemen	+	+	+
Nieuwsberichten over criminaliteit lezen	?	+	?
Gewelddadige televisie, games en films	?	+	+
Drillrap	?	?	0
Vertrouwen in instanties	?	+	+
Gezinsdomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Opgroeien in armoede	+	+	+
Slechte relatie tussen ouder(s) en kind	+	+	+
Schooldomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Spijbelen	?	+	+
Vroegtijdig schoolverlaten	?	+	+
Buurtdomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Opgroeien in achtergestelde buurten	?	+	+

Vriendendomein	Bezit	Dragen	Gebruik
Hebben van delinquente vrienden	+	+	+
Onderdeel zijn van een criminele jeugdgroep	?	+	+
Zich begeven in online kringen waar steekwapens worden getoond	?	?	+

Tot dusverre lijken jongeren steekwapens te bezitten omdat ze zich onveilig voelen en vanwege de esthetische waarde. Verdiepend onderzoek is nodig om dit te bevestigen dan wel te ontkrachten. Ten aanzien van jongeren die steekwapens dragen en gebruiken, is een onderscheid te maken tussen criminele en niet-criminele jongeren. Voor de criminele jongeren is het dragen van een steekwapen vanzelfsprekend en hoort het bij de straatcultuur waarin ze zich begeven. Ook is het statusverhogend. De criminele jongeren gebruiken steekwapens ook het meest. Dit doen ze om dwang uit te oefenen, angst in te boezemen, anderen te imponeren of letsel toe te brengen. De niet-criminele jongeren dragen met name een steekwapen omdat ze zich onveilig voelen. Door het steekwapen te dragen doen ze zich stoer voor en/of hebben ze het gevoel hebben dat ze zich kunnen verdedigen indien nodig. In principe willen zij het steekwapen niet gebruiken. Echter, het dragen van het steekwapen werkt drempelverlagend waardoor de kans op het gebruik wel toeneemt.

Motieven samengevat

	Bezit	Dragen	Gebruik
Steekwapens leuk en mooi vinden	■	■	
Hebben van onveiligheidsgevoelens		■	
Vanuit zelfbescherming met het oog op (potentiële) conflicten		■	
Jezelf stoer voordoen		■	■
Het vergroten van de status		■	■
Dwang uitoefenen			■
Angst inboezemen			■
Iemand imponeren			■
Letsel toebrengen			■

Om het bezit, dragen en gebruik van steekwapens te verminderen, zijn in Nederland verschillende interventies uitgevoerd.

- Primaire preventieve interventies beogen de hele bevolking of meer afgebakende groepen zoals schoolklassen te beïnvloeden. Dit gebeurt onder meer door zerotolerancebeleid, preventief fouilleren, wapeninleveracties, de inzet van wapendetectiesystemen op scholen, de aanwezigheid van politie op scholen, voorlichting op scholen en landelijke bewustwordingscampagnes. Deze interventies zijn (vaak) niet effectief, omdat de interventies niet de onderliggende risicofactoren aanpakken, stigmatiseren, niet de gewenste doelgroep bereiken en/of de onveiligheidsgevoelens van burgers vergroten. Hierdoor kunnen deze interventies zelfs een averechts hebben. Een nuance ten aanzien van voorlichting op scholen is dat het effectief kan zijn, mits degene die de voorlichting geeft de juiste wijze van *altercasting* toepast. Dit geldt ook voor bewustwordingscampagnes. Door *altercasting* plaats je een individu in een sociale rol, met het idee dat diegene zich onbewust gaat gedragen conform het normgedrag dat bij die sociale rol past. Daarmee wordt dus het gedrag van een individu beïnvloed.

  Verder kan een dergelijke campagne effectief zijn als: een betrouwbare bron betrouwbare informatie overbrengt, de juiste doelgroep wordt bereikt, handelingsperspectief wordt geboden en de campagne onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak. Op deze manier vergroten de voorlichting op scholen en landelijke bewustwordingscampagnes niet alleen het kennisniveau van de doelgroep, maar ook de wil om het gedrag te veranderen. Verdiepend onderzoek moet uitwijzen in hoeverre horecacontroles bijdragen aan een vermindering van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens en in hoeverre het de onveiligheidsgevoelens van bezoekers aantast.

- Door het afschrikwekkende effect van onvoorwaardelijk repressieve interventies wordt beoogd gedragsverandering te bewerkstelligen. Hierin slagen repressieve interventies vaak niet, omdat de onderliggende risicofactoren niet worden aangepakt. Integendeel: deze worden vaak versterkt waardoor repressieve interventies een averechts effect kunnen hebben.

- Interventies die wel effectief blijken te zijn, zijn secundaire en tertiaire preventieve interventies, zoals voorschoolse programma's, schoolprogramma's, gezinsinterventies en het inzetten van positieve rolmodellen zoals mentoren. De doelgroep van deze interventies betreft risicovolle jongeren om in de criminaliteit te belanden en jongeren die reeds een strafbaar feit hebben begaan. Op domeinoverstijgende wijze zorgen de

interventies ervoor dat risicofactoren afnemen en beschermende factoren toenemen. Daarmee zijn het duurzame interventies die gedragsverandering bewerkstelligen.

Interventies samengevat

Preventief (primair)	**Effectief**	**Veelbelovend**	**Ineffectief**
Zerotolerancebeleid			■
Preventief fouilleren			■
Wapeninleveractie			■
Inzet politie op scholen			■
Wapendetectiesystemen op scholen			■
Voorlichting op scholen *Mits er oog is voor altercasting, de juiste doelgroep, betrouwbare boodschapper, er handelingsperspectief is en de voorlichting onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak*		■	
Bewustwordingscampagne *Mits er oog is voor altercasting, de juiste doelgroep, betrouwbare boodschapper, er handelingsperspectief is en de campagne onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak*		■	
Horecacontrole		■	
Preventief (secundair)	**Effectief**	**Veelbelovend**	**Ineffectief**
Voorschools programma	■		
Gezinsinterventie	■		
Schoolprogramma	■		
Specialistisch jeugdwerk		■	
Inzet van een (ex-)topsporter	■		
Inzet van een ex-gedetineerde		■	
Hot spots en hot groups			■

Preventief (tertiair)	Effectief	Veelbelovend	Ineffectief
Gezinsinterventie	■		
Toewijzen van mentoren		■	
Top X-aanpak		■	
Interventie starten na ziekenhuisopname		■	
Preventief fouilleren		■	
Repressief			
Represieve interventies			■

Kansen voor de toekomst

- Een cruciale voorwaarde voor effectieve secundaire en tertiaire preventieve interventies, is een goed functionerende integrale samenwerking. In vrijwel heel het land kan de kwaliteit van integrale samenwerkingen verbeterd worden. Dit bevordert de informatie-uitwisseling tussen organisaties; binnen de (on)mogelijkheden van de privacywetgeving.
- Tot dusverre is het moeilijk gebleken om de daadwerkelijke prevalentie van steekwapenbezit, het dragen ervan en steekwapengebruik inzichtelijk te maken. Dit komt omdat de cijfers gebaseerd zijn op politiecijfers en zelfrapportageonderzoek. Hierdoor is er sprake van een onderschatting. Een verbeterde integrale samenwerking kan een bijdrage leveren aan het beter inzichtelijk maken van de omvangproblematiek, zodat een scherpere aanpak vormgegeven kan worden. Ook moet meer onderzoek gedaan worden naar de werking van interventies om over een groter arsenaal te beschikken om het bezit, dragen en gebruik van steekwapens onder jongeren te verminderen.
- Verder is het belangrijk dat in een zo'n vroeg mogelijk stadium duidelijk wordt welke jongeren met welke risicofactoren kampen, zodat een effectieve interventie zo snel mogelijk kan starten. Vroegsignalering is in Nederland dus een verbeterpunt. Ook hieraan kan een verbeterde integrale samenwerking een bijdrage leveren.
- Er is verdiepend onderzoek naar doelgroepen nodig. Hoewel over de bezittende doelgroep nog weinig bekend is, lijkt meer informatie over de dragende en gebruikende doelgroep meer gewenst. De reden is dat deze twee doelgroepen groter van omvang zijn en een grotere invloed hebben op de onveiligheidsgevoelens van burgers. In het verlengde hiervan moet meer

aandacht uitgaan naar de motieven om een steekwapen te bezitten, dragen of gebruiken. Het is tot nog toe bijvoorbeeld onbekend waarom jongeren die een steekwapen bezitten, dragen of gebruiken juist daarvoor kiezen en niet voor een ander type wapen. Deze kennis kan bijdragen aan het verbeteren van de aanpak.

Actiepunten samengevat

Actiepunt 1
Verbeter de integrale samenwerking waar deze nog onvoldoende van de grond komt
Actiepunt 2
Vergroot het inzicht in de werkelijke omvang van het dragen en gebruiken van steekwapens door gebruik te maken van andere onderzoeksmethoden en de verbeterde integrale samenwerking
Actiepunt 3
Voer verdiepend onderzoek uit naar de doelgroepen, met name naar de onderliggende motieven om een steekwapen te dragen
Actiepunt 4
Verbeter vroegsignalering en doe meer onderzoek naar de werking van interventies, zodat (op tijd) de juiste interventies kunnen starten
Actiepunt 5
Ontwikkel interventies die onveiligheidsgevoelens tegengaan, creëer veilige plekken waar jongeren terechtkunnen en biedt hulp aan bij het verwerken van nare ervaringen

Eindnoot

1. Het beantwoorden van deze vragen middels deze Quickscan is een eerste aanzet tot beantwoording van deze vragen. Er volgt immers verdiepend vervolgonderzoek.

1 Achtergrond van het onderzoek

Gedurende het jaar 2019 verschijnen steeds meer mediaberichten over geweldsincidenten. Hetgeen zorgen baart, is de betrokkenheid van (zeer) jonge personen en dat het gebruik van messen geen zeldzaamheid is (Snippe, De Muijnck & Wouters, 2023). Politiecijfers staven de tendens in mediaberichten. Zo is gedurende de periode 2017-2020 het aantal aangehouden jonge verdachten naar aanleiding van een messteekincident toegenomen van 162 naar 408.[1] Deze stijging komt met name op het conto van minderjarigen; in mindere mate door jongvolwassenen tot 23 jaar (Rijksoverheid, 2020). Ook het aantal in beslag genomen steekwapens onder minderjarigen is toegenomen: van 486 in 2017 naar 1.565 in 2020.[2] De genoemde cijfers duiden op procentuele toenames van respectievelijk 152 en 222 procent. Dit is hoogstwaarschijnlijk een onderschatting, omdat het voor de politie moeilijk dan wel onmogelijk is om iedere burger te identificeren die een steekwapen bezit, draagt en/of gebruikt.

De geschetste ontwikkeling heeft tot zorgen geleid over wapenbezit onder en specifiek steekincidenten door jongeren. Het is de aanleiding geweest om in november 2020 het Actieplan Wapens en Jongeren – hierna: het Actieplan – te introduceren (Grapperhaus & Dekker, 2020; Rijksoverheid, 2020; Snippe et al., 2023); een gezamenlijk initiatief van het Ministerie van Justitie en Veiligheid, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Openbaar Ministerie (OM), Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) de Politie, Raad voor de Kinderbescherming (RvdK), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de William Schrikker Stichting Jeugdreclassering en Jeugdbescherming, Halt en vijftien gemeenten (gedurende de looptijd zijn nog vijf gemeenten aangesloten). De doelstelling van het Actieplan is het verminderen van wapenbezit en -gebruik – in het bijzonder steekwapens – onder jongeren. Meer specifiek zijn kwantitatieve en kwalitatieve doelen genoemd. Om deze doelen te bereiken, is gedurende twee jaar uitvoering gegeven aan zestien lokale en/of landelijke preventieve, pro-

actieve en repressieve acties (Rijksoverheid, 2020). De preventieve acties beoogden bewustwording te creëren en wapenbezit en -gebruik te ontmoedigen, de proactieve acties waren gericht op risicojongeren en de repressieve acties behelsden het ingrijpen, aanpassen en versterken van bestaande maatregelen indien nodig (Snippe et al., 2023).

In 2023 hebben Snippe et al. in opdracht van het WODC het plan en proces van het Actieplan geëvalueerd. Een belangrijke conclusie is dat het Actieplan dusdanig snel is opgesteld en ten uitvoer gebracht, dat niet afdoende onderzoek is gedaan naar de doelgroep, hoe de doelgroep aan wapens komt en hoe de doelgroep bereikt kan worden om gedragsverandering teweeg te brengen. Tevens is niet in kaart gebracht welke maatregelen bewezen effectief zijn en is bestaand beleid niet getoetst op effectiviteit. Al met al heeft dit ertoe geleid dat de acties een te brede insteek kenden, waardoor de doelgroep onvoldoende is bereikt. Dit is wel een belangrijke voorwaarde om gedragsverandering te bewerkstelligen. Gemeenten hebben zich daarom bij enkele acties afgevraagd of deze wel effect hebben gehad. In het verlengde hiervan vragen gemeenten zich zelfs af of enkele acties een averechts effect hebben gehad en niet hebben kunnen leiden tot meer wapenbezit onder jongeren. Op basis hiervan is de aanbeveling gedaan dat er meer onderzoek gedaan moet worden naar hoe de doelgroep eruitziet, wat de motieven zijn om een wapen te dragen en hoe de doelgroep bereikt kan worden (Snippe et al., 2023).

In juni 2023 geven de Minister van Justitie en Veiligheid en de Minister voor Rechtsbescherming aan deze aanbevelingen te delen. Zij stellen in een officiële beleidsreactie aan de Tweede Kamer dat er meer nodig is om wapenbezit en -gebruik onder jongeren terug te dringen, door:

1. Verdiepend onderzoek te doen naar de doelgroep en de achterliggende oorzaken voor het dragen van wapens;
2. In te zetten op contact met de doelgroep door de inzet van jongerenwerkers en rolmodellen;
3. Aandacht te besteden aan scherpte in de uitvoering;
4. Het ontstane netwerk van ambtenaren, bestuurders en professionals te behouden.

De Minister van Justitie en Veiligheid en Minister voor Rechtsbescherming willen dat het verdiepend onderzoek ook inzichtelijk maakt wat de rol van ouders, scholen, sociale media en online jeugdculturen is en zou moeten zijn ten aanzien van wapenbezit en -geweld. Daarnaast moet duidelijk worden hoe de doelgroep bereikt kan worden zodat het leidt tot gedragsverandering. Hiervoor is inzicht

in veelbelovende of succesvolle (elementen van) interventies en de implementatie ervan – met andere woorden: de *best practices* in binnen- en buitenland – wenselijk (Yesilgöz-Zegerius & Weerwind, 2023).

Het urgentiebesef dat een dergelijk verdiepend onderzoek uitgevoerd moet gaan worden, heerst ook onder wetenschappers in binnen- en buitenland. Inzichtelijk maken welke risicofactoren de kans op het bezit, dragen en gebruik van wapens vergroten, is namelijk noodzakelijk om effectieve preventieve maatregelen en interventies te kunnen starten (Baiden, Jahan, Onyeaka, Trasher, Tadeo & Findley, 2021; Browne, Green, Jareno-Ripoll & Paddock, 2022; Home Office, 2018; Sethi, Hughes, Bellis, Mitis & Racioppi, 2010; Wieshmann, Davies, Sugg, Davis & Ruda, 2020). Meer concreet moet middels onderzoek duidelijk worden wat werkt voor wie en onder welke omstandigheden (Silvestri, Oldfield, Squires & Grimshaw, 2009). In maart 2023 concludeert de Nederlandse criminoloog Van den Broek dat het tot dusverre niet is gelukt om specifiek het messenbezit terug te dringen. Om hierin te slagen, geeft hij ook aan dat via onderzoek inzichtelijk moet worden wie tot de doelgroep(en) behoort en wat passende interventies zijn voor deze doelgroep(en).[3]

1.1 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van deze Quickscan is om door middel van een literatuurstudie inzicht te geven in de verschillende doelgroepen die steekwapens dragen, bezitten en/of gebruiken, wat de verschillende risicofactoren en motieven hiervoor zijn en welke interventies ingezet kunnen worden om het dragen, bezitten en/of gebruiken van steekwapens terug te dringen. Daarmee voldoet dit onderzoek aan de hiervoor beschreven behoefte van politici en wetenschappers. Concreet wordt in dit onderzoek antwoord gegeven op de volgende onderzoeksvragen:

1. Wie dragen, bezitten en/of gebruiken een steekwapen; wat is de doelgroep?
2. Welke redenen – risicofactoren en motieven – liggen ten grondslag aan het dragen, bezitten en/of gebruiken van een steekwapen door de doelgroep?
3. Welke interventies worden in binnen- en buitenland uitgevoerd om de doelgroep te bereiken, welke van deze interventies blijken effectief te zijn om tot gedragsverandering te komen en wat zijn binnen deze effectieve interventies de werkzame bestanddelen?
4. Welke omstandigheden moeten gecreëerd worden om de effectieve interventies te kunnen implementeren?

1.2 Methode van onderzoek

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen is een deskresearch uitgevoerd waarbij Nederlands- en Engelstalige wetenschappelijke literatuur uit de databases Web of Science (WoS) en Google Scholar is geanalyseerd. Binnen deze databases is naar literatuur gezocht middels de volgende (gecombineerde) zoektermen: "Messengeweld", "Jeugdcriminaliteit AND Wapenbezit OR Wapengebruik OR Steekincident OR Messengeweld OR Geweldsmisdrijf OR Geweldsmisdrijven OR Drill rap", "Jongeren AND Wapenbezit OR Wapengebruik OR Steekincident OR Messengeweld OR Geweldsmisdrijf OR Geweldsmisdrijven OR Drill rap", "Incident AND Wapen OR Mes AND Jongeren OR Jeugd", "Jongeren AND Wapen AND Motief OR Oorzaak OR Motieven OR Oorzaken", "Messengeweld AND Aanpak OR Interventie OR Maatregel", "Steekincident AND Aanpak OR Interventie OR Maatregel" en "Wapenbezit AND Aanpak OR Interventie OR Maatregel". Voor Engelstalige publicaties zijn de Engelse equivalenten van de (gecombineerde) zoektermen gebruikt. De gebruikte literatuur is in de afgelopen drie decennia gepubliceerd. De redenen om deze te gebruiken in dit onderzoek, zijn:

- Het zijn baanbrekende studies die anno 2024 nog steeds toonaangevend zijn;
- Het zijn studies die helpen een ontwikkeling te schetsen;
- Het zijn studies die context en achtergrondinformatie bieden.

Met deze redenen in gedachten moet dit onderzoek gelezen worden.

1.3 Leeswijzer

Het vervolg van het rapport bevat drie hoofdstukken. Hoofdstuk 2 geeft antwoord op de eerste twee onderzoeksvragen. De focus in hoofdstuk 3 ligt op de derde en vierde onderzoeksvraag. Zowel in hoofdstuk 2 als 3 staan kaders. In de grijze kaders wordt een conclusie getrokken op basis van de informatie die daarboven staat en in de lichtblauwe kaders reflecteren de onderzoekers op de onderzoeksresultaten. In het vierde hoofdstuk van deze notitie worden de resultaten gebundeld in een concluderend hoofdstuk.

Eindnoten

1. Politie (2021, 15 juni). Hoe politie tienergeweld probeert tegen te gaan.
2. Politie (2021, 15 juni). Hoe politie tienergeweld probeert tegen te gaan.
3. NPO Radio 1 (2023, 14 maart). Aanpak messengeweld onder jongeren.

2 Steekwapenproblematiek onder de loep

Dit hoofdstuk bevat drie paragrafen. De eerste paragraaf schetst de ontwikkeling van jeugd- en jongerencriminaliteit in algemene zin om daarna in te zoomen op steekwapenproblematiek. Op voorhand is het belangrijk om hierbij een disclaimer te maken, namelijk dat – zoals in het vorige hoofdstuk ook al is benoemd – de prevalentiecijfers vaak een onderschatting zijn. Dit komt ten eerste omdat de cijfers vaak gebaseerd zijn op politiecijfers, terwijl het voor de politie moeilijk dan wel onmogelijk is om iedere burger te identificeren die een steekwapen bezit, draagt en/of gebruikt. In het verlengde hiervan hangen de prevalentiecijfers vaak ook samen met de beleids- en opsporingsfocus (McVie, 2010; Tollenaar & Van der Laan, 2023). Ten tweede is in eerder onderzoek vaak gebruikgemaakt van zelfrapportage als onderzoeksmethodiek. Het risico hiervan is dat respondenten sociaal wenselijke antwoorden geven en ze zich – met het oog op het onderwerp van de onderzoeken – beter voordoen dan ze zijn. In de tweede paragraaf wordt antwoord gegeven op de vraag wie steekwapens bezitten, dragen en/of gebruiken steekwapens en waarom. De reden dat een onderscheid wordt gemaakt tussen het bezit, het dragen en het gebruik van steekwapens is dat het verschillende gedragingen zijn, er andere motieven aan ten grondslag liggen en daardoor ook andere interventies passen. In de derde paragraaf worden de verschillende motieven uiteengezet, waarmee het deels antwoord geeft op de tweede onderzoeksvraag.

2.1 Algemeen criminaliteitsbeeld

Sinds de eeuwwisseling is de omvang van jeugd- en jongerencriminaliteit sterk afgenomen (Van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020; Van der Laan, Beerthuizen & Boot, 2021; Weijers, Ferwerda & Roks, 2021). Het aantal minderjarigen dat door de politie is geregistreerd als verdachte van een misdrijf is in 2022 meer dan gehalveerd ten opzichte van 2010. Deze daling begint nu te stabiliseren (Kessels,

2023). Dezelfde trend geldt voor het aantal minderjarige en jongvolwassen strafrechtelijke daders gedurende de periode 2017-2022 (Tollenaar & Van der Laan, 2023).

Een kanttekening bij de afgenomen omvang van jeugd- en jongerencriminaliteit is dat niet alle criminaliteitsvormen (even sterk) zijn afgenomen. Sinds 2017 is het aantal minderjarigen dat wordt verdacht van ernstige geweldsmisdrijven – zoals zware mishandeling, diefstal met geweld, ernstige bedreiging en/of (poging tot) doodslag en moord – bijvoorbeeld toegenomen, maar sinds 2022 neemt dit aantal weer af. Andere onderzoekers concluderen dat meer jongeren in bezit zijn van een wapen (Van der Laan et al., 2020; Van der Laan et al., 2021)[1], dat het aantal minderjarigen en jongvolwassenen dat wordt verdacht van wapendelicten is toegenomen (Kessels, 2023) en dat het aantal minderjarigen dat is veroordeeld op basis van de Wet Wapens en Munitie minder sterk is gedaald dan het totaal aantal veroordeelde minderjarigen (Tollenaar & Van der Laan, 2023).

Naar aanleiding van voornoemde resultaten wordt in de wetenschappelijke literatuur vaak beweerd dat de jeugd- en jongerencriminaliteit verhardt en verjongt (Weijers et al., 2021). Ditzelfde beeld wordt vaak geschetst in de media en ook onder professionals heerst deze gedachte (Beijers et al., 2023). Er zijn met name zorgen over messengeweld en het gebruik van andere wapens door jongeren (Beijers et al., 2023; Weijers et al., 2021). Deze zorgen bestaan niet alleen in Nederland, maar bijvoorbeeld ook in de Verenigde Staten. Daar zijn gedurende de jaren '10 van deze eeuw meer zorgen ontstaan over het dragen van wapens door adolescenten (Levine & McKnight, 2017). Ook in het Verenigd Koninkrijk zijn meer zorgen ontstaan, doordat het aantal incidenten waarbij gebruik is gemaakt van een mes of ander scherp object aanzienlijk is gestegen (Gouga, 2021; Office for National Statistics, 2019).

Recent onderzoek van Beijers, Tollenaar en Van der Laan (2023) nuanceert de bewering dat de jeugd- en jongerencriminaliteit verhardt en verjongt. Zij hebben de geregistreerde (ernstige) geweldscriminaliteit onder jongeren (12 tot 23 jaar) geanalyseerd en komen – overeenkomstig met eerdere onderzoeken – tot de conclusie dat de omvang is gehalveerd tussen 2010 en 2021 en dat deze daling de laatste jaren afvlakt. Echter, de mate waarin de daling afvlakt is wel minder sterk dan de manier waarop de dalingen van andere delicten afvlakken. Het cijfermatige gevolg is dat een relatief grotere groep jeugdige daders van geweld overblijft. Daar komt bij dat de afname in jeugdige daders van ernstig geweld minder sterk is dan voor geweld in het algemeen. Op de lange termijn is er dus geen sprake van een verharding van de jeugdcriminaliteit, maar zijn de jeugdigen die overblijven en de geweldsdelicten die zij plegen gemiddeld ernstiger (Beijers et al.,

2023; Weijers et al., 2021). Ook van verjonging is volgens Tollenaar en Van der Laan (2023) geen sprake. In vergelijking met oudere groepen komen de jongste leeftijdsgroepen namelijk steeds minder in aanraking met justitie. Hierdoor is de gemiddelde leeftijd van jeugdigen die met justitie in aanraking komen meer richting 18 jaar en ouder verschoven.

Conclusie: algemeen criminaliteitsbeeld
Sinds de eeuwwisseling is de omvang van jeugd- en jongerencriminaliteit sterk afgenomen. Echter, niet alle criminaliteitsvormen zijn (even sterk) afgenomen. Er zijn met name zorgen over wapengeweld door jongeren, onder andere omdat het aantal minderjarige verdachten van wapendelicten is toegenomen. Mede hierdoor wordt in de wetenschappelijke literatuur, in de media en door professionals vaak beweerd dat de jeugd- en jongerencriminaliteit is verhard en verjongd. Recent onderzoek nuanceert deze bewering.

2.2 Het fenomeen steekwapenproblematiek in binnen- en buitenland

In zowel binnen- als buitenland is onderzoek gedaan naar de omvang en aard van wapenbezit, het dragen van een wapen en/of het gebruik van een wapen. Slechts enkele onderzoeken hebben zich gefocust op steekwapens. In deze paragraaf worden de resultaten van de onderzoeken gepresenteerd.

2.2.1 Bezitten van steekwapens

Weinig wetenschappelijk onderzoek heeft de omvang en aard van steekwapenbezit in kaart gebracht. Uitzondering hierop is het onderzoek van Weerman, Roks, Van den Broek en Willink (2022). Zij hebben op twee momenten een vragenlijst afgenomen onder Rotterdamse scholieren op 19 scholen in het Voortgezet Onderwijs en MBO. Aan wave 1 namen 919 scholieren deel en aan wave 2 694 scholieren; 542 scholieren hebben aan beide waves deelgenomen. In acht maanden tijd heeft ongeveer 6 procent een steekwapen in bezit gehad. Daarnaast heeft ongeveer 3,5 procent van de jongeren een ander wapen in bezit gehad, zoals een knuppel of ander slagwapen.

2.2.2 Dragen van steekwapens

Verschillende onderzoeken hebben getracht om in kaart te brengen hoe vaak allerhande wapens worden gedragen. Zo is drie decennia geleden in Nederland zelfrapportageonderzoek uitgevoerd. Ongeveer 1.000 jongeren van 12 tot en met 17 jaar hebben toen in een vragenlijst aangegeven in welke mate zij zich in het jaar daarvoor schuldig hebben gemaakt aan strafbare feiten. Bijna 13 procent gaf aan een wapen te hebben gedragen. In 1994 en 1996 is dezelfde vragenlijst afgenomen. Daaruit blijkt dat relatief meer jongeren een wapen hebben gedragen, bezien de percentages van respectievelijk 20,5 en 21,5 procent. Ingezoomd op de type wapens, zijn met name zakmessen, vlindermessen en stiletto's gedragen (Van der Laan, Essers, Huijbregts & Spaans, 1998). Ook Winter, Beukers, Boxum, Cazemier en Vols (2022) concluderen op basis van fouilleeracties dat met name steekwapens worden gedragen; ongeveer 70 procent van alle aangetroffen wapens. Ander recent onderzoek heeft zich gericht op wapenproblematiek op scholen in het schooljaar 2021-2022. Daaruit komt naar voren dat op 14 procent van de 171 basisscholen en op bijna 30 procent van de 45 middelbare scholen minstens één incident is geweest rond het dragen en/of gebruik van een wapen (Lodewick, Geurts, Lucas, Van den Broek & Ramakers, 2023). Weerman et al. (2022) hebben zich niet gericht op wapens in het algemeen, maar zij hebben aan Rotterdamse scholieren gevraagd of zij wel eens of vaker een steekwapen hebben gedragen. Dit geldt voor 12 procent, waarmee het dubbel zoveel scholieren zijn dan het aantal scholieren dat een steekwapen bezit. Dit betekent dat veel jongeren steekwapens dragen die ze krijgen van anderen, lenen van anderen of vanuit huis meenemen. Het zijn met name eenvoudige zakmessen, maar ook makkelijk opbergbare steekwapens zoals vlinder- en stanleymessen en grotere messen zoals keuken- of rambo-messen worden veel gedragen. Daarentegen worden zelfgemaakte messen en machetes minder vaak gedragen door de Rotterdamse scholieren (Weerman et al., 2022).

Niet alleen in Nederland is het dragen van steekwapens van alle tijden. In de Verenigde Staten nam eind vorige eeuw bijvoorbeeld de ernst van het jeugdgeweld toe, omdat meer jongeren een wapen – zoals een knuppel, mes of vuurwapen – waren gaan dragen (Kingery, Coggeshall & Alford, 1999). Meer recent Amerikaans onderzoek toont aan dat ruim 15 procent van bijna 15.000 studenten een wapen – zoals een knuppel, mes of vuurwapen – heeft gedragen in de 30 dagen voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst (Kann, McManus, Harris, Shanklin, Flint, Queen, Lowry, Chyen, Whittle & Thornton, 2018). Ook in Australië is prevalentieonderzoek gedaan door een vragenlijst af te nemen onder 150 "straatjeugdigen" en 184 "schooljeugdigen" uit Sydney. In de weken

voorafgaand aan de vragenlijst heeft 81 procent van de straatjeugdigen en 57 procent van de schooljeugdigen een mes gedragen (Brown & Sutton, 2007). Zwitsers onderzoek onder 7.548 16- tot en met 20-jarigen heeft onderscheid gemaakt tussen mannen en vrouwen. Van de mannen geeft 20 procent aan een wapen te hebben gedragen, waarvan 11,5 procent een mes. Voor vrouwen zijn deze percentages respectievelijk 6 en 1,5 procent (Thurnherr, Michaud, Berchtold, Akré & Suris, 2009). Tot slot richt Schots onderzoek zich op 4.300 middelbare scholieren. In zelfrapportageonderzoek geeft 38 procent aan ooit een wapen te hebben gedragen gedurende de periode als 12- tot en met 17-jarige, waarvan 29 procent een steekwapen. Het betreft vooral kleine messen of zakmessen. In mindere mate worden grotere lemmeten en stanleymessen genoemd (McVie, 2010).

2.2.3 Gebruiken van steekwapens

Steekwapens worden door veel leeftijdsgroepen als middel ingezet, waaronder bij gewelds- en openbare orde misdrijven (Browne et al., 2022; Korf, Benschop, Blom & Steen, 2021). Zo is een steekwapen bijvoorbeeld vaak het moordwapen in huiselijk geweldsituaties (Aldridge & Browne, 2003; Swatt & He, 2006), maar is het ook van instrumentele waarde bij overvallen (Kershaw, Nicholas & Walker, 2008), zedendelicten (Woodworth, Freimuth, Hutton, Carpenter, Agar & Logan, 2013) en bedreigingen (Korf et al., 2021). Het gebruik van een steekwapen – onder andere voor voornoemde delicten – kan leiden tot letsel en een ziekenhuisopname. Uit 120.643 ziekenhuisopnamen in Engeland gedurende de jaren 2002-2006 blijkt in ongeveer 14 procent van de gevallen een scherp object de oorzaak te zijn (Bellis, Hughes, Anderson, Tocque & Hughes, 2008). In Schotland blijkt het aantal moorden met 83 procent gestegen te zijn in de periode 1982-2002. Het aantal moorden waarbij gebruik is gemaakt van een mes of scherp object, is zelfs toegenomen met 164 procent (Leyland, 2006). Deze ontwikkeling heeft zich doorgezet (Leyland & Dundas, 2010). In Nederland heeft De Vries (2013) 1.000 geweldsincidenten geanalyseerd die zich in de periode 2006-2010 hebben voorgedaan in de politieregio's Amsterdam-Amstelland en Noord- en Oost-Gelderland. Het zijn geweldsincidenten waarbij een wapen is gebruikt en er sprake is geweest van fysiek letsel. Steekwapens – met name gelegenheidswapens die niet primair bedoeld zijn als wapen, zoals keukenmessen – zijn het meest gebruikt. Ander onderzoek richt zich op het aantal slachtoffers dat een bezoek heeft gebracht aan de Spoedeisende Hulp vanwege letsel door geweldpleging. In de jaren 2020 tot en met 2022 betrof dit naar schatting respectievelijk 12.600, 12.300 en 16.500 slachtoffers. Daarvan is in respectievelijk 13, 12 en 11 procent van de gevallen sprake van

letsel dat voortkomt uit het gebruik van een scherp wapen of voorwerp, zoals een mes of glasscherf (Stam & Blatter, 2021; Stam, 2022; Stam, 2023).

De voorgaande onderzoeksresultaten spitsen zich niet toe op jongeren als doelgroep. De onderzoeken die dit wel doen, concluderen dat het aantal jongeren dat een steekwapen draagt groter is dan de groep die een steekwapen gebruikt (Eades, Grimshaw, Silvestri & Solomon, 2007; Lemos, 2004; McVie, 2010). Dit blijkt ook uit het eerdergenoemde onderzoek van Weerman et al. (2022): ongeveer 6 procent van de bijna 700 Rotterdamse scholieren bezit een steekwapen en ongeveer 12 procent draagt een steekwapen, terwijl 2 procent een steekwapen gebruikt.[2] Vaak wordt een steekwapen gebruikt om zichzelf te verdedigen. In mindere mate wordt het gebruikt om te dreigen of te verwonden. Een vuurwapen wordt iets minder vaak gebruikt dan een steekwapen maar andere wapens juist meer (Weerman et al., 2022). Dit strookt met een resultaat uit het onderzoek van McVie (2010): het gebruik van een wapen is groter indien jongeren een ander wapen dan een steekwapen dragen. Het betreft bijvoorbeeld alledaagse voorwerpen die als steekwapen worden gebruikt, zoals gebroken glazen en flesjes in het uitgaansleven.[3] Recent publiceerde het Centraal Bureau voor de Statistiek cijfers over steekincidenten waarbij het slachtoffer wordt opgenomen in het ziekenhuis (CBS, 2024). Het betreft een analyse over het jaar 2021 inclusief trendgegevens over de jaren 2016 – 2021. In 2021 werden 275 slachtoffers in het ziekenhuis opgenomen als gevolg van een steekincident. Het aantal ziekenhuisopnamen door steekincidenten is tussen 2016 en 2021 nauwelijks veranderd, maar bij jongeren onder de 20 jaar steeg het aantal slachtoffers van steekincidenten wel, van 30 in 2016 naar 60 in 2021. De meeste van deze slachtoffers waren jongeren tussen de 17 en 20 jaar oud (71 procent). In de oudere leeftijdsgroepen bleef het aantal slachtoffers stabiel of daalde zelfs. In alle leeftijdsgroepen waren mannen in de meerderheid (86 procent). Bij jongeren onder de 20 jaar die in het ziekenhuis belandden, was in ongeveer 60 procent van de gevallen de locatie van het steekincident geregistreerd. Meer dan de helft (58 procent) vond plaats op straat. In mindere mate gebeurden deze steekincidenten in en om het huis of op locaties voor handel en dienstverlening, zoals cafés, stations en winkelcentra (beide 11 procent). Tussen 2016 en 2021 was gemiddeld 62 procent van de slachtoffers onder de 20 jaar die in het ziekenhuis belandden door een steekincident bij de politie bekend als verdachte van een misdrijf. In criminologische terminologie is hier sprake van de zogenaamde ''dader-slachtoffer overlap'' (Berg, Stewart, Schreck & Simons, 2012).

Conclusie: de omvang van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens

Ondanks dat de omvangcijfers vaak een onderschatting zijn, bezit, draagt of gebruikt het overgrote deel van jongeren geen steekwapen. Ingezoomd op de jongeren die zich wel schuldig maken aan een van de drie vormen, blijken de meeste jongeren een steekwapen te dragen. Het zijn met name zakmessen, vlindermessen, stanleymessen, keukenmessen en rambo-messen. Een reden dat meer jongeren steekwapens dragen dan bezitten, is omdat zij steekwapens krijgen of lenen van anderen of meenemen van thuis. De jongeren die steekwapens gebruiken, doen dit met name om anderen te waarschuwen of te bedreigen. In mindere mate wordt een steekwapen gebruikt om iemand aan te vallen. Op basis van cijfers over ziekenhuisopnames na een steekincident blijkt bij jongeren onder de 20 jaar dat het aantal slachtoffers van steekincidenten steeg van 30 in 2016 naar 60 in 2021. Gemiddeld 62% van deze slachtoffers was bij de politie bekend als verdachte van een misdrijf waardoor we spreken van een dader-slachtoffer overlap.

2.3 De risicofactoren

In het verleden is veel onderzoek gedaan naar de relatie tussen één of meerdere risicofactoren en de kans op het bezitten, dragen en/of gebruiken van een wapen. In mindere mate heeft eerder onderzoek zich specifiek gericht op steekwapens. Volgens Brennan en Moore (2009) wordt het bezit of dragen van een wapen door andere risicofactoren beïnvloed dan het gebruik van een wapen. Daarom worden de risicofactoren in deze paragraaf – waar mogelijk – gekoppeld aan verschillende doelgroepen. Het bespreken van de risicofactoren gebeurt aan de hand van het biopsychosociale model van Bronfenbrenner (1977). Dit model onderscheidt meerdere domeinen die ertoe kunnen leiden dat jongeren delicten plegen, namelijk het individuele, gezins-, school-, buurt- en vriendendomein. Ook Güney (2018) benadrukt het belang van deze verschillende domeinen: de kwaliteit van de relaties die jongeren hebben binnen het gezin, op school, in de buurt en met vrienden bepaalt hoe ze zich gedragen. In het vervolg wordt per domein stilgestaan bij de bijbehorende risicofactoren.

2.3.1 Individuele kenmerken

Veel onderzoek is verricht naar de invloed van individuele kenmerken op het bezit, dragen of gebruik van een steekwapen. De individuele kenmerken waarop deze onderzoeken zich hebben gericht, zijn:

- Geslacht;
- Leeftijd;
- Etniciteit;
- Negatieve levenservaringen;
- Persoonlijkheidskenmerken;
- Alcohol- en drugsgebruik;
- Mentale gezondheid;
- De invloed van nieuwsberichten en gewelddadige televisie, games, films en muziek;
- Vertrouwen in instanties.

In het vervolg wordt stilgestaan bij ieder individueel kenmerk door de resultaten uit eerdere onderzoeken te beschrijven.

Geslacht

Veel onderzoeken tonen aan dat het geslacht van het individu een risicofactor is (Baiden et al., 2021; Browne et al., 2022; Erickson, Butters, Cousineau, Harrison, Korf & Drugs, Alcohol and Violence International team, 2006; Kingery et al., 1999; Sethi et al., 2010). Meer concreet blijken jongens vaker steekwapens te bezitten, dragen en gebruiken dan meisjes (Güney, 2018; McVie, 2010; Paglia & Adlaf, 2003; Weerman et al., 2022). Een survey onder 161.982 studenten uit 35 landen toont aan dat 10 tot 21 procent van de mannelijke studenten een wapen – zoals een vuurwapen, mes of knuppel – draagt, terwijl de range voor vrouwelijke studenten 2 tot 5 procent is (Pickett, Craig, Harel, Cunningham, Simpson, Molcho, Mazur, Dostaler, Overpeck & Currie, 2005). Waar het voorgaande het daderperspectief bevat, concluderen Maxwell, Trotter, Verne, Brown en Gunnell (2007) dat 90 procent van alle personen die in het ziekenhuis zijn opgenomen naar aanleiding van een mesincident man is.

De specifieke context blijkt wel van invloed te zijn op de relatie tussen het geslacht en het dragen of gebruik van een steekwapen. Vrouwen gebruiken bijvoorbeeld vaker een steekwapen in huiselijke situaties tegen bekenden, zoals hun partner of ouders. Voor mannen geldt dat ze steekwapens met name dragen in de openbare ruimte en dat ze het gebruiken tegen vreemden (Gerard, Browne &

Whitfield, 2015; Browne et al., 2022; McVie, 2010). Dat mannen vaker dan vrouwen steekwapens dragen in de openbare ruimte heeft volgens McVie (2010) als oorzaak dat mannen vaker betrokken zijn bij (niet-)gewelddadige misdrijven en/of onderdeel uitmaken van een gang. Anders dan in de Engelstalige literatuur waarin vaak de term *gang* wordt gebruikt, wordt in de Nederlandstalige literatuur veel geschreven over criminele jeugdgroepen. Daaruit blijkt ook dat mannen vaker deel uitmaken van criminele jeugdgroepen (Ferwerda, Wolsink, Brouwer & Van Esseveldt, 2022; Wolsink, Van Esseveldt, Derksen, Brouwer & Ferwerda, 2023).

Conclusie: individueel kenmerk - geslacht

Mannen bezitten, dragen en gebruiken vaker een steekwapen dan vrouwen. Wel blijkt dat vrouwen vaker dan mannen een steekwapen gebruiken tegen bekenden in huiselijke situaties, terwijl mannen vaker dan vrouwen een steekwapen dragen en gebruiken tegen vreemden in de openbare ruimte.

Leeftijd

Zelfrapportageonderzoek onder ruim 14.000 leerlingen op middelbare scholen in Engeland, Schotland en Wales resulteert in het feit dat één op de tien jongens van 11 en 12 jaar oud aangeeft een mes of ander wapen te hebben gedragen in het jaar voorafgaand aan het onderzoek. Naarmate de leerlingen ouder worden, neemt het aantal dragende leerlingen toe. Zo geeft één op de vier 16-jarige jongens aan een mes of ander wapen te hebben gedragen (Beinart, Anderson & Lee, 2002). Het eerdergenoemde onderzoek van Weerman et al. (2022) onder 12- tot en met 22-jarige Rotterdamse scholieren wijst op een tegengestelde ontwikkeling. Naarmate de scholieren ouder worden (en bijvoorbeeld het voortgezet onderwijs verlaten), is het dragen van een steekwapen minder stoer of geaccepteerd. Indien ze ervoor kiezen een ander wapen te gaan dragen, betreft het vaak een vuurwapen. McVie (2010) concludeert dat 12 procent van de 12-jarigen aangeeft een wapen te hebben gedragen in het jaar voorafgaand aan het onderzoek tegenover 23 procent van de 14-jarigen en 9 procent van de 17-jarigen. Drie op de vier scholieren die aangeven op enig moment een wapen te hebben gedragen, hebben een mes gedragen. Degenen die op 17-jarige leeftijd nog een steekwapen dragen, doen dit gedurende een jaar wel vaker dan de 12- en 14-jarigen. Ondanks dat een aanzienlijk deel van de 4.300 middelbare scholieren gedurende een korte periode in de tienerjaren een steekwapen draagt, wordt het voor een klein deel een

standaard gedragspatroon. Voor deze kleine groep geldt dat het dragen van een steekwapen op 13-jarige leeftijd de grootste voorspeller is voor het dragen van een steekwapen op 16-jarige leeftijd (McVie, 2010).

Andere onderzoeken richten zich op de relatie tussen leeftijd en het gebruik van een steekwapen. Erickson et al. (2006) tonen aan dat wanneer meisjes voor het dertiende levensjaar betrokken zijn geweest bij delinquente gedragingen, dat de kans groter is dat diezelfde meisjes op 14- tot 17-jarige leeftijd anderen bedreigen of proberen te verwonden met een mes. In het zelfrapportageonderzoek van Beinart et al. (2002) – waaraan 14.000 leerlingen op middelbare scholen hebben deelgenomen – geeft 8 procent van de 11- en 12-jarige jongens aan iemand te hebben aangevallen met een mes of ander wapen, tegenover 19 procent van de 16-jarigen. De meeste jongeren gebruiken een steekwapen gedurende de late tienerjaren tot de vroege twintiger jaren (Browne et al., 2022; House of Commons Home Affairs Committee, 2009). Dit strookt met het onderzoeksresultaat van Güney (2018): op basis van alle steekincidenten in de Turkse stad Sivas gedurende de periode 2001-2011 blijkt 60 procent van de verdachten en 66 procent van de slachtoffers jonger dan 25 jaar te zijn. In tegenstelling tot de voorgaande resultaten concluderen Weerman et al. (2022) dat steekwapens meer worden gebruikt door jongere personen. Naarmate ze ouder worden, gebruiken ze vaker een vuurwapen.

Conclusie: individueel kenmerk - leeftijd

De meeste jongeren die een steekwapen dragen, doen dit tot de late tienerjaren. Een reden om ermee te stoppen, is omdat het dragen van een steekwapen niet meer stoer of geaccepteerd is. Een deel van deze jongeren stapt daarom over op het dragen van een vuurwapen. De kleinere groep die ook gedurende de late tienerjaren en vroege twintiger jaren een steekwapen draagt, draagt dit vaker en bij hen wordt het een standaard gedragspatroon. Met betrekking tot het gebruik van een steekwapen is eenzelfde ontwikkeling zichtbaar: het gebruik neemt toe tot de late tienerjaren, maar daarna neemt het gebruik af. Een deel stapt dan over op het gebruik van een vuurwapen.

Etniciteit

Voor het individuele kenmerk etniciteit geldt dat het een discutabele risicofactor is. Er zijn onderzoeken waarin geconcludeerd wordt dat er een significant verband is tussen etniciteit en het dragen van een wapen (Carter, Mouch, Goldstick,

Walton, Zimmerman, Resnicow & Cunningham, 2020; Muula, Rudatsikira & Siziya, 2008; Williams, Van Dorn, Ayers, Bright, Abbott & Hawkins, 2007), terwijl andere onderzoeken uitwijzen dat hier geen sprake van is (Bondy, Ogilvie & Astbury, 2005; Philips, Powell, Anderson & Popiel, 2009). Volgens Van Wilsem en Stobbe (2006) klopt het dat etnische minderheden relatief vaak wapengerelateerd geweld plegen. Hieraan liggen echter andere risicofactoren ten grondslag, zoals de sociaaleconomische achterstandspositie waarin etnische minderheden opgroeien. Volgens Howell (2010) is de sociaaleconomische achterstandspositie ook een van de redenen waarom etnische minderheden vaak onderdeel uitmaken van een criminele jeugdgroep. Een criminele jeugdgroep biedt etnische minderheden een plek waar zij niet gemarginaliseerd worden en geen problemen ondervinden met taalbarrières, cultuurverschillen en economische barrières (Howell, 2010). In plaats daarvan ervaren zij bescherming, plezier en respect, biedt het hun een mogelijkheid om thuis weg te zijn en hebben zij het gevoel erbij te horen en een territorium te hebben (Howell, 2010; Klein & Maxson, 2006). Lid zijn van een criminele jeugdgroep gaat gepaard met het dragen en gebruik van steekwapens (Beke, Van Wijk & Ferwerda, 2000).

Conclusie: individueel kenmerk - etniciteit

Hoewel sommige onderzoeken aantonen dat de etniciteit van een individu de kans op het dragen en gebruik van steekwapens vergroot, is etniciteit geen bepalende risicofactor. Andere risicofactoren zijn dit wel, zoals de sociaaleconomische omstandigheden waarin een individu opgroeit. Deze risicofactoren hangen vaak samen met de etniciteit van een individu.

Negatieve levenservaringen

Het bezitten, dragen of gebruiken van een steekwapen wordt beïnvloed door de levenservaringen van een individu (Browne et al., 2022; Sethi et al., 2010). Een negatieve levenservaring die de kans op het dragen van een steekwapen vergroot, is wanneer een individu slachtoffer, getuige of dader is geweest van criminaliteit of geweld (Eades et al., 2007; McVie, 2010; Sethi et al., 2010; Uehara, Chalmers, Jenkins & Shakoor, 1996; Weerman et al., 2022). Dergelijke negatieve levenservaringen beïnvloeden het objectieve en subjectieve veiligheidsgevoel en daarmee de inschatting of het dragen van een steekwapen noodzakelijk is om jezelf te kunnen beschermen (Arria, Borges & Anthony, 1997; Chang, Chen & Brownson, 2003; Sethi et al., 2010; Valdebenito, Ttofi, Eisner & Gaffney, 2017; Vaughn, Howard

& Harper-Chang, 2006). Zo concluderen Erickson et al. (2006) dat de kans dat meisjes een mes gebruiken groter is wanneer zij in de twaalf maanden daarvoor betrokken zijn geweest bij delinquente gedragingen. Een andere negatieve levenservaring die de kans op het dragen van een steekwapen vergroot, is pesten of gepest zijn (Pham, Schapiro, John & Adesman, 2017; Semprevivo, Agnich & Peguero, 2020; Van Geel, Vedder & Tanilon, 2014).

Conclusie: individueel kenmerk - negatieve levenservaringen
Slachtoffer, getuige of dader zijn van pesten, geweld en/of andere criminaliteitsvormen beïnvloedt de objectieve en subjectieve onveiligheidsgevoelens. Dit vergroot de kans op het bezit, dragen of gebruik van steekwapens door jongeren.

Persoonlijkheidskenmerken

Impulsiviteit is een veelgenoemde factor in het plegen van geweld en andere criminaliteitsvormen (Klein & Maxson, 2006; Muller, Van der Leun, Moerings & Van Calster, 2010). Het vergroot ook de kans op het dragen van een mes (McVie, 2010). Verwant aan impulsiviteit is het gebrek aan zelfcontrole (Muller et al., 2010). Voor jongeren die een steekwapen dragen of gebruiken om te dreigen, verdedigen of verwonden, geldt dat ze impulsiever zijn dan jongeren die geen wapen dragen of gebruiken. Een andere overeenkomst tussen jongeren die een steekwapen dragen of gebruiken, is dat ze agressie, geweld en straatwaarden accepteren. Het acceptatieniveau hiervan ligt hoger onder jongeren die steekwapens gebruiken dan onder jongeren die steekwapens dragen (Weerman et al., 2022). McVie (2010) heeft middelbare scholieren die zichzelf als *gang*-lid beschouwen[4] vergeleken met middelbare scholieren die dit niet doen. Daaruit blijkt dat de *gang*-leden impulsiever zijn en een lager zelfvertrouwen hebben.

Een andere persoonlijkheidseigenschap die de kans op het plegen van criminaliteit vergroot, is het hebben van een licht verstandelijke beperking (Wolsink et al., 2023). Meerdere onderzoeken schatten dat in Nederland ruim 1 miljoen mensen licht verstandelijk beperkt zijn (Woittiez, Eggink & Ras, 2019; Zorginstituut Nederland, 2022). Zij begrijpen anderen vaak verkeerd en vatten reacties verkeerd op. Ook hebben ze een gebrek aan sociale vaardigheden en hebben ze een laag zelfvertrouwen, waardoor ze gemakkelijker te beïnvloeden zijn. Tevens hebben ze weinig zelfcontrole en kunnen ze de risico's van hun gedrag moeilijk inschatten. De combinatie van deze omstandigheden maakt dat jongeren met een licht verstandelijke beperking relatief eenvoudig in de problemen komen,

bijvoorbeeld door eerder een steekwapen te gebruiken (Dam, 2021; Wolsink et al., 2023).[5] Daarnaast worden naar schatting duizenden personen met een licht verstandelijke beperking gedwongen om drugs te runnen, te stelen of geld wit te wassen (Van Bemmel, Leito & Noteboom, 2022). Tot nog toe krijgt deze doelgroep onvoldoende passende zorg. De reden is dat in veel gevallen niet duidelijk is dat iemand licht verstandelijk beperkt is (Wolsink et al., 2023).

Conclusie: individueel kenmerk - persoonlijkheidskenmerken

Meerdere persoonlijkheidskenmerken vergroten de kans op het dragen en gebruik van een steekwapen. Het gaat om: impulsief zijn, weinig zelfcontrole en zelfvertrouwen hebben, een licht verstandelijke beperking hebben en agressie, geweld en straatwaarden accepteren.

Alcohol- en drugsgebruik

Alcohol drinken heeft meerdere gevolgen: het beïnvloedt het cognitief en fysiek handelen, het vermindert de mate van zelfcontrole en het bewustzijn over risico's, en het vergroot de emotionele labiliteit en impulsiviteit (Bellis, Hughes & Hughes, 2005). Meerdere onderzoeken concluderen dat kinderen die op vroege leeftijd alcohol drinken op latere leeftijd vaker crimineel gedrag vertonen, vaker gewelddadig zijn, meer middelen gebruiken en een grotere kans hebben op het dragen van een steekwapen (Baiden et al., 2021; Ellickson, Tucker & Klein, 2003; Lemos, 2004; McVie, 2020; Sethi et al., 2010). Wel wordt hierbij een kanttekening geplaatst, namelijk dat vroeg alcoholgebruik en het bezitten en dragen van steekwapens beïnvloed kunnen worden door andere risicofactoren, zoals het hebben van lossere opvattingen over regels en een meer risicovolle levensstijl (Baiden et al., 2021; Weerman et al., 2022).

Naast alcohol is (bovenmatig) drugsgebruik ook een risicofactor om betrokken te raken bij criminaliteit in het algemeen en specifiek bij messencriminaliteit. Zo vergroot het gebruik van (soft)drugs de kans op het bezit en dragen van een wapen (Orpinas, Nahapetyan & Truszczynski, 2017; Sethi et al., 2010; Stayton, McVeigh, Olson, Perkins & Kerker, 2011; Carter, Walton, Newton, Clery, Whiteside, Zimmerman & Cunningham, 2013) of steekwapen (Hamdulay & Mash, 2011; McVie, 2010; Weerman et al., 2022). Volgens Browne et al. (2022) is middelengebruik zelfs een doorslaggevende risicofactor en moet het een cruciale rol vervullen in een aanpak.

Conclusie: individueel kenmerk - alcohol- en drugsgebruik

De risico's van alcoholgebruik staan in relatie tot de eerdergenoemde risico's van persoonlijkheidskenmerken omdat alcoholgebruik ervoor zorgt dat zelfcontrole en risico-inschatting daalt, terwijl impulsiviteit toeneemt. Dit vergroot de kans op het bezit, dragen en gebruik van een steekwapen. Voor drugsgebruik geldt dat het de kans op het dragen en gebruik van een steekwapen ook vergroot, mede doordat deze jongeren ook vaker betrokken zijn bij criminaliteit.

Mentale gezondheid

Mentale gezondheidsproblemen zijn niet alleen een resultaat van gewelddadig gedrag, maar ook een oorzaak (Sethi et al., 2010). Zo is de conclusie in meerdere onderzoeken dat mentale gezondheidsproblemen – zoals het hebben van angstgevoelens, eenzaamheidsgevoelens, gedragsstoornissen, een depressie, een laag zelfvertrouwen, suïcideneigingen en psychoses – de kans op het bezit, dragen en gebruik van steekwapens vergroot (Abaya, Atte, Herres, Diamond & Fein, 2019; Barkley, Fischer, Smallish & Fletcher, 2004; Carter, Walton, Roehler, Goldstick, Zimmerman, Blow & Cunningham, 2015; Carter et al., 2020; Kim, 2018; McVie, 2010; Romero, Bauman, Ritter & Anand, 2017). Volgens McVie (2010) is de mentale gezondheid van individuen met name op jonge leeftijd een belangrijke risicofactor. Howell (2010) concludeert dat jongeren met gedragsstoornissen, hyperactiviteit en depressies vaker toetreden tot een criminele jeugdgroep, waarover eerder al is gezegd dat dit gepaard gaat met het dragen en gebruiken van steekwapens (Beke et al., 2000).

Conclusie: individueel kenmerk - mentale gezondheid

Mentale gezondheidsproblemen vergroten de kans op het bezit, dragen en gebruik van steekwapens.

De invloed van nieuwsberichten en gewelddadige televisie, games, films en muziek

Het blijkt dat de mate waarin een individu media consumeert van invloed is op de risicoschatting van criminaliteit. Wanneer in nieuwsberichten teveel aandacht wordt besteed aan criminaliteit, kan het gevolg zijn dat het individu de omvang van criminaliteit overschat en sterkere angst- en onveiligheidsgevoelens heeft dan reëel met het oog op de werkelijke problematiek. Dit blijkt ook wanneer de politie foto's van (inbeslaggenomen) messen toont aan burgers.

Het moedigt namelijk (onbedoeld) eerder het dragen van een mes aan in plaats van dat het afschrikt (Cogan, Chin-Van Chau, Russell, Linden, Swinson, Eckler, Knifton, Jordan, Williams, Coleman & Hunter, 2023; Ramshaw & Dawson, 2022).

Verder tonen meerdere onderzoeken aan dat kijken naar gewelddadige televisie en films en het spelen van gewelddadige games het agressieve gedrag van kinderen vergroot (Groves, Prot & Anderson, 2020; Zhang, Tian, Chen & Cao, 2021). Ander onderzoek bewijst dat door het spelen van gewelddadige games de kans op het dragen van een steekwapen naar school groter wordt (Ybarra, Huesmann, Korchmaros & Reisner, 2014). Ook zorgt het spelen van gewelddadige games als kind ervoor dat op latere leeftijd het dragen en gebruik van steekwapens als normaal gedrag wordt beschouwd (Huesmann, Dubow, Boxer, Bushman, Smith, Docherty & O'Brien, 2021). Ondanks het feit dat gewelddadige televisie, films en games bijdragen aan een vergrote kans op het dragen en gebruik van steekwapens door jongeren, verklaart het niet waarom slechts een deel van alle jongeren die hieraan blootgesteld worden erdoor beïnvloed worden. Daarmee zouden dus andere risicofactoren meer invloed hebben (Adjiembaks, Klapwijk & Van den Enden, 2020; Lemos, 2004).

Tegenwoordig gaat veel aandacht uit naar de rol van muziek, specifiek over de rol van de muzieksoort drillrap (Snippe et al., 2023). Roks en Van den Broek (2020) concluderen– nadat zij 56 steekincidenten in Rotterdam gedurende de jaren 2018 en 2019 geanalyseerd hebben – dat er geen directe relatie is tussen drillrap en het gebruik van steekwapens. Wel wordt in drillrap een gevaarlijk en gewelddadig imago getoond, onder andere door regelmatig wapens en specifiek steekwapens te laten zien. Op deze manier trachten ze hun reputatie en status te vergroten.

Conclusie: individueel kenmerk - de invloed van nieuwsberichten, van gewelddadige televisie, games en films en van muziek

Het consumeren van nieuwsberichten waarin veel aandacht uitgaat naar criminaliteit, kan ertoe leiden dat de problematiek wordt overschat en angst- en onveiligheidsgevoelens onevenredig toenemen. Dit vergroot de kans op het dragen van een steekwapen. Voor het kijken naar gewelddadige televisie en films en het spelen van gewelddadige games geldt dat het de kans op het dragen en gebruik van een steekwapen vergroot. Wat betreft de invloed van gewelddadige muziek gaat tegenwoordig veel aandacht uit naar het fenomeen drillrap. Ondanks dat velen denken dat drillrap bijdraagt aan een vergrote kans op het gebruik van steekwapens, blijkt dit tot dusverre niet uit onderzoek.

Vertrouwen in instanties

De mate van vertrouwen in instanties is het laatste individuele kenmerk. Een lager vertrouwen – bijvoorbeeld dat de politie burgers niet of in mindere mate beschermt – vergroot de kans op het dragen van een mes (Brennan, 2019; Harding, 2020; Riggs & Palasinski, 2011; Skarlatidou, Ludwig, Solymosi & Bradford, 2021). De mate van vertrouwen wordt onder andere beïnvloed door repressieve politie-interventies zoals preventief fouilleren. Jongeren verliezen hierdoor het gevoel eerlijk behandeld te worden en geloven ze niet dat de politie hen zal beschermen indien nodig (Skarlatidou et al., 2021). Vervolgens gaan deze jongeren zich identificeren met een "outlaw identity". Dit betekent dat het idee heerst dat ze buiten de maatschappij vallen en ze zichzelf moeten kunnen verdedigen, bijvoorbeeld met steekwapens (Traynor, 2016). Weerman et al. (2022) concluderen dat de jongeren die steekwapens gebruiken meer anti-politie zijn dan de jongeren die steekwapens bezitten of dragen (Weerman et al., 2022). Frans onderzoek toont echter geen relatie aan tussen de mate van vertrouwen in instanties en het dragen van een wapen (Bégue, Roché & Duke, 2016). Dit onderzoeksresultaat strookt niet met de voorgaande resultaten. Mogelijk komt dit omdat in dit onderzoek ook is gekeken naar tal van andere risicofactoren, waaronder gezinsfactoren en factoren uit het vriendendomein. Deze factoren zijn mogelijk van grotere invloed dan het vertrouwen in instanties.

Conclusie: individueel kenmerk - vertrouwen in instanties

De mate van vertrouwen in instanties is van invloed op de kans dat een individu een steekwapen draagt en gebruikt: hoe lager het vertrouwen, des te groter de kans. Het vertrouwen in instanties wordt bepaald door het gevoel dat de politie burgers beschermt, de wijze hoe de politie optreedt en hoe de burger dit optreden ervaart.

2.3.2 Het gezinsdomein

De wijze waarop jongeren thuis opgroeien, bepaalt het gedrag op latere leeftijd (Gliga, 2009) en dus ook de kans om betrokken te raken bij criminaliteit in het algemeen en specifiek om een steekwapen te bezitten, dragen en gebruiken. In de literatuur wordt in grove lijnen een onderscheid gemaakt tussen twee omstandigheden: de sociaaleconomische situatie waarin een kind opgroeit en de kwaliteit van de relatie met ouders.

Wat betreft de eerste omstandigheid is de literatuur eensgezind: opgroeien in armoede vergroot de kans op het plegen van criminaliteit en het bezitten, dragen en gebruiken van een steekwapen (Farrington, 2007; Farrington, Gaffney & Ttofi, 2017; The British Youth Council, 2019). The British Youth Council (2019) schrijft zelfs over een *Generation's Epidemic*. Daarmee wordt bedoeld dat de hedendaagse messenproblematiek een symptoom is van verschillende onderliggende sociaaleconomische problemen die zijn veroorzaakt door jarenlange bezuinigingen op de verzorgingsstaat. Armoede staat volgens Kalthoff (2020) in verband met een onveilige hechting, minder goede hersenontwikkeling en een minder voorspoedige schoolloopbaan (zie paragraaf 2.3.3 voor de invloed van schoolprestaties op het bezit, dragen en gebruik van een steekwapen). Verder vergroot het opgroeien in een armoedegebied de kans om slachtoffer te worden van messengeweld (Eades et al., 2007), waarvan zojuist is gezegd dat eerder slachtofferschap de kans op het dragen van een wapen vergroot. Daarnaast zorgt armoede ervoor dat ouders veel stress ervaren vanwege moeilijke leefomstandigheden en opstapelende problemen, met als gevolg een weinig ondersteunende en stimulerende ouder-kind interactie (Van Loon-Dikkers, Van der Hoff, Achahchah & Distelbrink, 2021). De sociaaleconomische situatie heeft dus invloed op de kwaliteit van de relatie tussen ouders en kind.

De kwaliteit van de relatie met ouders is op zichzelf ook een belangrijke omstandigheid. In het geval deze niet goed is, hechten jongeren steeds meer belang aan hun zelfredzaamheid op straat en lossen ze hun problemen zelf op (Traynor, 2016). Op straat begeven ze zich vaker in risicovolle, criminogene situaties. Doordat er geen ouderlijke supervisie is, raken ze vaker betrokken bij criminaliteit (Wikström & Butterworth, 2006). Ook kunnen ze hierdoor lid worden van een gang (McVie, 2010) of criminele jeugdgroep (Wolsink et al., 2023). Ingezoomd op messenproblematiek blijkt uit onderzoek dat het hebben van een minder sterke band met ouders – bijvoorbeeld door slechts met één ouder te wonen – de kans op het bezit en dragen van een steekwapen vergroot (McVie, 2010; Weerman et al., 2022). De kans op het gebruik van een steekwapen wordt vergroot indien jongeren thuis moeilijkheden ervaren, bijvoorbeeld omdat er dagelijks discussies worden gevoerd of omdat ze thuis getuige of slachtoffer zijn van huiselijk geweld (Brown & Sutton, 2007; Güney, 2018). Andere factoren die eraan bijdragen dat er geen sprake is van een gezonde thuissituatie zijn: het hebben van een ouder met een crimineel verleden, een groot gezin, onmachtige ouders ten aanzien van opvoeding en weinig ouderlijke supervisie waardoor ze niet weten hoe hun kind zich elders gedraagt en met wie hun kind omgaat (De Boer, Ferwerda & Kuppens, 2022; Esbensen & Weerman, 2005; Farrington,

2007; Farrington et al., 2017; Hoeve, Dubas, Eichelsheim, Van der Laan, Smeenk & Gerris, 2009; Van Burik, Hoogeveen, De Jong, Vogelvang, Addink & Van der Steege, 2013). Door te weinig ouderlijke supervisie heeft het kind teveel vrijheid en gaat het eerder over tot regeloverschrijdend gedrag. Tegelijkertijd zorgt teveel ouderlijke supervisie ervoor dat het kind zichzelf te beperkt voelt in zijn of haar handelen en ook eerder regeloverschrijdend gedrag gaat vertonen (Deković & Prinzie, 2008). Door alle voornoemde factoren en omstandigheden hebben de kinderen moeite om hun emoties te reguleren. Dit werkt door op latere leeftijd. Zo is geconstateerd dat deze kinderen eerder antisociaal en gewelddadig gedrag vertonen (Frater & Gamman, 2020). Onderzoek van Komen (1997) zegt dat jongeren die geweldsdelicten plegen zich in ernstiger mate verwaarloosd, ongewenst, alleen en in de steek gelaten hebben gevoeld door hun ouders. De ouders hadden door allerlei redenen geen tijd en aandacht voor het aanleren van benodigde vaardigheden zoals zelfcontrole en geweldsbeheersing. Daarnaast hadden deze jongeren ook grote ontwikkelings- en leerachterstanden, een gebrekkige gewetens- en emotionele ontwikkeling, geen schuldgevoelens en een gering vermogen om zich in anderen/slachtoffers in te leven.

Conclusie: het gezinsdomein

De wijze waarop jongeren thuis opgroeien, bepaalt mede de kans op het bezit, dragen en gebruik van steekwapens. Het opgroeien in armoede is een sociaaleconomische omstandigheid die deze kans vergroot. Dit resulteert ook in een weinig ondersteunende en stimulerende ouder-kind interactie, waardoor de kwaliteit van de relatie tussen ouder en kind minder goed is. De relatie is kwalitatief ook minder als een ouder een crimineel verleden heeft, een jongere opgroeit in een groot gezin met veel broers en zussen en de ouderlijke supervisie laag is. Al met al zorgt dit ervoor dat jongeren moeite hebben om hun emoties te reguleren. Tevens gaan ze zich eerder op straat begeven, waar ze zich – mede door de onveilige hechting vanuit huis en de matige emotieregulatie – eerder in criminogene groepen en situaties gaan begeven. Dit vergroot de kans op het dragen en gebruik van steekwapens.

2.3.3 Het schooldomein

De thuissituatie beïnvloedt sterk het gedrag op school (Wright & Keetley, 2003). Het gedrag op school, evenals de veiligheidsgevoelens op school, voorspellen vervolgens of het individu een mes draagt op of buiten school (Henrich, Brookmeyer & Shahar, 2005; McVie, 2010). Weerman et al. (2022) concluderen dat jongeren die minder goed hun best doen op school een grotere kans hebben op het bezit van

een steekwapen. Andere onderzoeken schrijven dat afwezigheid – van spijbelen tot vroegtijdig schoolverlaten – de kans op het dragen en gebruik van een mes vergroot (Güney, 2018; Lemos, 2004; McVie, 2010; Weerman et al., 2022). Beke et al. (2000) hebben de schoolcarrières van leden van criminele jeugdgroepen onder de loep genomen. Het blijkt dat zij veel spijbelen en/of een lage of geen startkwalificatie hebben behaald door vroegtijdig de school te verlaten.

Conclusie: het schooldomein

De wijze waarop jongeren thuis opgroeien, bepaalt hoe zij zich op school gedragen. In het geval ze thuis opgroeien in slechte sociaaleconomische omstandigheden en de kwaliteit van de relatie tussen ouder en kind niet goed is, is de kans groter dat jongeren op school gaan spijbelen of zelfs vroegtijdig de school verlaten. In plaats daarvan gaan ze zich op straat begeven en wordt de kans op het dragen en gebruik van steekwapens groter.

2.3.4 Het buurtdomein

Messenproblematiek is geconcentreerd in de meest achtergestelde delen van grote steden (House of Commons Home Affairs Committee, 2009). Dit strookt met het resultaat uit ander onderzoek, namelijk dat minderjarigen die verdacht worden van ernstige geweldsmisdrijven – waarbij in een deel van deze misdrijven gebruik wordt gemaakt van een steekwapen – vaak afkomstig zijn uit achtergestelde buurten (Van der Laan et al., 2021). Jongeren die in dergelijke buurten opgroeien, hebben vaak de neiging om hun eigen buurt te verdedigen en zich aan te sluiten bij overlastgevende dan wel criminele jeugdgroepen om zodoende status en aanzien te krijgen (Weerman et al., 2022; Wolsink et al., 2023).

Conclusie: het buurtdomein

Opgroeien in een achtergestelde kwetsbare buurt waar meer dan gemiddeld sprake is van messenproblematiek draagt bij aan een vergrote kans op het dragen en gebruiken van een steekwapen.

2.3.5 Het vriendendomein

De vrienden en kennissen waarmee een individu zich omringt, bepaalt in grote mate het gedrag van het individu. Zo is het hebben van familieleden, vrienden en kennissen in de georganiseerde criminaliteit de belangrijkste risicofactor om gerekruteerd en actief te worden binnen de georganiseerde criminaliteit (De Boer et al., 2022). Klein en Maxson (2006) concluderen dat naarmate een jongere ouder wordt de invloed van vrienden en kennissen de invloed van het gezinsdomein tenietdoet. Overeenkomstig concluderen andere onderzoeken dat het hebben van delinquente vrienden een belangrijke – al dan niet de belangrijkste – voorspeller is voor gewelddadig gedrag en het bezitten, dragen of gebruiken van een steekwapen (McVie, 2010; Sethi et al., 2010). Indien vrienden een wapen dragen, deze tonen en er veel over vertellen, vergroot dit bijvoorbeeld de kans dat het individu ook een wapen gaat dragen: steekwapens worden dan genormaliseerd (Kingery et al., 1999; Weerman et al., 2022). Wanneer het gaat over delinquente vrienden en messenproblematiek wordt vaak gesproken over betrokkenheid in de drugscriminaliteit. Zo is de grotere betrokkenheid van jongeren in de drugshandel volgens Frater en Gamman (2020) een verklaring waarom meer steekwapens worden gedragen en er meer steekincidenten zijn. Deze jongeren zijn immers van hunzelf meer gewelddadig dan jongeren die betrokken zijn bij andere criminaliteitsvormen.

In de Nederlandstalige literatuur wordt veel geschreven over criminele jeugdgroepen, terwijl in de Engelstalige literatuur vaak de term *gang* wordt gebruikt. In Nederland is lang een onderscheid gemaakt tussen hinderlijke, overlastgevende en criminele jeugdgroepen (Beke et al., 2000). Tegenwoordig wordt deze indeling minder vaak toegepast met het oog op het fluïde en dynamische karakter van hedendaagse jeugdgroepen. Ongeacht de naam die aan Nederlandse jeugdgroepen wordt gegeven, is er een verschil met Amerikaanse *gangs*. Nederlandse jeugdgroepen hebben namelijk vaak geen eigen naam, kleding (*colors*), gebaren (*handsigns*) of tatoeages en zien zichzelf ook niet als *gang*. Een overeenkomst tussen Nederlandse jeugdgroepen en Amerikaanse *gangs* is dat door deelname aan dergelijke groepen de kans op betrokkenheid bij criminaliteit groter wordt, met name bij geweldsdelicten (Weerman, 2017). Daarom geldt veel van wat in het vervolg wordt geschreven over criminele jeugdgroepen ook voor *gangs*. Eerder is al beschreven waarom individuen lid worden van een criminele jeugdgroep. In zo'n groep wordt gewelddadig gedrag, waaronder het dragen van een steekwapen, genormaliseerd (Harding, 2020; Van Burik et al., 2013). Een verklaring is dat criminele jeugdgroepen op professionele wijze handelen in drugs. De onderlinge concurrentie op de drugsmarkt heeft de mate van agressie, bewapening en

wapengeweld doen laten toenemen (Beke et al., 2000; Bervoets, Van den Akker, Verweij & Van Wijk, 2021). Naast drugshandel maken leden van criminele jeugdgroepen zich ook schuldig aan overvallen, woninginbraken, bedreigingen en mishandelingen waarbij ook steekwapens gebruikt (kunnen) worden. Een metastudie toont aan dat de meeste jongeren in een criminele jeugdgroep hier slechts tijdelijk aan deelnemen (Van Burik et al., 2013). Degenen waarvoor dit niet geldt, groeien door in de criminaliteit. Ze gaan meer (vermogens- en gewelds)delicten plegen en raken op regionaal dan wel landelijk niveau betrokken in de drugscriminaliteit. Tijdens deze doorgroei positioneren ze zich in de buurt als negatief rolmodel voor jongere personen (Ferwerda et al., 2022; Klein & Maxson, 2006; Klein, Weerman & Thornberry, 2006; Weijers et al., 2021). In een Engelstalig onderzoek wordt over *gangs* gezegd dat betrokkenheid de kans op het dragen van een wapen naar school vergroot (Kingery et al., 1999).

Hoewel het voorgaande ingaat op offline contacten bevinden jongeren zich tegenwoordig ook vaak en langer in de online omgeving. Weerman et al. (2022) concluderen dat de jongeren die de grootste kans hebben op het gebruik van een steekwapen, zich op sociale media ook vaak begeven in kringen waar steekwapens worden getoond. Daarmee is de online omgeving een verlengstuk van de offline wereld. Ander onderzoek toont aan dat er ook een overlap is tussen de online en offline wereld. In de gemeente Almere hebben in de eerste maanden van 2020 namelijk veel incidenten plaatsgevonden die online zijn aangejaagd en waarbij sprake was van (een dreiging met) een steekwapen (Gemeente Almere, 2020). Dit wijst op de dynamiek dat online gedrag leidt tot offline gedrag (Weerman, 2019). Al met al is anno 2024 niet meer alleen sprake van risicofactoren in de offline wereld, maar ook in de online wereld.

Conclusie: het vriendendomein

Wanneer jongeren zich op straat gaan begeven, wordt hun gedrag beïnvloed door de vrienden en kennissen met wie zij omgaan. Indien deze vrienden en kennissen crimineel actief zijn en steekwapens bezitten, dragen of gebruiken, is de kans erg groot dat jongeren dit ook gaan doen. Een sociale groep waarop dit bijvoorbeeld betrekking heeft, is een criminele jeugdgroep. Binnen een dergelijke groep is gewelddadig gedrag – waaronder het dragen of gebruik van een steekwapen – genormaliseerd. Naast offline risicofactoren – zoals de aard van een vriendengroep – bestaan anno 2024 ook online risicofactoren. Zo begeven risicovolle jongeren zich online vaak in kringen waar steekwapens worden getoond. Ook starten conflicten vaak online – waarbij ook wordt gedreigd met steekwapens – waarna ze offline worden uitgevochten.

In tabel 2.1 staat overzichtelijk weergegeven welke risicofactoren van invloed zijn op het bezit, dragen en gebruik van steekwapens. In de tabel staat een **+** voor een vergrote kans en een **-** voor een kleinere kans op het bezit, dragen of gebruik van een steekwapen, een **0** betekent dat de risicofactor geen directe invloed heeft en een **?** wil zeggen dat de invloed van de risicofactor nog onbekend is in de literatuur.

Tabel 2.1 – De invloed van risicofactoren op het bezit, dragen en gebruik van steekwapens samengevat

Individuele kenmerken	Bezit	Dragen	Gebruik
Geslacht: man zijn	+	+	+
Leeftijd: tot einde tienerjaren	?	+	+
Leeftijd: vanaf einde tienerjaren	?	-	-
Etniciteit	?	0	0
Negatieve levenservaringen	+	+	+
Meer impulsiviteit	?	+	+
Gebrek aan zelfcontrole	?	+	+
Minder zelfvertrouwen	?	+	+
Accepteren van geweld en straatwaarden	?	+	+
Licht verstandelijk beperkt zijn	?	+	+
Alcoholgebruik	+	+	+
Drugsgebruik	+	+	+
Mentale gezondheidsproblemen	+	+	+

Nieuwsberichten over criminaliteit lezen	?	+	?
Gewelddadige televisie, games en films	?	+	+
Drillrap	?	?	0
Vertrouwen in instanties	?	+	+
Gezinsdomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Opgroeien in armoede	+	+	+
Slechte relatie tussen ouder(s) en kind	+	+	+
Schooldomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Spijbelen	?	+	+
Vroegtijdig schoolverlaten	?	+	+
Buurtdomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Opgroeien in achtergestelde buurten	?	+	+
Vriendendomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Hebben van delinquente vrienden	+	+	+
Onderdeel zijn van een criminele jeugdgroep	?	+	+
Zich begeven in online kringen waar steekwapens worden getoond	?	?	+

2.4 De motieven

Net zoals in paragraaf 2.3 is benoemd, is in het verleden onderzoek gedaan naar de motieven om een wapen te bezitten, dragen of gebruiken. In mindere mate heeft eerder onderzoek zich specifiek gericht op steekwapens. Het vervolg van deze paragraaf staat stil bij de resultaten van de onderzoeken.

2.4.1 Bezitten van steekwapens

Er is weinig onderzoek verricht naar het motief om een wapen te bezitten. Uitzondering hierop is het onderzoek van Weerman et al. (2022). Zij concluderen dat jongeren een wapen – waaronder steekwapens – bezitten vanuit twee motieven: ze voelen zich onveilig en vanwege de esthetische waarde van wapens. Ze verzamelen wapens, bijvoorbeeld omdat ze wapens leuk of handig vinden, maar nemen ze niet ergens mee naar toe.

Conclusie: het motief om een steekwapen te bezitten

Eén onderzoek concludeert dat jongeren steekwapens bezitten, omdat ze zich onveilig voelen en vanwege de esthetische waarde van wapens. Meer onderzoek is nodig om dit te bevestigen of ontkrachten.

2.4.2 Dragen van steekwapens

In tegenstelling tot het bezitten van steekwapens, hebben veel onderzoeken zich gefocust op motieven voor het dragen van steekwapens. Het meest genoemde motief is het dragen van een steekwapen vanuit zelfbescherming (Arria et al., 1997; Baiden, Findley & Onyeaka, 2021; Bannister, Pickering, Batchelor, Burman, Kintrea & McVie, 2010; Bartels, 2011; Bender, Thompson, Ferguson, Yoder & DePrince, 2015; Erickson et al., 2006; Lewis, Leeb, Kotch, Smith, Thompson, Black, Pelaez-Merrick, Briggs & Coyne-Beasley, 2007; Valdebenito et al., 2017; Weerman et al., 2022). Een ander veelgenoemd motief – dat deels verwant is aan het motief zelfbescherming – is het hebben van onveiligheidsgevoelens, bijvoorbeeld in de buurt of op school. Voor beide motieven geldt dat er meerdere oorzaken aan ten grondslag liggen: negatieve levenservaringen, het gevoel hebben dat iedereen een wapen draagt, bedreigd worden en via verschillende (sociale) media continu verhalen over geweld en conflicten – waar al dan niet gebruik is gemaakt van een steekwapen – horen, zien en lezen. Andere motieven voor het dragen van een steekwapen zijn: wapens leuk vinden en wapens dragen om ze te kunnen laten zien (Bartels, 2011; Silvestri et al., 2009; Weerman et al., 2022). Het overgrote deel van de jongeren die een mes draagt, gebruikt het niet om iemand te intimideren of verwonden (Beke & Schreuders, 2002; Eades et al., 2007; Forsyth, Khan & McKinlay, 2010; McVie, 2010; Wilson, Sharp & Patterson, 2006).

Na deze algemene uiteenzetting van motieven is het volgens McVie (2010) noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen jongeren die in een *gang*[6] zitten en jongeren waarvoor dit niet geldt. In een *gang* is het dragen van een mes onderdeel van de groepsidentiteit en wordt het als routinematig gezien. Ieder individu weet dat het overgrote deel van een *gang* – dus ook vijanden – een mes draagt. Om tijdens conflicten een rol van betekenis te kunnen spelen, ontwikkelt zich hierdoor een wapenwedloop. *Gang*-leden geven aan het liefst geen mes te dragen, maar door voornoemde is het een principiële kwestie (Bullock & Tilley, 2002; McVie, 2010). Verder is een steekwapen voor *gang*-leden ook een statussymbool (het levert respect op) en heeft het symbolische waarde. De drager laat

namelijk zien de straatcultuur te kennen (Harding, 2020; Shepherd & Brennan, 2008; Snippe et al., 2023). De straatcultuur komt niet overeen met de geldende cultuur binnen instanties zoals het onderwijs en de hulpverlening (El Hadioui, 2011).

De jongeren die niet in een *gang* zitten, dragen wel een steekwapen maar gebruiken deze zelden. Dit komt doordat zij het steekwapen met name dragen vanuit zelfbescherming, bijvoorbeeld omdat zij in het verleden slachtoffer zijn geweest van criminaliteit of geweld. De angsten die hierdoor ontstaan, maken dat jongeren een steekwapen gaan dragen als coping- of zelfbeschermingsmechanisme (Baiden et al., 2021; McVie, 2010; Valdebenito et al., 2017). Op deze manier voelen ze zich minder weerloos (Beke & Schreuders, 2002). Echter, het dragen van een mes vergroot het risico op herhaald letsel of om zelf een gewelddadig delict te begaan. Het dragen van een mes kan het individu namelijk de durf geven, met name als de dader zwakker of kwetsbaarder is dan het slachtoffer. Al met al brengt dit een geweldscyclus teweeg (Buss & Abdu, 1995; Lemos, 2004; De Vries, 2013; Pickett et al., 2005) met een grotere kans op herhaald slachtofferschap (Richardson, Vil, Sharpe, Wagner & Cooper, 2016).

Mentale gezondheidsproblemen is een risicofactor waarover weinig is geschreven. Een van de weinige onderzoeken die dit wel doet, toont aan dat jongeren ook messen dragen omdat zij kampen met mentale gezondheidsproblemen. Hierbij valt te denken aan een laag zelfvertrouwen of (de neiging hebben tot) automutilatie (McVie, 2010).

Conclusie: het motief om een steekwapen te dragen

Er moet een onderscheid gemaakt worden tussen criminele en niet-criminele jongeren. Criminele jongeren ervaren het als vanzelfsprekend om een steekwapen te dragen. Andere criminelen doen dit immers ook en dus is het noodzakelijk met het oog op potentiële conflicten. Door dit gezamenlijke standpunt hoort het dragen van een steekwapen bij de straatcultuur. Tevens werkt het statusverhogend. Voor niet-criminele jongeren geldt dat ze geen onderdeel (willen) uitmaken van de straatcultuur. Wel kunnen ze eerder slachtoffer of getuige zijn geweest van criminaliteit of geweld en kunnen ze het gevoel hebben dat iedereen wapens draagt, mede door berichtgeving in verschillende (sociale) media. Dit voedt hun onveiligheidsgevoelens en daardoor gaan ze zichzelf beschermen door een steekwapen te gaan dragen. Door het steekwapen te dragen, doen ze zich stoer voor en/of hebben ze het gevoel dat ze zich kunnen verdedigen indien nodig.

2.4.3 Gebruiken van steekwapens

Het gebruik van steekwapens heeft meerdere potentiële uitkomsten. Het tonen van een steekwapen kan fysiek geweld tegengaan, omdat het leidt tot een machtsverschuiving ten gunste van de dader, het slachtoffer bang wordt of wordt gedwongen om mee te werken aan wat de dader wil. Echter, het kan ook agressie opwekken bij degene tegen wie het steekwapen wordt gebruikt. Dit vergroot de kans op ernstig letsel (Brennan, Moore & Shepherd, 2006; De Vries, 2013; Wells & Horney, 2002). Zoals al vaker is benoemd, draagt dus een klein deel van de jongeren een steekwapen om het bewust te gebruiken (Bartels, 2011; Weerman et al., 2022). Degenen waarop dit van toepassing is, gebruiken een steekwapen onder andere om dwang uit te oefenen, anderen angst in te boezemen of te imponeren (Beke & Schreuders, 2002; De Vries, 2013). Ook kan het bewust gebruikt worden om letsel toe te brengen (De Vries, 2013). Het steekwapen dat gebruikt wordt en de context waarin dat gebeurt, bepaalt of er sprake is van instrumenteel of expressief wapengebruik. Een deel van de steekwapens is gemakkelijk voorhanden. Zo liggen in ieder huis keukenmessen. Vanuit een rationele overweging kunnen deze steekwapens meegenomen worden om een misdrijf te plegen. Dit is instrumenteel wapengebruik (Browne et al., 2022; De Vries, 2013). Binnen criminele jeugdgroepen en *gangs* worden wapengebruik en verwondingen als normaal gezien, waardoor vaker sprake is van een rationele overweging en dus instrumenteel wapengebruik (Bullock & Tilley, 2002). In het geval van expressief steekwapengebruik ligt er geen rationele overweging ten grondslag aan het gebruik, maar vaak emoties zoals agressie. Het steekwapengebruik is meer impulsief. Daarom zal eerder gebruikgemaakt worden van een steekwapen dat voorhanden is in de directe omgeving van een dader, zoals een glasscherf in het uitgaansgebied (Browne et al., 2022; De Vries, 2013).

Conclusie: het motief om een steekwapen te gebruiken

Dwang uitoefenen, angst inboezemen, iemand imponeren of letsel toebrengen, zijn motieven om een steekwapen te gebruiken. Dit geldt met name voor de eerder genoemde criminele jongeren, omdat het gebruik van steekwapens onder niet-criminele jongeren lager ligt. Wel werkt het dragen van een steekwapen drempelverlagend voor niet-criminele jongeren, waardoor de kans op het gebruik ervan groter wordt.

In tabel 2.2 staan de motieven om een steekwapen te bezitten, dragen en gebruiken opgesomd.

Tabel 2.2 – De motieven voor het bezit, dragen en gebruik van een steekwapen samengevat

	Bezit	Dragen	Gebruik
Steekwapens leuk en mooi vinden	■	■	
Hebben van onveiligheidsgevoelens		■	
Vanuit zelfbescherming met het oog op (potentiële) conflicten		■	
Jezelf stoer voordoen		■	■
Het vergroten van de status		■	■
Dwang uitoefenen			■
Angst inboezemen			■
Iemand imponeren			■
Letsel toebrengen			■

2.5 Resumé

Sinds de eeuwwisseling is de omvang van jeugd- en jongerencriminaliteit gedaald. De kleiner wordende groep die nog geweldsdelicten pleegt, plegen ernstigere geweldsdelicten. Daarnaast zijn enkele criminaliteitsvormen niet afgenomen maar toegenomen, zoals het aantal jongeren die verdacht worden van een overtreding van de Wet Wapens en Munitie. Professionals in binnen- en buitenland maken zich zorgen over deze ontwikkeling. Het inzichtelijk maken van de omvang van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens is tot nu toe moeilijk gebleken. Op basis van de onderzoeken die hiertoe een poging hebben gedaan, is de conclusie dat jongeren met name steekwapens dragen. Het betreft onder andere keukenmessen, zakmessen, stanleymessen, vlindermessen en stiletto's. In mindere mate bezitten jongeren steekwapens en het minst vaak gebruiken ze deze. De kans dat een individu een steekwapen bezit, draagt of gebruikt, wordt beïnvloed door risicofactoren die tot verschillende domeinen behoren. Concreet gaat het om individuele kenmerken (man zijn, negatieve levenservaringen, impulsiviteit, een gebrek aan zelfcontrole en zelfvertrouwen, licht verstandelijk beperkt zijn, geweld en straatwaarden accepteren, alcohol- en drugsgebruik, nieuwsberichten over criminaliteit consumeren, gewelddadige televisie en films kijken en gewelddadige games spelen, een lagere mate van ver-

trouwen in instanties hebben en mentale gezondheidsproblemen hebben), het gezinsdomein (opgroeien in armoede en een slechte relatie hebben met ouders), het schooldomein (veel spijbelen, een lage startkwalificatie behalen of vroegtijdig schoolverlaten), het buurtdomein (opgroeien in achtergestelde buurten waar sprake is van een concentratie van messenproblematiek) en het vriendendomein (omgaan met delinquente vrienden en betrokkenheid bij een criminele jeugdgroep). Naast de risicofactoren zijn er verschillende motieven te onderscheiden om een steekwapen te bezitten, dragen of gebruiken. Grofweg is een tweedeling te maken: jongeren die zich onveilig voelen en met het oog op zelfbescherming een steekwapen bezitten en/of dragen en jongeren die crimineel actief zijn en mogelijk lid zijn van een criminele jeugdgroep. Zij hebben de straatcultuur geïnternaliseerd, waarin het dragen van steekwapens erbij hoort. Het vervult ook een andere functie, namelijk het vergroten van status. Deze groep heeft het grootste aandeel in het gebruik van een steekwapen. Het betreft vaak instrumenteel steekwapengebruik; na een rationele overweging wordt besloten om het steekwapen te gebruiken, onder andere om iemand angst in te boezemen, te intimideren of verwonden.

Reflectie op de onderzoeksresultaten door de onderzoekers

- Tot nog toe is het lastig gebleken om de daadwerkelijke omvang van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens in kaart te brengen. Doordat vrijwel altijd gebruik is gemaakt van politiecijfers en/of zelfrapportageonderzoek zijn de omvangcijfers een onderschatting. Het verdient daarom aanbeveling om te inventariseren of andere onderzoeksmethoden er beter in slagen om de omvang in kaart te brengen waardoor mogelijkheden ontstaan voor een scherpere aanpak. Een suggestie is het vormgeven van een goed werkende integrale samenwerking, waardoor de betrokken partijen ieder hun informatie delen met de rest. Zo kunnen ziekenhuizen met partners data delen over burgers die met steekwonden worden opgenomen (hierover meer in de paragrafen 3.2.1 en 3.2.2).
- Het bezit, dragen en gebruik van steekwapens is een fenomeen dat wordt beïnvloed door meerdere risicofactoren. Hetgeen opvalt, is dat het in grote mate dezelfde risicofactoren zijn die de kans op betrokkenheid bij criminaliteit in het algemeen beïnvloeden. Dit impliceert dat er geen sprake is van geïsoleerde steekwapen- of messenproblematiek, maar van dieperliggende problematiek die aangepakt moet worden. Met andere woorden: in de herijkte aanpak moet

op preventieve wijze getracht worden de onderliggende risicofactoren voor crimineel gedrag – waaronder het bezit, dragen en gebruik van een steekwapen – in een zo'n vroeg mogelijk stadium te beïnvloeden. Dit lijkt namelijk het meest winstgevend te zijn in het bestrijden van criminaliteit en ook van steekwapenproblematiek (hierover meer in de paragrafen 3.2.3 tot en met 3.2.5).

- Het bezit, dragen en gebruik van steekwapens betreft verschillende doelgroepen. In eerder onderzoek is tot dusverre relatief weinig aandacht uitgegaan naar de doelgroep die steekwapens bezit in vergelijking met de doelgroepen die steekwapens dragen en/of gebruiken. Hoewel over de bezittende doelgroep nog weinig bekend is, lijkt meer informatie over de dragende en gebruikende doelgroep meer gewenst. De reden is dat deze twee doelgroepen groter van omvang zijn en een grotere invloed hebben op de onveiligheidsgevoelens van burgers.
- Verder is in eerder onderzoek aandacht uitgegaan naar de motieven voor het bezit, dragen en gebruik. Hoewel dit verschillen tussen doelgroepen aangeeft, liggen er kansen om de kennis te verdiepen. Het is tot nog toe bijvoorbeeld onbekend waarom jongeren ervoor kiezen om steekwapens te bezitten, dragen of gebruiken en geen ander type wapen. Mogelijk dat dergelijke kennis meer richting kan geven aan de toekomstige aanpak.

Eindnoten

1. Openbaar Ministerie (2023, 10 mei). Jaarbericht OM 2022: voortdurende strijd tegen georganiseerde criminaliteit.
2. Weerman et al. (2022) geven aan dat de onderzoeksgroep niet representatief is voor de gehele jongerenbevolking in Rotterdam. Dit komt mede omdat niet alle onderwijstypen uit alle wijken in Rotterdam medewerking hebben verleend. Ook is het lastig gebleken om toestemming te krijgen van ouders om leerlingen jongeren dan zestien jaar mee te laten doen aan het onderzoek. Het gevolg hiervan is dat met name leerlingen op het vmbo en speciaal onderwijs en leerlingen met een migratieachtergrond ondervertegenwoordigd zijn. Dit betreft jongeren die volgens Weerman et al. mogelijk een grotere kans hebben op het bezit, dragen en/of gebruik van steekwapens. Daarmee zijn de resultaten uit het onderzoek mogelijk een onderschatting.
3. CCV (z.d.). Wapens in het uitgaansleven.
4. Individuen beschouwen zichzelf als gang-lid omdat ze in een vriendengroep zitten die een specifieke naam, gezegde of symbool heeft.
5. Wegwijzer Jeugd & Veiligheid (z.d.). LVB jongeren, voorkom dat ze tussen wal en schip raken; Wegwijzer Jeugd & Veiligheid (z.d.). Relatie jeugdcriminaliteit en LVB.

6. Het betreft een Angelsaksisch onderzoek waarin middelbare scholieren is gevraagd of zij zichzelf als lid van een gang beschouwen. Hetgeen in deze alinea wordt geschreven over een gang, heeft sterke raakvlakken met wat in Nederlandstalige literatuur wordt geschreven over criminele jeugdgroepen.

3 Mogelijkheden voor de toekomstige aanpak

In zowel Nederland als het buitenland zijn verschillende programma's en interventies gestart om het bezit, dragen of gebruik van steekwapens terug te dringen. Sinds de start van deze eeuw concluderen wetenschappers al dat weinig effectstudies zijn uitgevoerd (Brennan & Moore, 2009; Silvestri, 2009). Dit hoofdstuk bespreekt op hoofdlijnen welke programma's en interventies in binnen- en buitenland zijn uitgevoerd. Ook worden – indien bekend – de effecten en eventuele werkzame bestanddelen benoemd. Het hoofdstuk sluit af met mogelijkheden voor toekomstige (richtingen in de) aanpakken.

3.1 Uitgevoerde (en geëffectueerde) interventies in binnen- en buitenland

Deze paragraaf staat eerst stil bij het belang van een integrale samenwerking op dit dossier. Vervolgens worden uitgevoerde – en eventueel geëffectueerde – preventieve en repressieve aanpakken besproken. In het geval van preventie wordt een driedeling toegepast: primaire, secundaire en tertiaire preventie (Sethi et al., 2010; Snippe, De Muijnck, Kamperman & Pieper, 2021).

3.1.1 Integrale samenwerking

Crimineel en gewelddadig gedrag worden – zoals in hoofdstuk 2 beschreven – beïnvloed door risicofactoren die tot verschillende domeinen behoren. Daarom zijn interventies die zich bijvoorbeeld uitsluitend focussen op het individu of één domein aanzienlijk minder effectief dan systeem- of domeinoverstijgende interventies (Manuel & Jorgenson, 2013; Snippe et al., 2023). Dit betekent ook dat verschillende sectoren een rol kunnen vervullen in de aanpak van de problematiek. Hierbij valt te denken aan verschillende ministeries, de politie, gemeente, het Openbaar Ministerie, welzijnsorganisaties zoals het jongerenwerk, het onder-

wijs en de zorg- en gezondheidssector. Indien deze sectoren samenwerking met elkaar zoeken, waarvoor de overheid vaak de aangewezen instantie is om regie te nemen, wordt het een integrale samenwerking genoemd (Brennan, 2019; CCV, 2021; Sethi et al., 2010; Snippe et al., 2023; Van Burik et al., 2013; Ward, Nicholas & Willoughby, 2011). Een integrale samenwerking is in feite een combinatie tussen preventie, straf, zorg en kansen bieden op verschillende domeinen (Stinchcomb, 2002; Westmacott, Stys & Brow, 2005; Klein & Maxson, 2006; Snippe et al., 2023). Tal van redenen zijn bekend waardoor een integrale samenwerking niet goed maar stroef verloopt, namelijk doordat iedere organisatie met name individueel denkt en handelt, onderling slechte communicatie plaatsvindt en er op verschillende manieren wordt gewerkt (Sloper, 2004). Ook de privacywetgeving wordt door professionals vaak ervaren als een belemmerende factor in veel integrale samenwerkingen, omdat niet duidelijk is wat wel en niet gedeeld mag worden (Snippe et al., 2023).[1] Een goed werkende integrale samenwerking is wel een belangrijke conditie voor effectieve interventies (Van Burik et al., 2013; Ward et al., 2011).

Conclusie: het belang van een integrale samenwerking

De geschetste risicofactoren in hoofdstuk 2 behoren tot verschillende domeinen. Dit betekent dat verschillende instanties en organisaties complementaire informatie over een individu hebben. Voor een effectieve aanpak is het noodzakelijk dat deze informatie onderling wordt uitgewisseld door middel van een integrale samenwerking. Veel integrale samenwerkingen in het land verlopen stroef. Dit komt mede omdat veel professionals de privacywetgeving (c.q. de beperkingen in de informatiedeling tussen het sociale en veiligheidsdomein) als belemmerende factor ervaren, omdat niet duidelijk is wat zij onderling wel en niet mogen delen.

3.1.2 Primaire preventieve interventies

Primaire preventieve programma's en interventies beogen de gehele bevolking of een specifieke groep te bereiken om te voorkomen dat ze in de criminaliteit belanden en/of een steekwapen gaan bezitten, dragen of gebruiken (Sethi et al., 2010; Snippe et al., 2021). Meerdere primaire preventieve programma's en interventies zijn uitgevoerd in binnen- en buitenland. Zerotolerancebeleid is hier een voorbeeld van. Het is preventief van aard, omdat het bestaan van dit beleid ervoor moet zorgen dat het bezit, dragen en gebruiken van steekwapens afschrikt. Onderzoek toont echter aan dat het ineffectief beleid is in het tegen-

gaan van steekwapenbezit en het veranderen van gedrag en houdingen. Dit komt onder andere omdat het voor de politie moeilijk is om te beoordelen wie een steekwapen draagt (Silvestri, 2009; Silvestri et al., 2009).

Het is mogelijk dat een specifiek gebied wordt aangewezen als veiligheidsrisicogebied, waarbinnen de politie burgers preventief mag fouilleren (in het Engels: Stop-and-search-method). Veel onderzoeken concluderen dat dit geen effectieve interventie is om messenproblematiek aan te pakken (Browne et al., 2022; Eades et al., 2007). Een reden die wordt gegeven, is dat de interventie zich niet richt op de onderliggende risicofactoren (Browne et al., 2022). Het kan er zelfs voor zorgen dat het vertrouwen in de overheid daalt, omdat een individu het gevoel kan hebben dat de grond voor fouillering voortkomt uit zijn of haar individuele kenmerken en het daarmee stigmatiseert (Bowling & Weber, 2011; Eades et al., 2007). Ook Sethi et al. (2010) zeggen dat preventief fouilleren ervoor kan zorgen dat het wrokgevoelens laat groeien, met name wanneer vooral etnische minderheden gefouilleerd worden. Tevens kan een individu een fouillering als een vorm van geweld ervaren, terwijl onderzoek uitwijst dat eerder slachtofferschap van geweld de kans op het dragen van een steekwapen vergroot. Daarmee zou de interventie een averechts effect hebben (Browne et al., 2022). Volgens House of Commons Home Affairs Committee (2009) kan preventief fouilleren op de korte termijn wel effect hebben omdat het afschrikt om een mes te dragen, mits het goed wordt uitgevoerd. Recent onderzoek concludeert dat door preventief fouilleren de criminaliteit binnen het aangewezen gebied afneemt. Daarentegen heeft het preventief fouilleren op het individuele niveau van de burger vaak negatieve gevolgen: de fysieke en mentale gezondheidsproblemen (vooral van jongeren) nemen toe, negatieve houdingen jegens de politie groeien en zelfgerapporteerd daderschap neemt toe (Petersen, Weisburd, Fay, Eggins & Mazerolle, 2023). Uit hoofdstuk 2 is gebleken dat dit risicofactoren zijn die de kans op steekwapenproblematiek vergroten. Dit is mede de reden waarom Petersen et al. (2023) aangeven het moeilijk te vinden om preventief fouilleren als interventie aan te bevelen.

Een andere interventie die tracht het aantal steekwapens onder jongeren te verminderen, is een wapeninleveractie zoals ''Drop je knife''. Gedurende de periode dat zo'n actie loopt, krijgen jongeren de mogelijkheid om hun steekwapen in te leveren zonder dat dit consequenties heeft. Wanneer jongeren hier geen gebruik van maken en ze op een later moment alsnog worden aangehouden met een steekwapen, dan leidt dat tot aanhouding en vervolging (Lemos, 2004). Meerdere onderzoeken tonen aan dat een wapeninleveractie niet het gewenste effect heeft, omdat de messenproblematiek niet voorkomt en het niet afschrikt (Browne et al., 2022). Een deel van de gesproken respondenten in het onderzoek van Snippe et

al. (2023)[2] zeggen het idee te hebben dat tijdens een wapeninleveractie slechts een beperkt deel van de doelgroep het steekwapen inlevert. Degenen die een wapen dragen om zichzelf te beschermen vanwege onveiligheidsgevoelens, zullen het wapen niet snel inleveren. Ook crimineel actieve jongeren zullen minder snel hun wapen inleveren omdat het onderdeel is van de straatcultuur. Daarnaast kan het breed en groot communiceren over (de resultaten van) de wapeninleveractie jongeren die geen wapen bezitten, dragen of gebruiken wel het gevoel geven dat veel anderen dit doen, waardoor zij vanuit onveiligheidsgevoelens en met het oog op zelfbescherming ook een steekwapen gaan dragen. Door al deze redenen geven de respondenten aan dat een wapeninleveractie mogelijk een averechts effect heeft (Snippe et al., 2023). De resultaten uit het onderzoek van Eades et al. (2007) staven het beeld van de respondenten uit het onderzoek van Snippe et al. (2023). Dit kan de reden zijn waardoor het aantal steekwapenincidenten enkele weken na een wapeninleveractie weer op het oude niveau zit (Eades, 2006). Het kan ook komen door de continue beschikbaarheid van steekwapens (Bannister et al., 2010; Eades et al., 2007; Silvestri et al., 2009).

Er bestaan ook interventies waarin de politie wordt ingezet op scholen. Browne et al. (2022) concluderen dat de aanwezigheid van politie op middelbare scholen messencriminaliteit binnen scholen niet vermindert, maar juist laat toenemen. Dit komt volgens de onderzoekers mede omdat de politie te laat is ingezet, namelijk op het moment dat de scholen merkten dat de omvang van messencriminaliteit aan het toenemen was (Browne et al., 2022). Een andere primair preventieve interventie op scholen is de inzet van wapendetectiesystemen, zoals metaaldetectoren. Het risico hiervan is dat leerlingen zich gestigmatiseerd kunnen voelen als ze gecontroleerd worden. Bovendien kan het angstgevoelens creëren omdat wapendetectiesystemen gepaard gaan met de aanwezigheid van veiligheidspersoneel op scholen, zoals de politie (Mawson, Lapsley, Hoffman & Guignard, 2002). Toenemende angstgevoelens kan ook een verklaring zijn voor het feit dat in het onderzoek van Browne et al. (2022) de aanwezigheid van politie de messencriminaliteit op middelbare scholen laat groeien. Een andere interventie op scholen is het geven van voorlichting over de gevaren en risico's. Tot nog toe verschillen de onderzoeksresultaten in hoeverre deze interventie effectief is. De doelgroep in het onderzoek van Gilbert en Sinclair (2019) bestaat uit 13- tot en met 15-jarige middelbare scholieren. Zij zitten op middelbare scholen die in Londense wijken staan waar het aantal steekwapenincidenten hoger is dan gemiddeld in Londen. Een ervaringsdeskundige toont een fictieve film waarin een familie is verwoest door geweld, waarna workshops starten en discussies worden aangegaan. Het heeft effect, want minder leerlingen denken er over na

om een mes te gaan dragen, minder leerlingen denken dat het dragen van een mes een middel is om jezelf te beschermen en meer leerlingen ondernemen actie wanneer zij weten dat iemand anders een mes draagt. Wat in dit onderzoek niet is getoetst, is de rol van de ervaringsdeskundige. In dit geval betreft het een inspirerende ervaringsdeskundige die door middel van persoonlijke ervaringen de scholieren weet te raken. Mogelijk dat de kwaliteit van degene die de voorlichting geeft dus bepalend is voor de effectiviteit (Gilbert & Sinclair, 2019). Ander onderzoek focust zich op het effect dat afschrikwekkende voorlichting heeft. Het blijkt dat bang maken niet effectief is, tenzij de deelnemers een hoge mate van zelfeffectiviteit[3] hebben (Kok, Peters, Kessels, Ten Hoor & Ruiter, 2018). Degenen die een steekwapen dragen of gebruiken, hebben dit echter vaak niet. Daarom heeft afschrikwekkende voorlichting op scholen vaak een averechts effect.[4] Verder is het de vraag of de gewenste doelgroep wordt bereikt door voorlichting op scholen, omdat – zo bleek uit hoofdstuk 2 – veel jongeren die een steekwapen dragen en gebruiken veel spijbelen en/of vroegtijdig de school verlaten. Nader onderzoek is dus nodig om te bepalen op welke wijze en door wie scholieren op de juiste manier beïnvloed kunnen worden. Een primaire interventie op scholen die wel effectief is, is *The Olweus Bullying Prevention Program*[5]. Het is een interventie die is ontwikkeld in Noorwegen. Gedurende het programma worden duidelijke schoolregels geïmplementeerd met betrekking tot pesten, wordt schoolpersoneel getraind, wordt een lesprogramma ontwikkeld, komt materiaal beschikbaar voor ouders die het bewustzijn over pesten bevordert, worden maatregelen getroffen die de fysieke schoolomgeving verbeteren en worden evaluatietools gebruikt. Uit een evaluatie blijkt dat het aantal slachtoffers en daders van pesten op Noorse scholen is verminderd; in Oslo met respectievelijk 40 en 51 procent (Olweus & Limber, 2010). Dit is een interessant gegeven, aangezien – zo blijkt uit hoofdstuk 2 – pesten en gepest worden een risicofactor is op het dragen van een steekwapen. Dit bevestigt het belang van de wettelijke verplichting voor scholen om zorg te dragen voor de (sociale, psychische en fysieke) veiligheid op school[6].

Ook bestaan tal van bewustwordingscampagnes die als doel hebben om bewustwording over problematisch gedrag te vergroten en gezond gedrag te stimuleren (Sethi et al., 2010). In 2008 is in het Verenigd Koninkrijk bijvoorbeeld een campagne gestart om de samenleving kennis bij te brengen over de gevolgen van messengerelateerd geweld, onder meer zodat jongeren stoppen met het dragen van messen. Uit de evaluatie onder meer dan 500 11- tot 19-jarigen vindt bijna de helft dat het geen effect heeft gehad. Bovendien zegt 62 procent dat het hun angstiger heeft gemaakt ten aanzien van messengerelateerd geweld.[7] Ook voor mediacampagnes geldt dat het niet het gewenste effect heeft (Browne et al., 2022).

De mediacampagne ''It Doesn't Have To Happen'' in het Verenigd Koninkrijk ging via billboards en radio-advertenties, maar daarmee werden niet de individuen bereikt die het meeste risico liepen om een wapen te gaan dragen (House of Commons Home Affairs Committee, 2009). Ook zijn in het Verenigd Koninkrijk foto's van inbeslaggenomen messen openbaar gemaakt via verschillende media (bijvoorbeeld sociale media en televisie) en in andersoortige campagnes. Dit wordt gedaan om het succes van de politie te laten zien, maar ook om het publiek te waarschuwen voor de gevaren van dergelijke wapens (Russell, 2021). In het vorige hoofdstuk is al genoemd dat dit de angst- en onveiligheidsgevoelens van burgers aantast, waardoor het eerder aanmoedigt dan afschrikt om bijvoorbeeld een mes te gaan dragen (Cogan et al., 2023; Ramshaw & Dawson, 2022). Net zoals het tonen van foto's van inbeslaggenomen messen, blijken andere afschrikwekkende benaderingen – zoals een rondleiding door een gevangenis – ook averechts te werken (Hobson, Yesberg & Bradford, 2022; Kruisbergen & De Jonge, 2023; Silvestri, 2009). Gedragspsycholoog Kaj Bots zegt tijdens de Denktank ''Jonge Aanwas in de Drugscriminaliteit'' dat bij dergelijke interventies *altercasting* op de verkeerde manier wordt toegepast. Door *altercasting* plaats je een individu in een sociale rol, met het idee dat diegene zich onbewust gaat gedragen conform het normgedrag dat bij die sociale rol past. Daarmee wordt dus het gedrag van een individu beïnvloed. Echter, met voorlichting en met afschrikwekkende boodschappen plaats je het individu in de rol als (potentiële) crimineel, waardoor dit gedrag wordt geactiveerd. Het is dus belangrijk om iemand in een positieve rol te plaatsen. Kruisbergen zegt tijdens dezelfde Denktank[8] dat landelijke of grootschalige campagnes niet uitgevoerd moeten worden, mits antwoord gegeven kan worden op de volgende vragen:

- Wat is het probleem?
- Wat weten van de doelgroep?
- Wat weten we van de oorzaken, contexten en mechanismen?
- Waarom zou deze campagne helpen?
- Wat zeg je nou echt met deze campagne?
- Welk concreet en haalbaar gedragsalternatief bieden we?
- Wat weten van de (in)effectiviteit van soortgelijke campagnes?

In het verlengde hiervan zegt Martha de Jonge – projectleider drugspreventie bij het Trimbos-instituut – dat een bewustwordingscampagne effectief kan zijn indien een betrouwbare bron betrouwbare informatie overbrengt, de campagne zich richt op de juiste doelgroep, handelingsperspectief biedt en onderdeel is van

een brede (integrale) preventieaanpak waarin diverse deskundigen en experts uit het preventieveld samenwerken.[9] Hierdoor vergroot een campagne niet alleen het kennisniveau van de doelgroep, maar ook de wil om het gedrag te veranderen. In die zin is een bewustwordingscampagne veelbelovend mits het voldoet aan een aantal voorwaarden.

Tot slot kunnen in uitgaanscentra preventieve controles uitgevoerd worden om de hoeveelheid wapens – waaronder steekwapens – te verminderen. Het doel hiervan is om het veiligheidsgevoel in en rond de horeca te vergroten (Ferwerda & Wolsink, 2022). Snippe et al. (2023) geven aan dat hiermee vooral 18-plussers bereikt worden, omdat dit vaak de leeftijdgrens is waarop jongeren een horecagelegenheid mogen betreden. Uit onderzoek blijkt dat horecacontroles belastend zijn voor de uitbater en de bezoekers. Daarnaast kan door de controle de sfeer in de horecagelegenheid omslaan en bestaat gevaar op escalatie (Winter et al., 2022). Verdiepend onderzoek moet uitwijzen of een horecacontrole effectief is met betrekking tot het verminderen van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens. Daarnaast moet ook worden nagegaan wat horecacontroles doen met de onveiligheidsgevoelens van de bezoekers.

3.1.3 Secundaire preventieve interventies

De doelgroep van secundaire preventieve programma's en interventies bestaat uit personen die een hoger risico lopen om in de criminaliteit te belanden en/of een steekwapen te gaan bezitten, dragen of gebruiken (paragraaf 3.2.3 beschrijft hoe deze risicovolle personen geselecteerd kunnen worden) (Sethi et al., 2010; Snippe et al., 2021). Uit onderzoek blijkt dat secundaire preventieve programma's en interventies zorgen voor een lichte afname van delinquent gedrag, mits:

1. De doelgroep bestaat uit personen die nog niet zijn doorgegroeid in de criminaliteit, waardoor het recidiverisico lager is;
2. De intensiteit van het programma of de interventie is afgestemd op het recidiverisico van de doelgroep. In dit geval betekent het een beperkt aantal kortdurende sessies;
3. Tijdens het programma of de interventie wordt individueel met de jongere gewerkt, in plaats van in groepsverband met andere jongeren;
4. Het programma of de interventie richt zich niet alleen op het individu, maar op het hele gezin. Ook de ouders en eventuele broers en zussen worden er dus bij betrokken. Hierbij valt te denken aan het veranderen van de opvoedvaardigheden van ouders;

5. Het opstellen van een gedragscontract door afspraken te maken over wat gewenst en ongewenst gedrag is;
6. Vrijetijdsbesteding moet in groepsverband gebeuren;
7. Positieve rolmodellen spelen een cruciale rol (Van der Put, Assink, Bindels, De Vries & Stams, 2013).

In het vervolg van deze subparagraaf blijkt dat veel secundaire preventieve programma's en interventies één of meerdere van deze werkzame bestanddelen geïmplementeerd hebben.

In het Verenigd Koninkrijk is in de afgelopen twintig jaar meerdere keren gestart met een *public health approach.* In de kern is de gedachte dat individueel gedrag wordt beïnvloed door verschillende factoren die tot meerdere domeinen behoren. Organisaties werken daarom integraal samen om vanuit verschillende invalshoeken op een zo'n vroeg mogelijke leeftijd risicofactoren op te merken en daar beschermende factoren tegenover te zetten (Brennan, 2019; Sethi et al., 2010; Silvestri, 2009; Silvestri et al., 2009). In 2005 is in Schotland bijvoorbeeld de *Scottish Violence Reduction Unit* (SVRU) gestart waarbij geweld is behandeld als een te voorkomen ziekte. Een secundaire preventieve interventie was bijvoorbeeld het inzetten van personen met status en legitimiteit. Vaak waren dit voormalige daders die hun leven weer op orde hadden gebracht (Frater & Gamman, 2020). Thijs, Weerman en Van der Laan (2018) concluderen dat jongeren en preventiemedewerkers de inzet van ex-gedetineerden als ervaringsdeskundigen als positief ervaren, maar dat weinig onderzoek is verricht naar de effectiviteit hiervan en een gunstig effect dus nog niet is aangetoond. Zij pleiten daarom voor meer evaluatieonderzoek en een meer gedegen onderbouwing van de inzet van ex-gedetineerden.

Enkele jaren later is in het Verenigd Koninkrijk gestart met het *Tackling Knives and Serious Youth Violence Action Programma* (TKAP) waarin meerdere overheidsafdelingen samenwerkten met onder andere de politie en praktijkprofessionals. Het doel van het TKAP was onder andere om het aantal jongeren dat ernstig gewond raakten of overleden door messengeweld terug te dringen. Het gevolg hiervan moest ook zijn dat het veiligheidsgevoel van burgers zou verbeteren. Hoewel de omvang van ernstig jeugdgeweld afnam van 2007 tot 2010, is het niet hard te maken dat dit kwam door het TKAP (Ward et al., 2011). Enkele jaren na het TKAP is een andere *public health approach* gestart: de *Serious Violence Strategy* (SVS). De reden was de toegenomen vuurwapen- en messencriminaliteit. Eén van de vier kernthema's van het SVS was vroegtijdige interventie en preventie. Concreet zijn enkele interventies gestart die zich hebben gericht op kinderen en jongeren met een hoger risico om in de criminaliteit te belanden.

Een voorbeeld van een interventie die is gestart, is het aanbieden van een voorschools programma (Frater & Gamman, 2020). In de literatuur staat dat voorschoolse programma's als doel hebben om de fysieke, sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen in de eerste levensjaren te verbeteren. Dit moet voorkomen dat zij op latere leeftijd betrokken raken bij criminaliteits- en geweldsvormen (Sethi et al., 2010). Twee Amerikaanse programma's tonen aan dat dergelijke programma's agressief gedrag gedurende de kindertijd en gewelddadig, crimineel gedrag op latere leeftijd kunnen voorkomen (Love, Kisker, Ross, Raikes, Constantine, Boller, Brooks-Gunn, Chazan-Cohen, Tarullo, Brady-Smith, Fuligni, Schochet, Paulsell & Vogel, 2005; Manning & Patterson, 2006). In het Verenigd Koninkrijk is het programma ''Sure Start Children's Centres'' hier een voorbeeld van. Deelname aan het programma biedt voorschools onderwijs, kinderopvang, ondersteuning aan ouders, gezondheidsdiensten voor gezinnen en ondersteuning bij werk voor ouders. Gestart in 1999 richtte het programma zich eerst op gezinnen in de meest achtergestelde gebieden van het Verenigd Koninkrijk, maar daarna heeft het zich uitgebreid over het hele land. De evaluatie van het programma toont aan dat driejarige kinderen uit achtergestelde gebieden een grotere sociale ontwikkeling hadden doorgemaakt en meer sociaal gedrag hadden ontwikkeld dan kinderen die niet hadden deelgenomen aan het programma maar die uit eenzelfde achtergesteld gebied kwamen (Melhuish, Belsky, Leyland & Barnes, 2008).

Ook op latere leeftijd kunnen op school programma's aangeboden worden waardoor de sociale en emotionele competenties van leerlingen verbetert, ze leren hoe ze conflicten kunnen vermijden en ze vaardigheden ontwikkelen waardoor het uiteindelijk gemakkelijker is om een baan te vinden (Frater & Gamman, 2020; Sethi et al., 2010). Onderzoek van Durant, Barkin en Krowchuk (2001) toont dat door een dergelijk programma de mate waarin wapens worden gedragen afneemt. In de Verenigde Staten is het preventieprogramma *Gang Resistance Education and Training Programme* (G.R.E.A.T.) uitgevoerd op scholen. Het betreft een programma dat toetreding tot een criminele jeugdgroep moet voorkomen. Volgens Klein & Maxson (2005) is het belangrijk dat dit programma niet aan iedereen wordt aangeboden, maar zich specifiek richt op degenen die vanwege risicofactoren een grote kans lopen om lid te worden van een criminele jeugdgroep. Uiteindelijk is G.R.E.A.T. een lesprogramma geworden dat bestaat uit 13 lessen en wordt gegeven op scholen met een hoog aantal risicoleerlingen om betrokken te raken bij een criminele jeugdgroep. Gedurende de lessen worden de jongeren aangemoedigd deel te nemen aan sociale activiteiten en om te gaan met sociale leeftijdsgenoten. Bovendien wordt gewerkt aan communicatievaardighe-

den, waaronder leren actief te luisteren en boodschappen te interpreteren. Het volledig doorlopen van het programma blijkt de kans op deelname aan een criminele jeugdgroep aanzienlijk te verkleinen. Ook worden jongeren minder gevoelig voor groepsdruk, kunnen ze beter ''nee'' zeggen, zijn ze minder geneigd geweld als gewoon te bestempelen, zijn ze minder boos en zijn ze minder positief over lidmaatschap aan criminele jeugdgroepen. Hiermee lijkt G.R.E.A.T. een deel van belangrijke risicofactoren te beïnvloeden (Esbensen, Peterson, Taylor, Osgood & Wayne, 2012). Cruciaal voor deze effectiviteit is een betrokken leerkracht. Ook moeten de trainingen de juiste tijdspanne blijven beslaan en moet worden voorkomen dat de trainingen aan tijd inboeten, omdat dit de effectiviteit benadeeld (Esbensen, Matsuda, Taylor & Peterson, 2011). Een andere interventie is ''Alleen jij bepaalt wie je bent''. Gedurende een jaar krijgen 12- tot en met 18-jarigen die onderwijs volgen op een praktijk- of VMBO-school gestructureerde vrijetijdsbesteding door in teamverband te sporten bij een lokale sportvereniging in de buurt van hun school. De trainingen worden verzorgd door hiervoor geselecteerde en opgeleide trainers. Daarnaast zijn ambassadeurs, namelijk (ex-)topsporters, aanwezig om de leerlingen te blijven motiveren. Gedurende de trainingen worden de leerlingen individueel begeleid. Het doel van de interventie is om het overlastgevend of delinquente gedrag van de leerlingen te voorkomen of verminderen. Hierin slaagt de interventie, want ze hebben minder politieregistraties als verdachte en minder veroordelingen voor strafbare feiten dan de controlegroep. Ook zorgt de interventie voor een afname van gedragsproblemen en het aantal delinquente vrienden, een toename in sociaal gedrag en een verbeterde omgang met autoriteiten en vrijetijdsbesteding. De interventie heeft dus geresulteerd in een afname van risicofactoren en een toename van beschermende factoren (Nederlands Jeugdinstituut, Movisie & Trimbos Instituut, 2019). Het risico van schoolse programma's is dat dergelijke interventies niet de jongeren bereiken die crimineel actief zijn en de grootste kans hebben op het gebruik van steekwapens. Van deze doelgroep is immers bekend dat zij vaak spijbelen of zelfs vroegtijdig de school hebben verlaten (Gaffney, Jollliffe & White, 2023).

Terugkomende op de *Serious Violence Strategy* (SVS) zijn ook binnen gezinnen interventies gestart die zich hebben gericht op gezinsgerelateerde risicofactoren en opbouwen/verbeteren van onderlinge relaties door ouder(s), opvoeders en/of de directe sociale kring rondom een jongere erbij te betrekken (Frater & Gamman, 2020). In de literatuur worden verschillende van zulke interventies genoemd, zoals *nurse visitation programmes, early parent training* en therapeutische pleegzorg. Deze programma's en interventies zijn effectief (Silvestri, 2009; Silvestri et al., 2009; Snippe et al., 2021). Hiervan is met name sprake wanneer

de interventies in de vroege kinderjaren starten en het doel hebben om kennis, houding en gedrag van zowel kind als ouders te beïnvloeden (Silvestri et al., 2009). Een voorbeeld is het programma "The Incredible Years". Dit programma is ontwikkeld in de Verenigde Staten. Ouders van kinderen van 2 tot en met 10 jaar krijgen video's te zien waarop uitleg wordt gegeven over verschillende opvoedtechnieken. Daarna worden groepsdiscussies gevoerd en rollenspellen gespeeld om de vaardigheden van de ouders te verbeteren. Het programma heeft de gedragsproblemen van kinderen in de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Noorwegen en Zweden – in ieder geval op korte termijn – verminderd (Sethi et al., 2010). Een ander voorbeeld van een programma – ook ontwikkeld in de Verenigde Staten – is "Nurse-Family Partnership". Vrouwen die moeder zijn geworden van hun eerste kindje en een laag inkomen hebben, krijgen vanaf de zwangerschap totdat het kind twee jaar is thuisbezoeken. Tijdens de bezoeken worden positief ouderschap, gezondheidsgerelateerd gedrag en de moederlijke ontwikkeling inclusief gezinsplanning, onderwijs en werk bevorderd. Het programma is vijftien jaar uitgevoerd en het blijkt dat het plegen van kindermishandeling, crimineel gedrag en het gebruik van welzijnsdiensten door de moeders verminderd is. Bovendien blijken de kinderen op 15-jarige leeftijd minder vaak gearresteerd en veroordeeld te zijn en minder gedragsproblemen te hebben (Olds, Eckenrode, Henderson, Kitzman, Powers, Cole, Sidora, Morris, Pettitt & Luckey, 1997).

Het regulier jongerenwerk vervult ook een functie in het voorkomen dat risicovolle jongeren in de criminaliteit belanden. Hierin slaagt het jongerenwerk vaak goed. Echter, het regulier jongerenwerk is moeilijk in staat om jongeren die reeds crimineel actief zijn te bereiken en begeleiden. Het betreft een doelgroep die op jonge leeftijd tussen regulier jongerenwerk en gespecialiseerde jeugdzorg valt, terwijl het juist de doelgroep is die ondersteuning nodig heeft in persoonlijke ontwikkeling en maatschappelijke participatie (De Jong, 2022; De Jong & De Wit, 2023). Daarom pleiten De Jong en De Wit (2023) voor specialistisch jeugdwerk voor de zogenoemde 2%-doelgroep. Het is belangrijk dat het specialistisch jeugdwerk aan de volgende eisen voldoet:

- Kunnen 'levelen' met de jongeren;
- Nagaan in hoeverre persoonskenmerken ertoe doen;
- Bereid zijn om methodisch te handelen en bewust bekwaam te werken.;
- Een eigen, lokaal netwerk hebben en de juiste mensen kennen;
- Gezag opbouwen in de directe omgeving van de doelgroep;
- Geloven in vooruitgang bij de doelgroep en sensitief zijn voor hun talenten;
- Affiniteit hebben met partners die een rol kunnen spelen bij de doelgroep.

Tot slot bestaan secundaire preventieve interventies op *hot spots en hot groups*. Dit kan effectief zijn, wat blijkt uit het feit dat het overlastgevende en/of criminele gedrag op locaties en/of door groepen minder wordt (Braga & Weisburd, 2012; Silvestri, 2009; Versteegh, Van der Plas & Nieuwstraten, 2011). Enerzijds kan dit komen doordat het overlastgevende en criminele gedrag stopt, anderzijds omdat de groepen zich hebben verplaatst. Braga, Welsh en Schnell (2015) concluderen echter dat interventies op *hot spots* niet leiden tot verplaatsing van criminaliteit naar gebieden direct rondom de *hot spots*. Silvestri (2009) uit kritiek op deze aanpakvorm, omdat de onderliggende factoren voor het overlastgevende en criminele gedrag niet worden aangepakt. Daardoor zal de problematiek na afloop van de interventie, al dan niet door andere jongeren, terugkeren.

Conclusie: secundaire preventieve interventies

- De doelgroep van secundaire preventieve interventies bestaat uit jongeren die risicovol zijn om in de criminaliteit te belanden en een steekwapen te bezitten, dragen of gebruiken.
- Kenmerkend voor effectieve secundaire preventieve interventies is dat het op domeinoverstijgende wijze leidt tot een afname van risicofactoren en toename van beschermende factoren. Concreet geldt dit voor de volgende interventies:
  - Voorschoolse programma's – deze interventies bieden onder andere ondersteuning aan ouders en kinderen krijgen voorschools onderwijs. Dit versterkt de fysieke, sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling van kinderen, evenals dat de kwaliteit van de relatie tussen ouder en kind verbeterd.
  - Schoolprogramma's – deze interventies verbeteren de sociale, communicatieve en emotionele competenties van leerlingen, leerlingen leren hoe ze conflicten kunnen vermijden, leerlingen worden aangemoedigd om zich te begeven in ''gezonde'' vriendengroepen en ze worden aangemoedigd om deel te nemen aan sociale activiteiten gedurende hun vrije tijd. De inzet van een (ex-)topsporter tijdens een schoolprogramma kan positief bijdragen aan de effectiviteit van de interventie.
  - Gezinsinterventies – deze interventies beogen de kennis, houding en het gedrag van kinderen en ouders te beïnvloeden. Dit gebeurt onder meer door de opvoedvaardigheden van ouders te verbeteren, waardoor de relatie tussen ouder en kind verbetert.

- Er is een secundaire preventieve interventie waarvoor verdiepend onderzoek nodig is om te bepalen of het effectief is. Dit geldt voor de inzet van ex-gedetineerden als rolmodellen. Verder lijkt de inzet van specialistisch jeugdwerk een veelbelovende secundaire preventieve interventie, omdat daarmee de jongeren bereikt kunnen worden die al buiten het bereik van het reguliere jongerenwerk zijn. Wel is verdiepend onderzoek nodig om te bepalen hoe het specialistisch jeugdwerk hierin kan slagen en wat nodig is om het een effectieve interventie te maken.
- Interventies op *hot spots* en *hot groups* zijn effectief op korte termijn, aangezien het overlastgevende en/of criminele gedrag op locaties en/of door groepen afneemt. De kritiek op deze interventie is dat het niet de onderliggende risicofactoren tracht te beïnvloeden, waardoor het overlastgevende en/of criminele gedrag op de lange termijn op locaties en/of door (andere) groepen terugkeert. Daarmee zijn interventies op *hot spots* en *hot groups* op de lange termijn ineffectief.

3.1.4 Tertiaire preventieve interventies

De doelgroep van tertiaire preventieve interventies bestaat uit individuen die reeds een strafbaar feit hebben gepleegd, waarbij de maatregelen erop gericht zijn om recidive te voorkomen (Sethi et al., 2010; Snippe et al., 2021). Dergelijke tertiaire programma's en interventies zijn effectief indien ze aansluiten bij de risico's, behoeften en responsiviteit van de jongere. Dit wordt ook wel het *Risk-Need-Responsivity*-model (RNR-model) genoemd (Nagtegaal & Schönberger, 2013). Ook zijn ze effectief wanneer ze gedragsgericht zijn, een gezins- of multimodale aanpak omvatten waarin meerdere criminogene factoren worden aangepakt en de intensiteit van het programma wordt afgestemd op het risiconiveau van de jongeren (De Vries, Hoeve, Assink, Stams & Ascher,2015). Een verschil met secundaire preventieve programma's en interventies is dat de intensiteit van tertiaire preventieve programma's en interventies hoger ligt: langere programma's, meer structuur en deelname is vaker verplicht (Lemos, 2004). In het vervolg worden verschillende interventies besproken.

In Boston is een tertiair preventief programma gestart om gewelddadig gedrag en wapengebruik door leden van criminele jeugdgroepen tegen te gaan. Hoewel dit in Boston tot een sterke daling van incidenten had geleid, bleek dit in Manchester niet het geval. Reden hiervoor is dat zowel de doelgroep als de aanpak is verbreed en daarmee onbeheersbaar is geworden (Bullock & Tilley, 2008).

In de literatuur wordt veel aandacht besteed aan multisysteemtherapie (MST). Het is een intensieve gezinsinterventie die zich richt op zowel jongeren met ernstig antisociaal en crimineel gedrag als op hun opvoeders (Asscher, Deković, Van Der Laan, Prins & Van Arum, 2007; Beekman, Bethe, Spruit & Van der Walle, 2010; Sethi et al., 2010). Meerdere gekwalificeerde professionals voeren bij de jongeren thuis verschillende behandeltechnieken uit, zoals cognitieve gedragstherapie en pragmatische familietherapie. De MST start intensief maar geleidelijk neemt de intensiteit af (Beekman et al., 2010; Deković, 2009; Sethi et al., 2010). Het doel is om de risico- en oorzakelijke factoren van het antisociaal en crimineel gedrag in kaart te brengen, om vervolgens binnen de verschillende systemen te interveniëren en beschermende factoren te versterken. Dit moet het gedrag van de jongeren veranderen en de capaciteiten binnen het gezin vergroten om in de toekomst problemen duurzaam te kunnen oplossen (Beekman et al., 2010; Deković, 2009; Sethi et al., 2010). Door de MST veranderen de competenties van ouders, verbeteren de relaties tussen de ouders en jongeren en gaan de jongeren minder om met deviante leeftijdsgenoten. Dit vermindert de mate van agressie en geweld onder jongeren, waardoor de MST een sterk effect heeft (Beekman et al., 2010; Sethi et al., 2010). Beekman et al. (2010) benoemen naar aanleiding van een evaluatieonderzoek wel twee verbeterpunten: niet alle risico- en oorzakelijke factoren zijn opgelost na een paar maanden, waardoor het opnemen van een onbepaalde tijdsduur een relevante aanpassing kan zijn en voor de start van de MST moeten profielen gemaakt worden van zowel het gezin als de therapeuten, zodat inzichtelijk wordt welke therapeuten het best bij het gezin passen.

Een tertiair preventieve interventie die zowel in binnen- als buitenland regelmatig is ingezet, is het toewijzen van mentoren aan jongeren. De mentoren moeten de jongeren helpen om te stoppen met het delinquent gedrag door advies te geven en steun te bieden als een vriend. Daarmee moet de jongere zijn of haar leven weer op de rit krijgen. Ook kan de interventie toegepast worden op jongeren die kampen met risicofactoren op crimineel gedrag, waarbij de mentoren crimineel gedrag moeten voorkomen. In dat geval is het een secundair preventieve interventie (Lemos, 2004; Sethi et al., 2010). Meerdere onderzoeken tonen aan dat een mentor (ook wel positief rolmodel of *credible messenger* genoemd) een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van recidive (Cheng, Haynie, Brenner, Wright, Chung & Simons-Morton, 2008; Lenkens, Van Lenthe, Schenk, Magnée, Sentse, Severiens, Engbersen & Nagelhout, 2019). Een mentor beïnvloedt echter niet de mate waarin jongeren een mes dragen (Cheng et al., 2008). Dit is enigszins gedateerd onderzoek. Daarom is verdiepend onderzoek nodig om te bepalen

in hoeverre het toewijzen van mentoren kan bijdragen aan het verminderen van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens.

De Top X-aanpak is ook een voorbeeld van een tertiaire preventieve aanpak die in Nederland wordt uitgevoerd. Onderdeel van de aanpak zijn veelplegers van High Impact Crimes (HIC). Sinds 2020 geldt het hebben van meerdere processen-verbaal vanwege wapenbezit ook als criterium om tot de Top X-aanpak te behoren. Het blijkt dat personen in de Top X-aanpak vaak kampen met multiproblematiek. Daarom is een integrale samenwerking noodzakelijk. De doelen van de Top X-aanpak zijn om recidive van HIC-plegers terug te dringen, een gedragsverandering te bewerkstelligen door straffen te combineren met trajecten in zorg en onderwijs en voorkomen dat eventuele broertjes en zusjes instromen in de Top X (Hofstra & Nauta, 2020). Een evaluatie van de Top600-aanpak in de regio Amsterdam-Amstelland toont dat het recidiverisico niet verder afneemt dan van jongeren die geen onderdeel uitmaken van de Top600-aanpak. Dit kan komen omdat het een lastig te helpen groep is vanwege de ernst van de problematiek. Ook kan de effectiviteit beperkt worden omdat de aanpak niet wordt uitgevoerd zoals beoogd (Beijersbergen, Tollenaar, Kros, Piersma & Weijters, 2023). Een gemeente waar de Top X-aanpak ook is uitgevoerd, is in de gemeente Almere. Uit een evaluatie komen twee verbeterpunten naar voren: er kan meer aangesloten worden bij andere aanpakken, zoals de lokale Persoonsgerichte Aanpak (PGA) en door de capaciteit van betrokken partners kunnen een deel van de plannen binnen de Top X-aanpak niet uitgevoerd worden (Hofstra & Nauta, 2020). Daarmee komt het tweede verbeterpunt overeen met kritiek op de Amsterdamse Top600-aanpak. Om de daadwerkelijke effectiviteit van de Top X-aanpak te onderzoeken, is vervolgonderzoek nodig (Beijersbergen et al., 2023). Williams, Currie, Linden en Donnelly (2014) hebben onderzoek gedaan naar de effectiviteit van een persoonsgerichte aanpak op gangleden in Glasgow. Zij concluderen dat dit een effectieve interventie is als per individu in kaart wordt gebracht van welke risicofactoren sprake is en hierop een aanpak wordt bedacht (bijvoorbeeld het bieden van steun of kansen met betrekking tot huisvesting, onderwijs en werk). Wel plaatsen zij hierbij de kanttekening dat de interventie is toegepast op gangleden en dat het dus de vraag is of het onderzoeksresultaat generaliseerbaar is naar andere daders van messencriminaliteit die niet in een gang zitten.

Tot slot zijn twee interventies uitgevoerd waarover in de literatuur niets wordt geschreven over het effect. Dit geldt ten eerste voor een Engelse interventie waarin sprake is van een samenwerking tussen politie en ziekenhuizen. De politie vertelt jongeren – die zijn veroordeeld omdat zij een wapen hebben gebruikt – wat in de wetgeving staat omtrent het dragen en gebruiken van wapens, waarna

ziekenhuispersoneel ingaat op potentiële verwondingen en de gevolgen daarvan op de rest van het leven. De jongeren gaan tevens het gesprek aan met individuen die in het ziekenhuis liggen omdat zij slachtoffers zijn geworden van messteekincidenten en met de medici door wie ze worden verzorgd (Lemos, 2004). De ziekenhuisomgeving kan kansen bieden om crimineel actieve jongeren en hun ouders te bereiken, die anders moeilijk te bereiken zijn. Indien deze jongeren met verwondingen worden opgenomen in het ziekenhuis, kan dat het moment zijn om een aanpak te starten. Tot nog toe is het effect hiervan onbekend (Bellis, Hughes, Perkins & Bennett, 2012). De tweede niet-geëffectueerde interventie is gestart in de gemeente Rotterdam, namelijk een pilot (lees: het Handelingskader Messenproblematiek) in het kader van preventief fouilleren. Jongeren die recent betrokken zijn geweest bij een incident met een mes of ander voorwerp dat als wapen kan dienen, worden door de officier van justitie op de hoogte gebracht van het feit dat zij gedurende een periode – maximaal zes maanden – op een namenlijst staan. Gedurende deze plaatsing kunnen de jongeren gefouilleerd worden door de politie. Deze pilot waarin preventief wordt gefouilleerd, is dus geen primaire preventieve interventie zoals eerder is aangegeven. Wel is het een tertiaire preventieve interventie, omdat de doelgroep individuen omvat die reeds een strafbaar feit hebben gepleegd en de maatregel erop is gericht om recidive te voorkomen. Gesproken professionals die van mening zijn dat het een nuttige interventie kan zijn, zeggen dit omdat:

- De interventie richt zich slechts op personen die in het verleden betrokken zijn geweest bij wapenincidenten en van wie wordt verwacht dat ze in de toekomst opnieuw wapens zullen dragen (en eventueel gebruiken). Wel moeten duidelijke criteria opgesteld worden – bijvoorbeeld het minimaal aantal keer in een specifieke periode waarin het individu betrokken moet zijn bij steek- of andersoortige wapenincidenten – waardoor het aanwijzen van een veiligheidsrisicogebied niet meer nodig is. Het gevolg is dat de interventie wijk- en gebied overstijgend ingezet kan worden. Dit is belangrijk, omdat jongeren zich niet aan wijk- en gebiedsgrenzen houden.
- Door de vastgestelde doelgroep kan niet langer iedere burger binnen een veiligheidsrisicogebied preventief gefouilleerd worden. Naar verwachting nemen hierdoor de stigmatiserende en wrokgevoelens onder burgers af.
- Het individu erop wijzen dat hij of zij in de gaten wordt gehouden middels een brief van de officier van justitie, heeft mogelijk een sterker preventief effect dan wanneer iedere burger in een veiligheidsrisicogebied gefouilleerd kan worden.

Tegenstanders van de interventie zeggen dat de inbreuk op de persoonlijke levenssfeer te groot is, betrokkenheid bij eerdere wapenincidenten geen garantie geeft op het dragen van wapens in de toekomst en het individu op deze wijze wordt gestigmatiseerd (Winter et al., 2022).

3.1.5 Repressieve interventies

Repressieve interventies beogen een preventieve werking te hebben, vanwege het afschrikwekkende effect (Snippe et al., 2021; Torenvlied & Akkerman, 2005). Gedragsverandering bewerkstelligen door de nadruk te leggen op repressieve interventies zoals straffen, zorgt echter vaak voor een averechts effect. De voornaamste reden is dat hiermee vaak niet de onderliggende risicofactoren worden aangepakt (Frater & Gamman, 2020; Silvestri et al., 2009). Jongeren zijn dus meer gebaat bij interventies die passen bij hun (geestelijke) ontwikkeling dan bij (langdurige) opsluiting (Zee, 2012). Daarmee heeft strengere wetgeving ofwel strenger straffen ook geen meerwaarde. Jongeren kunnen zich gecriminaliseerd en/of gestigmatiseerd voelen door repressieve interventies. Dit is ook de kritiek die is geuit op de eerdergenoemde SVS in het Verenigd Koninkrijk. De restricties die de politie had om preventief te mogen fouilleren, zijn namelijk verdwenen. Ook zijn *Knife Crime Prevention Orders* (KCPO's) gestart (Frater & Gamman, 2020). Een KCPO is een gerechtelijk bevel dat kan worden opgelegd aan kinderen vanaf 12 jaar oud (Ryan, Brown & Holland, 2021). Echter, het idee heerst dat jongeren door KCPO's sneller in hechtenis worden genomen, ook wanneer ze pas hun eerste misdrijf begaan (Brackenbury, 2019; Frater & Gamman, 2020).[10] Het op deze manier omgaan met jongeren zorgt ervoor dat de onderliggende risicofactoren voor het gedrag niet worden aangepakt maar worden versterkt, waardoor *Knife Crime Prevention Orders* niet de oplossing zijn (Frater & Gamman, 2020). Specifiek ten aanzien van criminele jeugdgroepen blijken repressieve interventies er ook voor te zorgen dat de status van de jeugdgroep wordt versterkt. Het gevolg hiervan is dat andere jongeren juist onderdeel willen worden van de jeugdgroep (Van Burik et al., 2013).

In de gemeenten Amsterdam, Breda, Leeuwarden, Rotterdam, Schiedam en Zaanstad is een aanpassing doorgevoerd in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV); de lokale wet- en regelgeving. Concreet is het verboden om messen of gevaarlijke voorwerpen die niet onder de Wet Wapens en Munitie (WWM) vallen te dragen op de weg of in voor publiek toegankelijke gebouwen. Het gaat bijvoorbeeld om een uitvouwbaar mes dat uitgevouwen kleiner is dan 28 centimeter met één snijkant. Door het verbod zijn meer messen in beslaggenomen. Het leidt vaak

niet tot strafrechtelijke vervolging, maar tot een bestuurlijke waarschuwing of boete (Winter et al., 2022).

Conclusie: repressieve interventies

Repressieve interventies – zoals strengere wetgeving ofwel strenger straffen – beogen gedragsverandering te bewerkstelligen, mede door het afschrikwekkende effect. Hierin slagen onvoorwaardelijke repressieve interventies niet. Integendeel: het kan zelfs een averechts effect hebben. Dit komt omdat de risicofactoren die ten grondslag liggen aan het gedrag hiermee niet aangepakt worden, maar juist versterkt worden.

In tabel 3.1 is overzichtelijk weergegeven welke primaire, secundaire en tertiaire preventieve interventies en welke repressieve interventies effectief of ineffectief zijn. Ook is aangegeven welke veelbelovend zijn maar aanpassingen behoeven om effectief te zijn of waarnaar nog niet eerder onderzoek is gedaan.

Tabel 3.1 – Een overzicht van effectieve, veelbelovende en ineffectieve interventies samengevat

Preventief (primair)	Effectief	Veelbelovend	Ineffectief
Zerotolerancebeleid			■
Preventief fouilleren			■
Wapeninleveractie			■
Inzet politie op scholen			■
Wapendetectiesystemen op scholen			■
Voorlichting op scholen *Mits er oog is voor altercasting, de juiste doelgroep, betrouwbare boodschapper, er handelingsperspectief is en de voorlichting onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak*		■	
Bewustwordingscampagne *Mits er oog is voor altercasting, de juiste doelgroep, betrouwbare boodschapper, er handelingsperspectief is en de campagne onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak*		■	
Horecacontrole		■	

Preventief (secundair)	Effectief	Veelbelovend	Ineffectief
Voorschools programma	■		
Gezinsinterventie	■		
Schoolprogramma	■		
Specialistisch jeugdwerk		■	
Inzet van een (ex-)topsporter	■		
Inzet van een ex-gedetineerde		■	
Hot spots en hot groups			■
Preventief (tertiair)	**Effectief**	**Veelbelovend**	**Ineffectief**
Gezinsinterventie	■		
Toewijzen van mentoren		■	
Top X-aanpak		■	
Interventie starten na ziekenhuisopname		■	
Preventief fouilleren		■	
Repressief			
Represieve interventies			■

3.2 Kansen voor toekomstige aanpak

In de literatuur bestaat eensgezindheid over het feit dat repressieve interventies niet voldoende zijn (De Vries, 2013). Er zijn programma's en interventies nodig die de onderliggende risicofactoren en motieven aanpakken. Meerdere sectoren spelen hierin een rol, zoals de politie, het OM, het onderwijs, de gezondheidszorg en de arbeidsmarkt. Indien de risicofactoren en motieven niet worden aangepakt, zal de grote beschikbaarheid van steekwapens ervoor zorgen dat het bezit, dragen en gebruiken van steekwapens niet verandert (De Vries, 2013; Eades, 2006; Sethi et al., 2010). In deze paragraaf worden kansen en richtingen benoemd voor de toekomstige aanpak.

3.2.1 Inzicht krijgen in de ware problematiek

Zoals in hoofdstuk 2 reeds is aangegeven, schetsen politiecijfers niet het volledige beeld van de daadwerkelijke omvang van het bezit, dragen en gebruiken van steekwapens. Een suggestie is om de omvang van het gebruik van steekwapens scherp(er) te krijgen door samen te werken met andere organisaties, zoals ziekenhuizen (Bullock, Agar, Ashby, Brennan, Hales, Sidebottom & Tilley, 2023;

Sethi et al., 2010). Het ziekenhuispersoneel moet ieder slachtoffer en de aard van een steekwapenincident registreren en deze data delen met de politie en andere organisaties (Sethi et al., 2010). In Cardiff is een dergelijke werkwijze al eens uitgevoerd. Alle medewerkers van de spoedeisende hulp waren verplicht om informatie over personen met fysiek letsel in een databestand te zetten, bijvoorbeeld de locatie, de tijd en het tijdstip van het incident en eventueel welk wapen is gebruikt. Het databestand is uitgewisseld met partners waarna gericht actie is gevoerd. Het heeft ertoe geleid dat gedurende de periode 2000-2005 het aantal slachtoffers op de spoedeisende hulp met 35 procent is gedaald, terwijl de daling in de rest van Engeland en Wales 18 procent was (Shepherd, 2007). Inzichten in de werking van interventies moet ook verbeteren. Bullock et al. (2023) concluderen dat het evalueren van interventies nog steeds onvoldoende gebeurt. Hierdoor zijn *evidence-based* interventies ook nog steeds onvoldoende beschikbaar en is onvoldoende duidelijk welke omstandigheden gecreëerd moeten worden om interventies te implementeren.

3.2.2 Het belang van een integrale samenwerking

Voordat wordt ingegaan op concrete interventies blijkt uit meerdere onderzoeken dat een integrale samenwerking doorslaggevend is voor effectieve interventies. In een integrale samenwerking werken partners uit verschillende domeinen en sectoren met elkaar samen om gedragsverandering te bewerkstelligen en het bezit, dragen en gebruik van steekwapens terug te dringen. Hiervoor is het belangrijk dat de partners de verbinding met elkaar opzoeken en van elkaar weten wat ieders handelingsmogelijkheden zijn (Snippe et al., 2023; Weerman et al., 2022). De privacywetgeving wordt door veel professionals als belemmerende factor ervaren omdat niet duidelijk is wat wel en niet gedeeld mag worden (Snippe et al., 2023). Ook moet inzichtelijk gemaakt worden wat wel noodzakelijk is aan gegevensverwerking en gegevensdeling, maar wat op dit moment niet mogelijk is binnen het wettelijk kader. Het verdient daarom aanbeveling om duidelijker te krijgen op welke wijze integraal samengewerkt kan worden, zodat deze barrière minder aanwezig is dan wel wordt gevoeld.

3.2.3 Het belang van vroegsignalering

Secundaire preventieve interventies waarin risicovolle jonge kinderen cruciale vaardigheden krijgen aangeleerd, blijken – zo is in hoofdstuk 2 beschreven – een groot effect te hebben op het voorkomen van crimineel en gewelddadig gedrag op latere leeftijd (Sethi et al., 2010). Het gaat bijvoorbeeld om vaardigheden zoals omgaan met conflicten, zelfcontrole en zelfbeheersing (Weerman et al.,

2022). Om risicovolle jonge kinderen te kunnen onderscheiden, is vroegsignalering belangrijk. In feite komt het erop neer dat per kind in kaart moet worden gebracht van welke risicofactoren sprake is. Daarbij geldt: hoe meer risicofactoren, des te groter is de kans dat het individu op latere leeftijd een steekwapen gaat bezitten, dragen en/of gebruiken (Browne et al., 2022; Esbensen, Peterson, Taylor & Freng, 2009). Hierbij is ook een belangrijke rol weggelegd voor scholen. Van risicofactoren is anno 2024 niet meer alleen sprake in de offline wereld, maar ook in de online wereld (Snippe et al., 2023).

Het moment waarop de risicofactoren in kaart worden gebracht, is verschillend. De House of Commons Home Affairs Committee (2009) gaf aan vroegsignalering al toe te willen passen in de babytijd. Ook in delen van Nederland wordt hiervoor gepleit. Zo geven professionals in Groningen aan dat zij graag zien dat alarmerende signalen niet pas op school worden opgetekend, maar al bij het consultatiebureau en op de kinderdagopvang (Wolsink et al., 2023).

3.2.4 Op naar een veiligere samenleving

In hoofdstuk 2 is beschreven dat meer jongeren een steekwapen dragen dan gebruiken. Dit vergt het besef dat het twee verschillende doelgroepen zijn waarop andere aanpakken nodig zijn (Bartels, 2011). Degenen die in eerste aanleg enkel een steekwapen dragen, doen dit met name omdat zij zich onveilig voelen en zich willen kunnen beschermen. Dit is ook de reden waarom Silvestri et al. (2009) zeggen dat veel interventies niet effectief zijn, tenzij ze gericht zijn op het tackelen van de angsten die bepalend zijn voor de rationele keuze om een steekwapen te dragen. Ook Falshaw, Browne en Hollin (1996) en Sethi et al. (2010) geven aan dat interventies zich moeten richten op het vergroten van veiligheidsgevoelens van slachtoffers en getuigen van (gewelddadige) misdrijven en pesten. Dit kan immers bijdragen aan het voorkomen van herhaald slachtofferschap en toekomstig daderschap. Een organisatie die hierin een rol kan spelen, is Slachtofferhulp Nederland. Deze organisatie kan hulp bieden bij het verwerken van het misdrijf, maar ook kan het ingaan op de gevaren en risico's van zelfbewapening (Snippe et al., 2023). Het voorgaande is echter een suggestie, want tot dusverre is er geen wetenschappelijk bewijs met betrekking tot de effectiviteit van een dergelijke interventie. Een andere suggestie is het creëren van veilige plekken waar jongeren op een laagdrempelige manier terechtkunnen om hun zorgen kwijt te kunnen, bedreigingen of conflicten anoniem kunnen melden en gesteund worden. Om vorm te geven aan dergelijke veilige plekken is een rol weggelegd bij het jongerenwerk, maar ook kunnen jongeren interessante initiatieven bedenken (Weerman et al., 2022). In dit onderzoek wordt niet benoemd of het een offline en/of online

veilige omgeving moet zijn. Verdiepend onderzoek kan bijdragen aan de juiste vormgeving en invulling van een veilige omgeving voor jongeren.

3.2.5 Daderschap voorkomen en recidive tegengaan

Een andere doelgroep dan in paragraaf 3.2.3 bestaat uit jongeren die het risico lopen om in de criminaliteit te belanden of reeds zijn beland. Een deel van deze jongeren is lid van een criminele jeugdgroep. Een scenario is dat zij doorgroeien in de criminaliteit en regionaal dan wel nationaal actief worden; vaak in de drugscriminaliteit. Binnen dergelijke groepen is het dragen van een steekwapen vaak onderdeel van de groepsidentiteit. Het levert status op en past bij de straatcultuur. Daardoor weet men dat leden van concurrerende groepen ook vaak een steek- of andersoortig wapen dragen. Snippe et al. (2023) concluderen dat voorlichting niet effectief is voor deze doelgroep, vanwege het vanzelfsprekende karakter om een wapen te bezitten, dragen en/of gebruiken.

Om te voorkomen dat jongeren in dergelijke groepen terechtkomen – en daardoor vaak ook een steekwapen gaan bezitten, dragen of gebruiken – zijn volgens De Vries (2013) interventies nodig die maatschappij-brede problemen aanpakken, zoals ongelijkheid, armoede en sociale uitsluiting. Daarnaast is het – zoals al eerder is gezegd – belangrijk dat vroegsignalering beter plaatsvindt en dat per individu duidelijk wordt van welke risicofactoren sprake is. Dit bepaalt immers welke interventies ingezet moeten worden om de geweldscyclus te doorbreken (Browne et al., 2022; Sethi et al., 2010). Zo is het belangrijk dat risicovolle jongeren opgroeien in een gezonde sociale omgeving en positieve sociale banden hebben met anderen. Dit zijn krachtige beschermende factoren tegen betrokkenheid in de georganiseerde criminaliteit (De Boer et al., 2022). In de literatuur worden deze beschermende factoren vaak gekoppeld aan de verschillende domeinen. Ten eerste blijkt de band tussen ouder en kind erg belangrijk in het voorkomen van daderschap. Interventies die in de vroege kinderjaren starten en erop gericht zijn om de (vertrouwens)band te versterken, zijn effectief op de lange termijn (Güney, 2018; Sethi et al., 2010; Snippe et al., 2023). Te denken valt aan het bieden van steun aan ouders, de kennis van ouders vergroten omtrent de ontwikkeling en vaardigheden van hun kinderen en de opvoedvaardigheden van ouders verbeteren zodat ze zich kunnen aanpassen aan de behoeften van hun kind(eren) en om kunnen gaan met hun gedrag. Hierdoor krijgen ouders ook meer zicht op de problemen waar hun kinderen mee kampen en beschikken ze over de juiste informatie om gepaste hulp aan te bieden en/of in te schakelen (Güney, 2018; Sethi et al., 2010). Naast het gezinsdomein kunnen de eerder genoemde beschermende factoren ook een rol spelen in andere domeinen. Een interventie waaraan

gedacht kan worden, is het bevorderen van hechte sociale contacten met personen die het belang van schoolparticipatie en schoolsucces inzien en stimuleren (De Boer et al., 2022; Güney, 2018). Veel spijbelen en/of vroegtijdig schoolverlaten is immers een risicofactor om betrokken te raken in de georganiseerde criminaliteit (Güney, 2018). Een andere risicofactor is het rondhangen op straat, omdat dit de kans vergroot dat jongeren lid worden van criminele jeugdgroepen. Daarom is het aanbieden van sociale activiteiten een strategie die ingezet kan worden om risicovolle jongeren uit risicovolle omgevingen te houden en daarmee te voorkomen dat ze lid worden een criminele jeugdgroep. Dezelfde strategie heeft weinig tot geen nut voor jongeren die reeds lid zijn van een criminele jeugdgroep (Bondy et al., 2005; Güney, 2018). Een andere interventie is het inzetten van een positief rolmodel die bijdraagt aan het voorkomen van daderschap en het tegengaan van recidive (De Boer et al., 2022). In alle interventies is het belangrijk dat wordt gezocht naar de talenten en aspiraties van de jongeren. Indien deze worden gevonden en getriggerd, ontstaat er een sociale identiteit die niet overeenkomt met de sociale identiteit die past bij de georganiseerde criminaliteit (De Boer et al., 2022).

Voor de jongeren die reeds een geweldsmisdrijf hebben begaan, is het belangrijk dat wordt nagegaan wat de aard van het geweldsmisdrijf is geweest; instrumenteel (gepland) versus expressief (impulsief) geweld. Dit zegt namelijk iets over de wijze waarop het geweld is gepleegd en onder welke omstandigheden dit is gebeurd. Dit is belangrijke informatie voor het bepalen welke aanpak het meest effectief is (De Vries, 2013).

Conclusie: kansen voor de toekomst

Om ervoor te zorgen dat minder jongeren in de toekomst een steekwapen bezitten, dragen en gebruiken, zijn op basis van de resultaten aanpakrichtingen geformuleerd:

- Om het bezit, dragen en gebruik van steekwapens tegen te gaan, is het belangrijk dat de integrale samenwerking tussen organisaties verbetert. Hiervoor moet de verbinding tussen partners verbeteren, ze moeten bekend zijn met ieders handelingsmogelijkheden, de regierol van de gemeente moet verbeteren en het moet duidelijker worden wat binnen de privacywetgeving wel en niet met anderen gedeeld mag worden.

- De huidige omvangcijfers zijn een onderschatting. Daarom is het belangrijk om inzicht te krijgen in de ware problematiek. Een verbeterde integrale samenwerking kan hieraan bijdragen, doordat alle organisaties met informatie hierover dit met elkaar delen. Hierdoor zijn de omvangcijfers niet meer afhankelijk van politiecijfers en zelfrapportageonderzoek.
- Om daderschap te voorkomen, moet middels verbeterde vroegsignalering meer zicht komen op risicovolle jongeren. Vroegsignalering kan plaatsvinden vanaf dat kinderen naar school gaan, maar ook al vanaf de babytijd zoals op het consultatiebureau of bij de kinderdagopvang.
- Een grote groep jongeren draagt steekwapens omdat ze zich niet veilig voelen. Daarom is het belangrijk dat veiligheidsgevoelens toenemen. Middels vroegsignalering ervoor zorgen dat criminaliteit afneemt, draagt hieraan bij. Ook moet worden voorkomen dat jongeren het idee hebben dat het bezit, dragen en gebruik van steekwapens wijdverspreid is, onder andere door met de juiste urgentie op basis van de juiste cijfers over de problematiek te spreken. Als laatste is het belangrijk dat slachtoffers van criminaliteit of specifiek steekwapencriminaliteit een veilige plek hebben waar ze hun zorgen kunnen uiten en hulp krijgen bij verwerking – bijvoorbeeld via Slachtofferhulp – om toenemende onveiligheidsgevoelens te voorkomen.
- Tot slot is het belangrijk dat meer onderzoek wordt gedaan naar de effectiviteit van interventies. Zodoende wordt duidelijk welke interventies welke risicofactoren beïnvloeden en welke omstandigheden nodig zijn om de interventies te implementeren. Dit draagt bij aan het voorkomen van daderschap en het tegengaan van recidive.

Al met al is een aantal actiepunten te benoemen die kansen bieden om in de toekomst het bezit, dragen en gebruik van steekwapens terug te dringen (zie tabel 3.2)

Tabel 3.2 – Actiepunten samengevat

Actiepunt 1
Verbeter de integrale samenwerking waar deze nog onvoldoende van de grond komt
Actiepunt 2
Vergroot het inzicht in de werkelijke omvang van het dragen en gebruiken van steekwapens door gebruik te maken van andere onderzoeksmethoden en de verbeterde integrale samenwerking
Actiepunt 3
Voer verdiepend onderzoek uit naar de doelgroepen, met name naar de onderliggende motieven om een steekwapen te dragen
Actiepunt 4
Verbeter vroegsignalering en doe meer onderzoek naar de werking van interventies, zodat (op tijd) de juiste interventies kunnen starten
Actiepunt 5
Ontwikkel interventies die onveiligheidsgevoelens tegengaan, creëer veilige plekken waar jongeren terechtkunnen en biedt hulp aan bij het verwerken van nare ervaringen

3.3 Resumé

In binnen- en buitenland zijn veel interventies ingezet die beogen de wapenproblematiek aan te pakken. Ten eerste bestaan primaire preventieve interventies zoals zerotolerancebeleid, preventief fouilleren, een wapeninleveractie, de inzet van politie op scholen en wapendetectiesystemen op scholen. Veel van deze interventies zijn niet effectief. Een veelgenoemde reden is dat deze interventies zich niet richten op de onderliggende risicofactoren. Daardoor heeft het in enkele gevallen wel effect op de korte termijn, maar niet op de lange termijn. Tevens hebben veel van deze interventies tot gevolg dat de onveiligheidsgevoelens niet af- maar juist toenemen, waardoor ze een averechts effect kunnen hebben. Twee andere redenen voor de ineffectiviteit zijn dat het voor de politie moeilijk is om te beoordelen dan wel te achterhalen wie een steekwapen bezit of draagt en dat niet altijd de juiste doelgroep wordt bereikt. Veelbelovende primaire preventieve interventies zijn voorlichting op scholen en bewustwordingscampagnes, mits *altercasting* op de juiste wijze wordt toegepast en wordt voldaan aan andere voorwaarden. Secundaire preventieve programma's en interventies richten zich op risicovolle jongeren. Het doel is om de invloed van risicofactoren te beperken

en de invloed van beschermende factoren te versterken. Omdat de risicofactoren domeinoverstijgend zijn, is het van belang dat verschillende sectoren hun krachten bundelen in een integrale samenwerking. Secundaire primaire interventies die zijn uitgevoerd, zijn onder andere het inzetten van rolmodellen zoals (ex-) topsporters, gezinsinterventies (*nurse visitation programmes, early parent training* en therapeutische pleegzorg), het aanbieden van (voor)schoolse programma's en het (via school) aanbieden van vrijetijdsbesteding. Deze interventies zijn effectief gebleken. Dit komt omdat ze één of meerdere werkzame bestanddelen bevatten:

- De doelgroep bestaat uit niet doorgegroeide jongeren in de criminaliteit;
- De intensiteit van de interventie is afgestemd op het recidiverisico;
- Er worden gedragsafspraken gemaakt met de jongere;
- Vrijetijdsbesteding gebeurt in groepsverband, maar verder wordt individueel met de jongere gewerkt;
- Het gezin waar de jongere onderdeel van uitmaakt, wordt wel betrokken;
- Positieve rolmodellen worden ingezet.

De reden dat een interventie op *hot spots* en *hot groups* geen langetermijneffect heeft, is omdat het niet de onderliggende risicofactoren aanpakt. Jongeren die reeds een strafbaar feit hebben begaan, worden onderdeel van een tertiaire preventieve interventie om zodoende recidive te voorkomen. De gezinsinterventie multisysteemtherapie blijkt effectief te zijn, omdat het één of meer van voornoemde werkzame bestanddelen bevat. Interventies die veelbelovend zijn en/of waar nader onderzoek naar gedaan moet worden, zijn het toewijzen van mentoren, de Top X-aanpak, preventief fouilleren en het starten van een interventie naar aanleiding van een ziekenhuisopname. Naast preventieve interventies bestaan repressieve interventies. Hierop is veel kritiek, omdat het – overeenkomstig met de kritiek op primaire preventieve interventies – niet de onderliggende risicofactoren aanpakt maar juist een averechts effect heeft. Daarnaast vergroten repressieve interventies de status van criminele jeugdgroepen, waardoor de groepen aantrekkelijker worden voor jonge aanwas. Al met al resulteren de onderzoeksresultaten in vijf aanpakrichtingen voor de toekomst:

1. Krijg inzicht in de ware problematiek door niet enkel uit te gaan van politieregistraties;
2. Bouw – alvorens gestart wordt met interventies – aan een goed functionerende integrale samenwerking;
3. Breng via vroegsignalering op zo vroeg mogelijke leeftijd de risicofactoren van jongeren in kaart;

4. Verminder onveiligheidsgevoelens onder jongeren omdat het overgrote deel van jongeren enkel hierdoor steekwapens draagt (verdiepend onderzoek moet uitwijzen hoe dit bereikt kan worden);
5. Breng de risicofactoren van jongeren die crimineel actief zijn (en mogelijk onderdeel zijn van een criminele jeugdgroep) in kaart en pak deze aan. Tevens moet hen kansen op een betere toekomst aangeboden worden, zodat zij zich gaan identificeren met een andere identiteit dan de identiteit die zij op straat hebben gevormd.

Reflectie op de onderzoeksresultaten door de onderzoekers

Messen- of steekwapenproblematiek is geen op zichzelf staand fenomeen, maar een uitvloeisel van dieperliggende problemen. Veel secundaire en tertiaire preventieve interventies blijken effectief te zijn, omdat deze erin slagen de dieperliggende problemen aan te pakken. Het (blijven) uitvoeren van deze interventies is van belang. Bovendien is verdiepend onderzoek nodig hoe veelbelovende secundaire en tertiaire preventieve interventies hier ook in kunnen slagen. Voor veel primaire preventieve interventies en repressieve interventies geldt dat ze niet het gewenste effect hebben, mede omdat ze vaak te algemeen en op een te brede doelgroep gericht zijn. Verdiepend onderzoek is nodig om duidelijk te krijgen welke omstandigheden en voorwaarden hiervoor aanwezig moeten zijn, in plaats van dat de onveiligheidsgevoelens toenemen.

Eindnoten

1. Bureau Regioburgemeesters (z.d.). De (on)mogelijkheden van informatie-uitwisseling.
2. Snippe et al. (2023) hebben gesproken met de opstellers van het Actieplan, met ambtenaren van deelnemende gemeenten en medewerkers van gemeentelijke ketenpartners.
3. Dit staat voor het vertrouwen dat een individu heeft in de eigen bekwaamheid om bepaald gedrag te beheersen.
4. Trimbos Instituut, (2021, 13 september). De keerzijde van afschrikkende voorlichting over drugs op school.
5. Er zijn echter meerdere goede en erkende methoden en erkende programma's om pesten aan te pakken op school.
6. https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2015-238.html
7. Children & Young People Now (2008, 22 juli). Feature: Youth crime special report: young people's views - Are knife ads working?

8. Veiligheidscoalitie Midden-Nederland, Actiecentrum Veiligheid en Zorg, TNO & RIEC Midden-Nederland, 2023.
9. Open Rotterdam (2024, 5 februari). Trimbos blijft kritisch op Rotterdamse campagne tegen drugsgebruik: 'Alleen informeren leidt niet tot gedragsverandering'.; Trimbos Instituut (2024, 16 januari). Waarom een landelijke bewustwordingscampagne over drugs geen goed idee is.
10. ABV Solicitors (2019, 12 april). The sharp end of the law? Knife crime prevention orders.

4 Samenvatting en conclusie

Dit laatste hoofdstuk maakt de balans op van het onderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven en (de effecten van) interventies en kansen voor de toekomst. De eerste paragraaf blikt terug op de aanleiding voor het onderzoek, de onderzoeksvragen en de methodiek, waarna de tweede paragraaf antwoord geeft op de onderzoeksvragen. De onderzoeksresultaten zijn in de bijlage op hoofdlijnen ook samengevat.

4.1 Achtergrond, onderzoeksvragen en methodiek

Gedurende het jaar 2019 schrijft de media steeds vaker over geweldsincidenten. Omdat (zeer) jonge personen betrokken zijn bij deze geweldsincidenten en vaak messen worden gebruikt, ontstaan hierover zorgen bij beleidsbepalers. Het heeft geleid tot het Actieplan Wapens en Jongeren (hierna: het Actieplan) dat in november 2020 geïntroduceerd is. De doelstelling van het Actieplan was om het wapenbezit en -gebruik – in het bijzonder van steekwapens – onder jongeren te verminderen. Om dit doel te bereiken, is gedurende twee jaar uitvoering gegeven aan lokale en landelijke preventieve, proactieve en repressieve acties. In 2023 is het Actieplan geëvalueerd. Een belangrijke conclusie is dat het Actieplan dusdanig snel is opgesteld en ten uitvoer gebracht, dat niet afdoende onderzoek is gedaan naar de doelgroep, hoe de doelgroep aan wapens komt en hoe de doelgroep bereikt kan worden om gedragsverandering teweeg te brengen. Tevens is niet in kaart gebracht welke maatregelen bewezen effectief zijn en is bestaand beleid niet getoetst op effectiviteit. Al met al heeft dit ertoe geleid dat de acties vanuit het Actieplan een te brede insteek kenden, waardoor de doelgroep onvoldoende is bereikt om gedragsverandering te bewerkstelligen. Gemeenten hebben zich bij enkele acties afgevraagd of deze wel effect of zelfs een averechts hebben gehad en zouden kunnen leiden tot meer bezit, dragen en gebruik van steekwa-

pens door jongeren. Op basis hiervan is aanbevolen om meer onderzoek te doen naar hoe de doelgroep eruitziet, wat de motieven zijn om een steekwapen te dragen, hoe de doelgroep bereikt kan worden en wat veelbelovende of succesvolle (elementen van) interventies zijn. Nederlandse politici en wetenschappers uit binnen- en buitenland scharen zich achter deze aanbeveling, omdat enkel op deze manier messenproblematiek aangepakt kan worden. De doelstelling van dit onderzoek is om te voldoen aan die aanbeveling, zodat de resultaten gebruikt kunnen worden voor de aanpak die in 2024 wordt herijkt. Concreet is in dit onderzoek antwoord gegeven op vier onderzoeksvragen:

1. Wie dragen, bezitten en/of gebruiken een steekwapen; wat is de doelgroep?
2. Welke redenen – risicofactoren en motieven – liggen ten grondslag aan het dragen, bezitten en/of gebruiken van een steekwapen door de doelgroep?
3. Welke interventies worden in binnen- en buitenland uitgevoerd om de doelgroep te bereiken, welke van deze interventies blijken effectief te zijn om tot gedragsverandering te komen en wat zijn binnen deze effectieve interventies de werkzame bestanddelen?
4. Welke omstandigheden moeten gecreëerd worden om de effectieve interventies te kunnen implementeren?

Om antwoord te kunnen geven op deze onderzoeksvragen is een grondig literatuuronderzoek uitgevoerd. Door middel van zoektermen is via de databases Web of Science (WoS) en Google Scholar gezocht naar relevante Nederlands- en Engelstalige publicaties.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

Deze paragraaf geeft antwoord op de onderzoeksvragen en we besluiten dit hoofdstuk met een aantal aanbevelingen van en reflectie door de onderzoekers.

4.2.1 Doelgroep, risicofactoren en motieven

Deze paragraaf geeft antwoord op de vragen wie een steekwapen bezitten, dragen en/of gebruiken en welke risicofactoren en motieven hieraan ten grondslag liggen. Met betrekking tot messenproblematiek is het noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen jongeren die een steekwapen bezitten, dragen en gebruiken. De keuze om hiertoe over te gaan, wordt beïnvloed door persoonlijke en maatschappelijke omstandigheden en ontwikkelingen. Deze kunnen gecategoriseerd worden in het gezins-, de school-, buurt- en het vriendendomein.

Daardoor moet messenproblematiek ook niet als een op zichzelf staand fenomeen beschouwd worden.

Er zijn weinig prevalentieonderzoeken uitgevoerd naar het bezit van steekwapens. Wel blijkt dat de populatie die een steekwapen draagt veel groter is dan de populatie die een steekwapen gebruikt. De steekwapens die jongeren – met name jongens – bezitten, dragen en gebruiken, zijn onder andere keukenmessen, zakmessen, stanleymessen, vlindermessen en stiletto's.

Jongeren die een steekwapen bezitten (en deze niet buitenshuis dragen), doen dit onder andere omdat zij het leuk vinden om ze te verzamelen. Een ander motief voor het bezit van steekwapens is dat ze zich thuis, op straat en/of op school onveilig voelen. Ondanks de onveiligheidsgevoelens besluit deze doelgroep de steekwapens niet buiten te dragen. De steekwapen dragende jongeren doen dit wel, om zich te kunnen beschermen indien nodig. Meerdere factoren beïnvloeden de onveiligheidsgevoelens en daarmee de keuze om een steekwapen te bezitten of dragen. Vaak liggen hier negatieve levenservaringen aan ten grondslag, zoals slachtoffer of getuige zijn van pesten, (huiselijk) geweld of criminaliteit. Onveiligheidsgevoelens nemen ook toe omdat jongeren via (sociale) media veel horen, lezen en zien over geweld en conflicten waarbij al dan niet gebruik is gemaakt van een steekwapen. Dit voedt het idee dat veel anderen op straat en/of op school gewapend zijn. Een laatste factor die onveiligheidsgevoelens vergroot, is het hebben van weinig vertrouwen in instanties. Dit uit zich onder andere in het gevoel dat de politie haar burgers niet of slecht beschermt. De jongeren die een steekwapen dragen, voelen zich minder weerloos en durven eerder een confrontatie aan te gaan. Dit vergroot de kans op (herhaald) slachtoffer- of daderschap, waardoor de onveiligheidsgevoelens verder toenemen en er een vicieuze cirkel ontstaat.

Het voorgaande heeft betrekking op jongeren die zich doorgaans aan de wet- en regelgeving houden. Er zijn echter ook crimineel actieve jongeren. Zij groeien vaak op in een kwetsbare thuissituatie, zoals in armoede. Hierdoor ervaren de ouders veel stress en vervullen ze een weinig ondersteunende en stimulerende rol. Hierdoor is de hechting tussen ouder en kind onvoldoende. Andere factoren die hieraan bijdragen, zijn: het hebben van een ouder met een crimineel verleden, onderdeel uitmaken van een groot gezin waardoor sprake is van weinig ouderlijke supervisie en het hebben van onmachtige ouders ten aanzien van opvoeding. Deze thuissituatie is van grote invloed op het gedrag op school, omdat het vaker leidt tot spijbelen, het behalen van een lage startkwalificatie of zelfs vroegtijdig de school verlaten. Daardoor gaan jongeren zich eerder op straat begeven. Met wie zij daar omgaan, bepaalt in sterke mate hun gedrag. Een mogelijkheid is dat

ze onderdeel worden van een criminele jeugdgroep. Hierin wordt jongeren een plek aangeboden waar ze bescherming, plezier en respect ervaren, waardoor ze het gevoel hebben ergens bij te horen. Binnen dergelijke groepen hoort het dragen van een steek- of andersoortig wapen bij de groepsidentiteit. Door het dragen toont een individu aan de straatcultuur te kennen en de straatwaarden te accepteren. Tevens is het een statussymbool. Vaak maken criminele jeugdgroepen zich schuldig aan verschillende criminaliteitsvormen, maar zijn ze met name actief in de drugshandel. Omdat deze jongeren zich ervan bewust zijn dat leden van andere criminele jeugdgroepen ook vaak steek- of andersoortige wapens dragen, dragen zij deze ook met het oog op zelfbescherming. De jongeren in criminele jeugdgroepen hebben vaak moeite om hun emoties te reguleren, zijn vaak sterk anti-politie en ook kampen ze vaker met gedragsstoornissen en hyperactiviteit. De criminele actieve jongeren (die al dan niet participeren in een criminele jeugdgroep) maken zich – in vergelijking met de jongeren die zich doorgaans aan de wet- en regelgeving houden – het meest schuldig aan het gebruik van steekwapens door criminaliteit te plegen, anderen te intimideren (waarschuwen of bedreigen) en/of anderen te verwonden.

Overige risicofactoren die de kans op het bezit, dragen en gebruik van een steekwapen vergroten, zijn persoonlijkheidskenmerken (impulsief zijn, weinig zelfcontrole en zelfvertrouwen hebben, geweld en straatwaarden accepteren en licht verstandelijk beperkt zijn), alcohol- en drugsgebruik, kampen met mentale gezondheidsproblemen, kijken naar gewelddadige televisie en films en spelen van gewelddadige games. Voor het alcohol- en drugsgebruik geldt dat het de mate van impulsiviteit en het gebrek aan zelfcontrole ook beïnvloeden.

4.2.2 Interventies en werkzame bestanddelen

Deze paragraaf geeft een overzicht van preventieve en repressieve programma's en interventies die in de loop der jaren in binnen- en buitenland van start zijn gegaan. Een deel daarvan is geëvalueerd en daaruit zijn werkzame bestanddelen naar voren gekomen.

Primaire preventieve programma's en interventies

Primaire preventieve programma's en interventies beogen de gehele bevolking of een specifieke groep te bereiken om te voorkomen dat ze in de criminaliteit belanden en/of een steekwapen gaan bezitten, dragen of gebruiken.

- **Zerotolerancebeleid:** Dit beleid heeft als doel om het bezit, dragen of gebruik van een steekwapen af te schrikken. Hierin slaagt het echter niet. Dit komt doordat het voor de politie onmogelijk is om iedereen met een steekwapen te pakken.
- **Preventief fouilleren**: Binnen een aangewezen veiligheidsrisicogebied mag de politie burgers fouilleren. Hoewel het ertoe kan leiden dat steekwapens worden aangetroffen en ingenomen, heeft dit enkel een effect op de korte termijn. De reden dat het geen effect op de lange termijn heeft, is omdat de interventie niet de onderliggende risicofactoren aanpakt waarom iemand een steekwapen bij zich draagt. Mede door de grote beschikbaarheid van steekwapens, zullen de personen van wie het steekwapen is ingenomen snel een ander bij zich dragen. De interventie kan ook een averechts effect hebben, indien de gefouilleerde personen denken dat het op basis van hun etniciteit gebeurt. Hierdoor daalt het vertrouwen in de politie. Ook kunnen door de opbrengsten van de fouilleeractie de subjectieve onveiligheidsgevoelens van burgers toenemen. In de gemeente Rotterdam is gestart met een pilot waarin enkel degenen gefouilleerd kunnen worden die reeds betrokken zijn geweest bij wapenincidenten en van wie wordt verwacht dat ze in de toekomst opnieuw een wapen zullen dragen. Hiermee is dit geen primaire, maar een tertiaire preventieve interventie. Toekomstig onderzoek moet uitwijzen of de nieuwe werkwijze de nadelige gevolgen van de oude werkwijze voorkomt, waardoor het wel een effectieve interventie kan zijn.
- **Wapeninleveractie**: Tijdens de actie krijgen jongeren de mogelijkheid om een steekwapen in te leveren, zonder dat dit strafrechtelijke gevolgen heeft. Deze interventie zorgt er niet voor dat steekwapenproblematiek afneemt. Dit heeft twee redenen. Ten eerste is het dragen van een steekwapen voor crimineel actieve jongeren onderdeel van hun uitrusting op straat. Met het oog op potentiële confrontaties zullen zij hun steekwapen niet inleveren. Ten tweede kan de bekendmaking van de hoeveelheid ingeleverde steekwapens er bij jongeren die zich doorgaans aan de wet- en regelgeving houden voor zorgen dat zij het idee krijgen dat veel anderen een steekwapen dragen. Door groeiende onveiligheidsgevoelens kunnen zij er dan voor kiezen om ook een steekwapen te gaan dragen. In dat geval heeft de interventie een averechts effect.
- **Aanwezigheid van politie en de inzet van wapendetectiesystemen op scholen**: Het doel van deze interventies is om het veiligheidsgevoel van leerlingen te vergroten. Daarentegen groeien juist de onveiligheidsgevoelens, omdat veiligheidspersoneel aanwezig is en leerlingen het idee hebben

dat er sprake is van een (groot) steekwapenprobleem. Bovendien kunnen leerlingen zich gestigmatiseerd voelen, wanneer zij het idee hebben dat zij vanwege hun etniciteit onderworpen worden aan een controle.

- **Voorlichting op scholen:** Op scholen wordt door ervaringsdeskundigen voorlichting gegeven over de gevaren en risico's. Ten eerste is het de vraag of hiermee de volledige doelgroep wordt bereikt, omdat de criminele jongeren die een steekwapen bezitten, dragen of gebruiken vaak niet op school zijn. Ten tweede heeft het afschrikwekkende doel van voorlichting vaak een averechts effect. Ten derde lijkt de kwaliteit van degene die de voorlichting geeft – en of diegene de scholieren weet te raken – doorslaggevend te zijn. Verdiepend onderzoek moet uitwijzen op welke doelgroep voorlichting zich moet richten en welke omstandigheden en voorwaarden aanwezig moeten zijn om te zorgen voor effectieve voorlichting door de juiste toepassing van *altercasting* in plaats van dat de onveiligheidsgevoelens van deelnemers toenemen.
- **Landelijke bewustwordingscampagnes:** Campagnes moeten ertoe bijdragen dat jongeren zich meer bewust worden van de potentiële negatieve gevolgen van het bezit, dragen en gebruik van steekwapen. Dit moet een trigger zijn om hiermee te stoppen. Echter, enkel het vergroten van kennis en daarmee het bewustzijn over de potentiële negatieve gevolgen leidt niet tot gedragsverandering. Sterker nog: dergelijke interventies blijken vaak een averechts effect te hebben. Het (veelvuldig) consumeren van de informatie die wordt verschaft, leidt namelijk tot een overschatting van de risico's en een toename van angst- en onveiligheidsgevoelens (onjuiste toepassing van *altercasting*). Een landelijke bewustwordingscampagne kan effectief zijn, mits een betrouwbare bron betrouwbare informatie overbrengt, de campagne zich richt op de juiste doelgroep, handelingsperspectief biedt en onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak waarin diverse deskundigen en experts uit het preventieveld samenwerken.
- **Horecacontroles:** In uitgaanscentra kunnen preventieve controles uitgevoerd worden om het aantal dragende personen van steekwapens te verminderen. Verdiepend onderzoek is nodig om te bepalen of een horecacontrole effectief is met betrekking tot het verminderen van het bezit, dragen en gebruik van steekwapens. Daarnaast moet ook worden nagegaan wat horecacontroles doen met de onveiligheidsgevoelens van de bezoekers.

Secundaire preventieve programma's en interventies

In het Verenigd Koninkrijk is meerdere keren gestart met een *public health approach*, zoals de *Scottish Reduction Unit*, het *Tackling Knives and Serious Youth*

Violence Action Programme en de *Serious Violence Strategy*. Binnen deze benaderingen is uitvoering gegeven aan secundaire preventieve programma's en interventies. Dergelijke programma's en interventies omvatten een kleinere doelgroep dan de eerder genoemde primaire preventieve programma's en interventies, namelijk enkel de jongeren die risicovol zijn om in de criminaliteit te belanden. Het overkoepelend doel van de hiernavolgende interventies is het verminderen van risicofactoren waaraan jongeren blootgesteld worden en het versterken van beschermende factoren:

- **Het inzetten van positieve rolmodellen:** Personen met status en legitimiteit trachten risicovolle jongeren op het goede pad te houden door ze steun te bieden binnen verschillende domeinen. Een positief rolmodel zoals een (ex-)topsporter slaagt hier in, maar over de precieze invloed van een exgedetineerde is nog onvoldoende bekend.
- **Voorschoolse programma's:** Het doel van deze programma's is om betrokkenheid bij criminaliteit op latere leeftijd te voorkomen door in de eerste levensjaren de fysieke, sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling van risicovolle kinderen te verbeteren. Hierin slagen dergelijke programma's, vooral wanneer domeinoverstijgend ook aan ouders en binnen gezinnen ondersteuning wordt geboden.
- **Gezinsinterventies:** Het doel van dergelijke interventies – zoals *nurse visitation programmes* en *early parent training* – is om de kwaliteit van de relatie tussen ouder(s) en kind te verbeteren. Om dit doel te bereiken, is het belangrijk dat de interventie in de vroege kinderjaren start. De interventies worden met name toegepast binnen gezinnen met een zwakke sociaaleconomische positie, omdat dit vaak gezinnen zijn waar de ouder(s) niet in de mogelijkheid of niet bij machte zijn om hun kinderen adequaat op te voeden. Naast dat de interventies zich richten op het veranderen van de kennis, houding en het gedrag van de kinderen, krijgen de ouder(s) bijvoorbeeld inzicht in verschillende opvoedtechnieken. Deze interventies hebben het gewenste effect.
- **Programma's op school:** Het doel van schoolprogramma's is om de sociale, emotionele en communicatieve competenties van risicovolle leerlingen te verbeteren, conflictvermijdend gedrag aan te leren evenals vaardigheden bij te brengen die ervoor zorgen dat de kans op een succesvolle toekomst wordt vergroot. Door de focus op risicovolle leerlingen hebben dergelijke programma's een positief effect.

- **Aanpak van *hot spots* en *hot groups:*** Politiecijfers en kennis van professionals kan aantonen dat overlastgevend en crimineel gedrag toe te wijzen is aan specifieke locaties of groepen. Interventies kunnen daarop gericht ingezet worden. Op de korte termijn heeft dit effect, omdat het overlastgevende en criminele gedrag stopt. Het is echter een tijdelijk effect. Dergelijke interventies richten zich namelijk niet op de onderliggende risicofactoren die ten grondslag liggen aan het overlastgevend en crimineel gedrag. Daardoor komt het vroeg of laat terug.

Tertiaire preventieve programma's en interventies

Tertiaire preventieve programma's en interventies richten zich op jongeren die reeds een strafbaar feit hebben begaan, met als doel het voorkomen van recidive.

- **Gezinsinterventies:** Voor tertiaire preventieve gezinsinterventies geldt dat ze intensiever zijn dan de secundaire. Veel aandacht gaat uit naar multisysteemtherapie (MST). Meerdere professionals voeren dan meerdere behandeltechnieken uit, zoals cognitieve gedragstherapie en familietherapie. Het doel is de risicofactoren in kaart te brengen, domeinoverstijgend in te grijpen en beschermende factoren te versterken. Hierin slaagt de interventie. Jongeren gaan minder om met deviante leeftijdsgenoten, de kwaliteit van de relatie tussen ouder(s) en kind verbetert evenals de opvoedvaardigheden van de ouder(s). Dit leidt al met al tot gedragsverandering.
- **Toewijzen van mentoren:** Door het geven van advies en het bieden van steun aan jongeren, moeten mentoren ervoor zorgen dat recidive wordt voorkomen. Hoewel de interventie erin slaagt dat het aantal gepleegde misdrijven door jongeren afneemt, is nog weinig onderzoek gedaan naar hoe het van invloed is op het bezit, dragen en gebruik van een steekwapen.
- **Top X-aanpak:** Het doel van deze interventie is recidive voorkomen, gedragsverandering bewerkstelligen en voorkomen dat broertjes en zusjes in de criminaliteit belanden. Tot nog toe slaagt de aanpak er niet in om het recidiverisico sterker te verminderen dan van jongeren die geen onderdeel uitmaken van de Top X-aanpak. Dit kan ten eerste komen omdat de doelgroep te moeilijk te bereiken is, mede door de ernst van de multiproblematiek waar ze mee kampen. Ten tweede wordt de aanpak niet altijd uitgevoerd zoals aan de voorkant is bedacht. Wanneer de aanpak wel wordt uitgevoerd zoals beoogd en dan effectonderzoek wordt gedaan, kan met meer zekerheid iets worden gezegd over de effectiviteit.
- **Interventiegesprek:** Naast de eerder besproken Rotterdamse pilot die mogelijk interessant kan zijn als tertiaire preventieve interventie, geldt

hetzelfde voor een interventie waarin ziekenhuizen een belangrijke rol spelen. De doelgroep van de interventie betreft jongeren die het ziekenhuis binnenkomen wegens verwondingen door messteekincidenten. Dit kunnen zowel niet-criminele als criminele jongeren zijn. Met name voor de criminele jongeren geldt dat het een moeilijk benaderbare doelgroep is en op deze manier worden zij beter bereikbaar. Verdiepend onderzoek moet uitwijzen of een dergelijke interventie effectief is.

De werkzame bestanddelen van secundaire en tertiaire preventieve interventies zijn als volgt:

Werkzame bestanddelen van secundaire preventieve interventies

1. De doelgroep bestaat uit risicovolle jongeren die nog niet zijn doorgegroeid in de criminaliteit;
2. De intensiteit van de interventie is afgestemd op het recidiverisico. Ook moeten de trainingen de juiste tijdspan blijven beslaan en moet worden voorkomen dat de trainingen aan tijd inboeten;
3. Tijdens de interventie wordt individueel met de jongere gewerkt;
4. De interventie richt zich ook op het gezin en andere domeinen (multisysteemtherapie);
5. Er worden afspraken gemaakt over wat gewenst en ongewenst gedrag is;
6. Vrijetijdsbesteding gebeurt in groepsverband;
7. De inzet van positieve rolmodellen.

Werkzame bestanddelen van tertiaire preventieve interventies

1. De doelgroep bestaat uit jongeren die reeds een strafbaar feit hebben begaan, waarbij het doel is om recidive te voorkomen;
2. Deelname is vaker verplicht en de interventies zijn vaak meer gestructureerd;
3. Er worden afspraken gemaakt over wat gewenst en ongewenst gedrag is;
4. Tijdens de interventie wordt individueel met de jongere gewerkt;
5. De interventie richt zich ook op het gezin en andere domeinen (multisysteemtherapie);
6. De interventie sluit aan bij de risico's, behoeften en responsiviteit van de jongere (het *Risk-Need-Responsivity*-model);
7. De intensiteit van de interventie is afgestemd op het recidiverisico.

Een verschil tussen de secundaire en tertiaire preventieve interventies is de doelgroep en daarmee ook de intensiteit. De doelgroep van tertiaire preventieve interventies is zwaarder en dus is de intensiteit hoger.

Naast voornoemde preventieve interventies bestaan onvoorwaardelijke ***repressieve interventies***, zoals strengere wetgeving ofwel strenger straffen. Deze interventies beogen door een afschrikwekkend effect een preventieve werking te hebben. Dergelijke interventies leiden niet tot (de gewenste) gedragsverandering en hebben vaak zelfs een averechts effect. Door het bestraffen van jongeren worden de onderliggende risicofactoren niet aangepakt, maar juist versterkt. Voor jongeren die deel uitmaken van een criminele jeugdgroep geldt ook dat hun ingroup status wordt vergroot, met als gevolg dat uittreding nog moeilijker wordt.

4.2.3 Aanbevelingen van en reflectie door de onderzoekers

Al met al biedt het voorgaande voldoende aanknopingspunten voor de toekomst. Ten eerste blijken secundaire en tertiaire preventieve interventies het meest effectief en veelbelovend te zijn in het bewerkstelligen van gedragsverandering. Een cruciale voorwaarde voor effectieve interventies is dat per individu inzichtelijk wordt van welke risicofactoren sprake is. Het liefst gebeurt dit zo vroeg mogelijk in het leven van een kind door middel van vroegsignalering. Hoewel dit nu vaak gebeurt vanaf het moment dat een kind of jongere op de basis- of middelbare school zit, wordt in onderzoek gepleit om al op het consultatiebureau te starten met vroegsignalering.

Voor het inzichtelijk maken van de risicofactoren, is een integrale samenwerking noodzakelijk. Het betreft een samenwerking tussen organisaties die actief zijn in verschillende sectoren, waardoor zij ieder vanuit verschillende invalshoeken kennis hebben over eventuele risicofactoren. Deze kennis moet in vertrouwen met elkaar gedeeld worden, passend binnen de voorwaarden van de privacywetgeving. Wanneer vervolgens secundaire en tertiaire preventieve interventies worden gestart die de risicofactoren verminderen, beschermende factoren versterken en kansen bieden voor de toekomst, leidt dat tot gedragsverandering. Effectieve interventies die vervolgens elders uitgevoerd gaan worden, moeten zoveel mogelijk het oorspronkelijke model kopiëren. Aanpassingen hebben als risico dat de interventie niet dezelfde werking heeft.

Waar het voorgaande betrekking heeft op jongeren die risicovol zijn om in de criminaliteit te belanden of reeds een strafbaar feit hebben gepleegd, bestaat een andere grote doelgroep uit jongeren die een steekwapen dragen vanwege onveiligheidsgevoelens. Voor hen is het belangrijk dat interventies worden ontwikkeld die hun angstgevoelens verminderen. Slachtofferhulp kan hierin een rol spelen,

maar ook kunnen veilige plekken gecreëerd worden waar jongeren laagdrempelig terechtkunnen met hun zorgen, anoniem kunnen melden en gesteund worden. Verdiepend onderzoek kan bijdragen aan de juiste vormgeving en invulling van een veilige off- en/of online omgeving voor jongeren. De eerder genoemde effectieve secundaire en tertiaire preventieve interventies – die betrekking hebben op de risicovolle of criminele jongeren – zullen de onveiligheidsgevoelens van deze angstige doelgroep op de lange termijn ook verminderen.

Geraadpleegde bronnen

Geraadpleegde literatuur

Abaya, R., Atte, T., Herres, J., Diamond, G., & Fein, J. A. (2019). Characteristics and behavioral risk factors of firearm-exposed youth in an urban emergency department. *Journal of Behavioral Medicine, 42*(4), 603–612.

Adjiembaks, S.D., Klapwijk, G., & Enden, M. T. van den (2020). *Groepsdynamiek & groepsdruk. Een literatuurstudie voor professionals in het forensisch jeugdwerkveld.* Utrecht/Leiden: ESSA Research/Hogeschool Leiden.

Aldridge, M., & Browne, K. D. (2003). Spousal homicide: A review. *Trauma, Violence and Abuse, 4*(3), 265–276.

Arria, A., Borges, G., & Anthony, J. C. (1997). Fears and other suspected risk factors for carrying lethal weapons among urban youths of middle-school age. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine, 151*(6), 555–560.

Asscher, J., Deković, M., Laan, P. van der, Prins, P., & Arum, S. van (2007). Knelpunten en kansen bij de implementatie van een randomized controlled trial. *Tijdschrift voor Criminologie, 49,* 57-67.

Baiden, P., Findley, E., & Onyeaka, H. K. (2021). History of sexual violence victimization and weapon carrying among adolescents: Findings from the 2019 Youth Risk Behavior Survey. *American Journal of Criminal Justice, 47*, 877-899.

Baiden, P., Jahan, N., Onyeaka, H. K., Thrasher, S., Tadeo, S., & Findley, E. (2021). Age at first alcohol use and weapon carrying among adolescents: Findings from the 2019 Youth Risk Behavior Survey. *SSM-Population Health*, *15* (100820), 1-10.

Bannister, J., Pickering, J., Batchelor, S., Burman, M., Kintrea, K., & McVie, S. (2010). Troublesome youth groups, gangs and knife carrying in Scotland. The Scottish Centre for Crime and Justice Research.

Barkley, R. A., Fischer, M., Smallish, L., & Fletcher, K. (2004). Young adult follow-up of hyperactive children: Antisocial activities and drug use. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*(2), 195–211.

Bartels, L. (2011). *'Knife crime' in Australia: Incidence, aetiology and responses.* Canberra: Australian Institute of Criminology.

Beekman, K., Bethe, L., Spruit, S., & Walle, C. van der (2010). *Effectiviteitsvergelijking van de interventies Multisystemtherapy en Multidimensional Familytherapy in Nederland* [bachelorthesis]. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Bégue, L., Roché, S., & Duke, A.A. (2016). 'Young and Armed: A Cross-Sectional Study on Weapon-Carrying among Adolescents'. *Psychology, Crime and Law, 22*(5), 455–472.

Beijers, J.E.H., Tollenaar, N., & Laan, A.M. van der (2023). *Ontwikkelingen in ernstig geweld door jeudigen in de periode 2010 tot en met 2021.* Den Haag: WODC.

Beinart, S., Anderson, B., & Lee, S. (2002). *Youth at risk?: A national survey of risk factors, protective factors and problem behaviour among young people in England, Scotland and Wales*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Beke, B. & Schreuders, H. (2002). *Wapens zijn geen speeltjes. Aard, omvang, motieven en risico's van wapenbezit onder jongeren.* Den Haag: Landelijk Platform Geweld op Straat.

Beke, B.M.W.A., Wijk, A. van., Ferwerda, H.B. (2000). *Jeugdcriminaliteit in groepsverband ontrafeld. Tussen rondhangen en bendevorming.* Arnhem: Bureau Beke.

Bellis, M. A., Hughes, K., Anderson, Z., Tocque, K., & Hughes, S. (2008). Contribution of violence to health inequalities in England-demographics and trends in emergency hospital admissions for assault. *Journal of Epidemiology & Community Health, 62*, 1064-1071.

Bellis, M.A., Hughes, K., & Hughes, S. (2005). *Alcohol and Interpersonal Violence. Policy Briefing.* Rome: World Health Organization Europe.

Bellis, M.A., Hughes, K., Perkins, C., & Bennett, A. (2012). *Protecting people. Promoting health. A public health approach to violence prevention for England.* Liverpool: The North West Public Health Observatory.

Bemmel, S. R. van, Leito, T. L. M., & Noteboom, F. (2022). *Kijken met andere ogen. Deel II: Een onderzoek naar de strafrechtelijke aanpak van criminele uitbuiting*. Capelle aan den IJssel: Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel.

Bender, K., Thompson, S., Ferguson, K., Yoder, J., & DePrince, A. (2015). Risk detection and self-protection among homeless youth. *Journal of Research on Adolescence, 25*(2), 352–365.

Berg M., Stewart, E., Schreck C., & Simons R. (2012). The victim-offender overlap in context: examining the role of neighborhood street culture. Criminology 50:359–90

Bervoets, E., Akker, K. van den., Verweij, A., & Wijk, A. van (2021). *'Iedereen doet het toch?' Drugsgebruik onder schoolgaande jeugd in Gouda.* Amersfoort/Arnhem: Bureau Bervoets/Bureau Beke.

Boer, H. de, Ferwerda, H., & Kuppens, J. (2022). *Do or don't. Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit.* Arnhem: Bureau Beke.

Bondy, J., Ogilvie, A., & Astbury, B. (2005). *Living on edge: understanding the social context of knife carriage*. RMIT University Press.

Bowling, B., & Weber, L. (2011). Stop and search in global context: An overview. *Policing and Society, 21*(4), 480–488.

Braga, A. A., Welsh, B. C., & Schnell, C. (2015). Can Policing Disorder Reduce Crime? A Systematic Review and Meta-analysis. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, *52*(4), 567–588.

Brennan, I. R. (2019). "Weapon-Carrying and the Reduction of Violent Harm." *British Journal of Criminology, 59*(1), 571–593.

Brennan, I.R., & Moore, S.C. (2009). 'Weapons and violence: A review of theory and research'. *Aggression and Violent Behavior, 14*, 215-225.

Brennan, I. R., Moore, S. C., & Shepherd, J. P. (2006). Non-firearm weapon use and injury severity: Priorities for prevention. *Injury Prevention, 12*(6), 395–399.

Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist, 32*(7), 513-531.

Brown, J., & Sutton, J. (2007). Protection or Attack? Young People Carrying Knives and Dangerous Implements. *Australian Journal of Guidance & Counselling, 17*(1), 49-59.

Browne, K. D., Green, K., Jareno-Ripoll, S., & Paddock, E. (2022). Knife crime offender characteristics and interventions – A systematic review. *Aggression and Violent Behavior, 67*(101774), 1-14.

Bullock, K., Agar, I., Ashby, M., Brennan, I., Hales, G., Sidebottom, A., & Tilley, N. (2023). Police practitioner views on the challenges of analysing and responding to knife crime. *Crime Science, 12*(2), 1-11.

Bullock, K., & Tilley, N. (2002). *Shootings, gangs and violent incidents in Manchester. Developing a crime reduction strategy*. London: Home Office.

Bullock, K., & Tilley, N. (2008). Understanding and tackling gang violence. *Crime Prevention and Community Safety*, *10*, 36-47.

Burik, A. E. van, Hoogeveen, C., Jong, B. J. de, Vogelvang, B., Addink, A., & Steege, M. van der (2013). *Evaluatie aanpak criminele jeugdgroepen*. Woerden/Utrecht: Van Montfoort/Bureau Alpha/Nederlands Jeugdinstituut.

Buss, T. F., & Abdu, R. (1995). Repeat victims of violence in an urban trauma center. *Violence and Victims, 10*(3), 183–194.

Carter, P. M., Mouch, C. A., Goldstick, J. E., Walton, M. A., Zimmerman, M. A., Resnicow, K., & Cunningham, R. M. (2020). Rates and correlates of risky firearm behaviors among adolescents and young adults treated in an urban emergency department. *Preventive Medicine, 130*(105891), 1-26.

Carter, P. M., Walton, M. A., Newton, M. F., Clery, M., Whiteside, L. K., Zimmerman, M. A., & Cunningham, R. M. (2013). Firearm possession among adolescents presenting to an urban emergency department for assault. *Pediatrics, 132* (2), 213–221.

Carter, P. M., Walton, M. A., Roehler, D. R., Goldstick, J., Zimmerman, M. A., Blow, F. C., & Cunningham, R. M. (2015). Firearm violence among high-risk emergency department youth after an assault injury. *Pediatrics, 135*(5), 805–815.

CCV (2021). *Interventiematrix. Wapenbezit en -gebruik onder jongeren 12-23 jaar.* Utrecht: CCV.

Chang, J. J., Chen, J. J., & Brownson, R. C. (2003). The role of repeat victimization in adolescent delinquent behaviors and recidivism. *Journal of Adolescent Health, 32*(4), 272–280.

Cheng, T. L., Haynie, D., Brenner, R., Wright, J. L., Chung, S. E., & Simons-Morton, B. (2008). Effectiveness of a mentor-implemented, violence prevention intervention for assault-injured youths presenting to the emergency department: results of a randomized trial. *Pediatrics*, *122*(5), 938-946.

Cogan, N., Chin-Van Chau, Y., Russell, K., Linden, W., Swinson, N., Eckler, P., Knifton, L., Jordan, V., Williams, D., Coleman, C., & Hunter, S.C. (2023). Are images of seized knives an effective crime deterrent? A comparative thematic analysis of young people's views within the Scottish context. *Journal of Youth Studies, 26*(10), 1293-1311.

Dam, I.W. (2021). *Messengeweld: waar begint het? Een kwalitatief onderzoek naar vroegtijdige signalering van jongeren die neigen tot messengeweld [bachelorscriptie]*. Groningen: Hanzehogeschool.

Decker, S.H., Melde, C., & Pyrooz, D.C. (2012). What do we know about gangs and gang members and where do we go from here? *Justice Quartly*, 1-34

Deković, M. (2009) Opvoeding en Jeugddelinquentie. *Tijdschrift voor criminologie*, *51*(1), 84-87.

Deković, M., & Prinzie, P. (2008). De rol van het gezin in de ontwikkeling van antisociaal gedrag. In I. Weijers & C. Eliaerts (Eds.), *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (pp. 143-161). Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

DuRant, R. H., Barkin, S., & Krowchuk, D. P. (2001). Evaluation of a peaceful conflict resolution and violence prevention curriculum for sixth-grade students. *Journal of Adolescent Health*, *28*(5), 386-393.

Eades, C. (2006). The year of the knife. *Criminal Justice Matters, 66*, 10-11.

Eades, C., Grimshaw, R., Silvestri, A., & Solomon, E. (2007). '*Knife crime'. A review of evidence and policy*. Londen: The Centre for Crime and Justice Studies.

Ellickson, P. L., Tucker, J. S., & Klein, D. J. (2003). Ten-year prospective study of public health problems associated with early drinking. *Pediatrics, 111*(5), 949–955.

El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt. Denken vanuit de pedagogische driehoek van de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur*. Amsterdam: Van Gennep.

Erickson, P. G., Butters, J. E., Cousineau, M. M., Harrison, L., Korf, D., & Drugs, Alcohol and Violence International (DAVI) team (2006). Girls and weapons: An international study of the perpetration of violence. *Journal of Urban Health, 83*(5), 788-801.

Esbensen, F. A., Matsuda, K. N., Taylor, T. J., & Peterson, D. (2011). Multimethod strategy for assessing program fidelity: The national evaluation of the revised GREAT program. *Evaluation review*, *35*(1), 14-39.

Esbensen, F. A., & Peterson, D., Taylor, T. J., & Freng, A. (2009). Similarities and differences in risk factors for violent offending and gang membership. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, *42*, 310-335.

Esbensen, F. A., Peterson, D., Taylor, T. J., & Osgood, D. W. (2012). Results from a multi-site evaluation of the GREAT program. *Justice Quarterly*, *29*(1), 125-151.

Esbensen, F., & Weerman, F. M. (2005). Youth Gangs and Troublesome Youth Groups in the United States and the Netherlands: A Cross-National Comparison. *European Journal of Criminology, 2*(1), 5-37.

Falshaw, L., Browne, K. D., & Hollin, C. R. (1996). Victim to offender: A review. *Aggression and Violent Behavior, 1*(4), 389–404.

Farrington, D.P. (2007), 'Origins of violent behavior over the life span', in: D.J. Flannery, A.T. Vazsonyi en I.D. Waldman (red.), *The Cambridge Handbook of Violent Behavior and Aggression*, Cambridge: Cambridge University Press, p. 19-48.

Farrington, D.P., Gaffney, H., & Ttofi, M.M. (2017). 'Systematic reviews of explanatory risk factors for violence, offending, and delinquency'. *Aggression and Violent Behavior, 33*, 24–36.

Ferwerda, H., & Wolsink, J. (2022). *Checklist 'invoering controle op wapenbezit horeca'.* Arnhem: Bureau Beke.

Ferwerda, H., Wolsink, J., Brouwer, N., & Esseveldt, J. van (2022). Misdadige invloed. De invloed van criminele netwerken op jongeren in drie Arnhemse wijken. Arnhem: Bureau Beke.

Forsyth, A. J., Khan, F., & McKinlay, W. (2010). The use of off-trade glass as a weapon in violent assaults by young offenders. *Crime Prevention and Community Safety, 12*(4), 233–245.

Gaffney, H., Jolliffe, D., & White, H. (2023). *Knife Crime Education Programmes. Toolkit technical report*. Londen: Youth Endowment Fund.

Frater, A., & Gamman, L. (2020). *Beyond Knife Crime: Towards a Design Led Approach to Reducing Youth Violence.* Londen: Redesign Youth Futures.

Geel, M. van, Vedder, P., & Tanilon, J. (2014). Bullying and weapon carrying: A meta-analysis. *JAMA Pediatrics, 168*(8), 714–720.

Gerard, F. J., Browne, K. D., & Whitfield, K. C. (2015). Gender comparison of young people charged with murder in England and Wales. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 61*(4), 413–429.

Gilbert, E., & Sinclair, P. (2019). *Impact evaluation. Devastating After Effects anti-knife crime sessions.* Barkway: The Flavasum Trust.

Gouga, G. (2021). Gen Z is not alone: Generation knife crime and the covid-19 epidemic crisis. *Journal of Sociology and Social Work, 9*(2), 13-19.

Groves, C., Prot, S., & Anderson, C. (2020). Violent media use and violent outcomes. *The Oxford Handbook of Digital Technologies and Mental Health*, 202-211.

Güney, N. A. İ. R. (2018). The examination about knife using behaviors of youth with regard to various variables during a fight (sivas example). *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 21*(1), 169-189.

Hamdulay, A. K., & Mash, R. (2011). The prevalence of substance use and its associations amongst students attending high school in Mitchells Plain, Cape Town. *South African Family Practice, 53*(1), 83–90.

Harding, S. (2020). Getting to the Point? Reframing Narratives on Knife Crime. *Youth Justice, 20*(1-2), 31-49.

Henrich, C.C., Brookmeyer, K.A., & Shahar, G. (2005). Weapon violence in adolescence: parent and school connectedness as protective factors. *Journal of Adolescent Health*, *37*, 306–312.

Hobson, Z., Yesberg, J.A., & Bradford, B. (2022). Fear Appeals in Anti-Knife Carrying Campaings: Successful or Counter-Productive? *Journal of Interpersonal Violence, 37*(23-24), NP21573-NP21598.

Hoeve, M., Dubas, J. S., Eichelsheim, V. I., Van der Laan, P. H., Smeenk, W., & Gerris, J. R. (2009). The relationship between parenting and delinquency: A meta-analysis. *Journal of abnormal child psychology*, *37*, 749-775.

Hofstra, D., & Nauta, O. (2020). *Evaluatie Top X Almere en Zeewolde*. Amsterdam: DSP-Groep.

Home Office (2009). *Tackling youth knife crime: practical advice for police.* London: Home Office.

Home Office (2018). *Serious Violence Strategy.* Londen: Home Office.

House of Commons Home Affairs Committee (2009). *Knife Crime. Seventh Report of Session 2008-09.* Londen: Home Affairs Committee.

Howell, J.C. (2010). Gang prevention: an overview of research and programs. *Juvenile Justice Bulletin*, 2-24.

Huesmann, L. R., Dubow, E. F., B Boxer, P., Bushman, B. J., S Smith, C., A Docherty, M., & J O'Brien, M. (2021). Longitudinal predictions of young adults' weapons use and criminal behavior from their childhood exposure to violence. *Aggressive behavior*, *47*(6), 621-634.

Jong, J.D. de (2022). *Jongerenwerk voor de '2%'. Over 'wat werkt' en 'wie werkt' in jongerenwerk om recidive te voorkomen en sociale problematiek te verminderen.* Leiden: Hogeschool Leiden.

Jong, J.D. de, & Wit, N. de (2023). *Specialistisch jeugdwerk voor de 2%. Over pluspreventie tussen jongerenwerk en jeugdzorg.* Leiden: Hogeschool Leiden.

Kalthoff, H. (2020). *Opgroeien en opvoeden in armoede*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Kann, L., McManus, T., Harris, W. A., Shanklin, S. L., Flint, K. H., Queen, B., Lowry, R., Chyen, D., Whittle, L., & Thornton, J. (2018). Youth risk behavior surveillance—United States, 2017. *MMWR Surveillance Summaries, 67*(8), 1–114.

Kershaw, C., Nicholas, S., & Walker, A. (2008). *Home office statistical bulletin*. London: Home Office.

Kessels, R. (2023). *Monitor jeugdcriminaliteit 2023. Jeugdige verdachten van misdrijven; ontwikkelingen tot 2023*. Den Haag: WODC.

Kim, J. (2018). Beyond the trigger: The mental health consequences of in-home firearm access among children of gun owners. *Social Science & Medicine, 203*, 51–59.

Kingery, P. M., Coggeshall, M. B., & Alford, A. A. (1999). Weapon carrying by youth: Risk factors and prevention. *Education and Urban Society, 31*(3), 309-333.

Klein, M.W., Maxson, C.L. (2006). *Street Gang Patterns and Policies*. Oxford: Oxford University Press.

Klein, M. W., Weerman, F. M., & Thornberry, T. P. (2006). Street gang violence in Europe. *European Journal of Criminology*, *3*(4), 413-437.

Kok, G., Peters, G. J. Y., Kessels, L. T., Ten Hoor, G. A., & Ruiter, R. A. (2018). Ignoring theory and misinterpreting evidence: the false belief in fear appeals. *Health psychology review*, *12*(2), 111-125.

Komen, M. (1997). Gevaarlijke kinderen. Veranderingen in de aard en aanpak van jeugdcriminaliteit, 1960-1995. *Amsterdams Sociologisch Tijdschrift, 24*(3/4), 496-526.

Korf, D. J., Benschop, A., Blom, T., & Steen, M. (2021). *Minder ernstig. Vaker gestraft. Een onderzoek naar de aard en kwalificatie van jeugdcriminaliteit.* Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.

Kruisbergen, E.W., & Jonge, M.C. de (2023). Voorkomen is beter dan genezen…, toch? Over goed bedoelde maar potentieel schadelijke vormen van preventie van ondermijning. *Tijdschrift voor Veiligheid, 22*(3), 1-22.

Laan, A.M. van der, & Beerthuizen, M.G.C.J. (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017. Ontwikkelingen in de geregistreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017.* Den Haag: WODC.

Laan, A. M. van der, Beerthuizen, M. G. C. J., & Boot, N.C. (2021). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020. Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit in de eerste twee decennia van deze eeuw*. Den Haag: WODC

Laan, P.H. van der, Essers, A. A. M., Huijbregts, G. L. A. M., & Spaans, E. C. (1998). *Ontwikkeling van de jeugdcriminaliteit*. Den Haag: WODC.

Laan, A. M. van der., Pleysier, S. & Weerman, F. (2020). Hedendaagse jeugdcriminaliteit: nieuwe vragen en enkele antwoorden na een historische daling. *Tijdschrift voor Criminologie, 62*(2-3), 115-129

Lemos, G. (2004). *Fear and fashion. The use of knives and other weapons by young people*. Londen: Lemos&Crane.

Lenkens, M., Lenthe, F. van, Schenk, L., Magnée, T., Sentse, M., Severiens, S., Engbersen, G., & Nagelhout, G. (2019). Experiential peer support and its effects on desistance from delinquent behavior: Protocol paper for a systematic realist literature review. *Systematic Reviews*, 8(119), 1-14.

Levine, P. B., & McKnight, R. (2017). Firearms and accidental deaths: Evidence from the aftermath of the Sandy Hook school shooting. *Science, 358*(6368), 1324–1328.

Lewis, T., Leeb, R., Kotch, J., Smith, J., Thompson, R., Black, M. M., Pelaez-Merrick, M., Briggs, E., & Coyne-Beasley, T. (2007). Maltreatment history and weapon carrying among early adolescents. *Child Maltreatment, 12*(3), 259–268. Liang, W., & Chikritzhs, T. (2012). The association between age at first

Leyland, A.H. (2006). Homicides involving knives and other sharp objects in Scotland, 1981–2003. *Journal of Public Health*, *28*, 145–147.

Leyland, A. H., & Dundas, R. (2010). The social patterning of deaths due to assault in Scotland, 1980–2005: population-based study. *Journal of epidemiology and community health*, *64*(5), 432-439.

Lodewick, J., Geurts, R., Lucas, K., Broek, A. van den & Ramakers, C. (2023). *Veilig op school. Landelijke Veiligheidsmonitor 2021-2022: veiligheidsbeleid en veiligheidsbeleving in het primair en voortgezet onderwijs.* Nijmegen: ResearchNed.

Loon-Dikkers, L. van., Hoff, M. van der., Achahchah, J., & Distelbrink, M. (2021). *Messenbezit onder jongeren. Een verkenning naar ondersteuningsbehoeften bij migrantenouders en kansrijke aanpakken.* Utrecht: Kennisplatform Integratie & Samenleving.

Love, J. M., Kisker, E. E., Ross, C., Raikes, H., Constantine, J., Boller, K., Brooks-Gunn, J., Chazan-Cohen, R., Tarullo, L.B., Brady-Smith, C., Fuligni, A.S., Schochet, P.Z., Paulsell, D., & Vogel, C. (2005). The effectiveness of early head start for 3-year-old children and their parents: lessons for policy and programs. *Developmental psychology*, *41*(6), 885-901.

Manning, M., & Patterson, J. (2006). LIFETIME EFFECTS: The High/Scope Perry preschool study through age 40. *Childhood Education*, *83*(2), 121.

Manuel, C., & Jorgenson, A.K. (2013). *Systematic review of youth crime prevention interventions.* Kopenhagen: SFI.

Mawson, A. R., Lapsley, P. M., Hoffman, A. M., & Guignard, J. C. (2002). Preventing lethal violence in schools: The case for entry-based weapons screening. *Journal of health politics, policy and law*, *7*(2), 243-260.

Maxwell, R., Trotter, C., Verne, J., Brown, P., & Gunnell, D. (2007). Trends in admissions to hospital involving an assault using a knife or other sharp instrument, England, 1997–2005. *Journal of public health*, *29*(2), 186-190.

McVie, S. (2010). Gang membership and knife carrying: Findings from the Edinburgh study of youth transitions and crime. Scottish Government Social Research. Glasgow/Edinburgh: Scottish Centre for Crime & Justice Research/University of Edinburgh.

Melhuish, E., Belsky, J., Leyland, A. H., & Barnes, J. (2008). Effects of fully-established Sure Start Local Programmes on 3-year-old children and their families living in England: a quasi-experimental observational study. *The Lancet*, *372*(9650), 1641-1647.

Muller, E. R., Leun, J. P. van der, Moerings, L. M., & Calster, P. J. V. van (2010). *Criminaliteit en criminaliteitsbestrijding in Nederland.* Alphen aan den Rijn: Kluwer.

Muula, A. S., Rudatsikira, E., & Siziya, S. (2008). Correlates of weapon carrying among high school students in the United States. *Annals of General Psychiatry, 7*(1), 1–8.

Nagtegaal, M.H., & Schönberger, H.J.M. (2013). *Het belang van beschermende factoren in de risicotaxatie van tbs-gestelden.* Den Haag: WODC.

Nederlands Jeugdinstituut, Movisie & Trimbos Instituut (2019). *Interventie. Alleen jij bepaalt wie je bent.* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Movisie & Trimbos Instituut.

Olds, D., Eckenrode, J., Henderson, C.R., Kitzman, H., Powers, J., Cole, R., Sidora, K., Morris, P., Pettitt, L.M., & Luckey, D. (1997). Long-term Effects of Home Visitation on Maternal Life Course and Child Abuse and Neglect. Fifteen-Year Follow-up of a Randomized Trial. *JAMA, 278*(8), 637-s643.

Olweus, D., & Limber, S. P. (2010). Bullying in school: evaluation and dissemination of the Olweus Bullying Prevention Program. *American journal of Orthopsychiatry*, *80*(1), 124-134.

Orpinas, P., Nahapetyan, L., & Truszczynski, N. (2017). Low and increasing trajectories of perpetration of physical dating violence: 7-Year associations with suicidal ideation, weapons, and substance use. *Journal of Youth and Adolescence, 46*(5), 970–981.

Paglia, A., & Adlaf, E. M. (2003). Secular trends in self-reported violent activity among Ontario students, 1983–2001. *Canadian journal of public health*, *94*, 212-217.

Petersen, K., Weisburd, D., Fay, S., Eggins, E., & Mazerolle, L. (2023). Police stops to reduce crime: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, *19*(1), 1-42.

Pham, T. B., Schapiro, L. E., John, M., & Adesman, A. (2017). Weapon carrying among victims of bullying. *Pediatrics*, *140*(6), 1-7.

Phillips, A., Powell, H., Anderson, F., & Popiel, A. (2009) *Youth survey 2008: young people in mainstream education.* London: Youth Justice Board

Pickett, W., Craig, W., Harel, Y., Cunningham, J., Simpson, K., Molcho, M., Mazur, J., Dostaler, S., Overpeck, M. D., & Currie, C. E. (2005). Cross-national study of fighting and weapon carrying as determinants of adolescent injury. *Pediatrics, 116*(6), e855–e863.

Put, C.E. van der, Assink, M., Bindels, A., Vries, S. de, & Stams, G. J. J. M. (2013). *Effectief vroegtijdig ingrijpen: Een verkennend onderzoek naar effectief vroegtijdig ingrijpen ter voorkoming van ernstig delinquent gedrag.* Den Haag: WODC.

Ramshaw, N., & Dawson, P. (2022). Exploring the impact of knife imagery in anti-knife crime campaigns. *Policing: A Journal of Policy and Practice, 17*, paac045.

Richardson, J. B., Vil, C. S., Sharpe, T., Wagner, M., & Cooper, C. (2016). Risk factors for recurrent violent injury among black men. *Journal of Surgical Research, 204*(1), 261–266.

Riggs, D. W., & Palasinski, M. (2011). Tackling knife violence. Young men view things differently. *BMJ, 342,* d2903.

Romero, A., Bauman, S., Ritter, M., & Anand, P. (2017). Examining adolescent suicidal behaviors in relation to gun carrying and bullying. *Journal of School Violence, 16*(4), 445–458.

Roks, R. A., Blokland, A., & Weerman, F. (2017). Criminele groepen: een inleiding. *Tijdschrift voor Criminologie, 59*(4), 325-337.

Roks, R.A., & Broek, J.B.A. van den (2020). *Cappen voor clout? Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk.* Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Russell, K. (2021). *What Works to Prevent Youth Violence: A Summary of the Evidence.* Glasgow: Scottish Violence Reduction Unit.

Ryan, J., Brown, J., & Holland (2021). *Tackling Knife Crime.* Londen: House of Commons.

Semprevivo, L. K., Agnich, L. E., & Peguero, A. A. (2020). Is victimization associated with carrying a weapon? Investigating the intersection of sex and race/ethnicity. *Journal of School Violence, 19*(1), 20–34.

Sethi, D., Hughes, K., Bellis, M., Mitis, F., & Racioppi, F. (2010). *European report on preventing violence and knife crime among young people*. Kopenhagen: WHO Regional Office for Europe.

Shepherd, J. (2007). Preventing alcohol-related violence: a public health approach. *Criminal Behaviour and Mental Health*, *17*, 250–264.

Shepherd, J., & Brennan, I. (2008). 'Tackling knife violence'. *British Medical Journal, 337*, 187-188.

Sloper, P. (2004). Facilitators and barriers for co-ordinated multi-agency services. *Child: Care, Health and Development*, *30*, 571–580.

Silvestri, A. (2009). Young people, 'knife' and 'gun crime': Policy in an evidence vacuum? Arianna silvestri examines the evidence available to support interventions in this high-profile area. *Criminal Justice Matters, 76*(1), 48–49.

Silvestri, A., Oldfield, M., Squires, P., & Grimshaw, R. (2009). Young people, knives and guns. A comprehensive review, analysis and critique of gun and knife crime strategies. *Centre for Crime and Justice Studies*

Skarlatidou, A., Ludwig, L., Solymosi, R., & Bradford, B. (2023). Understanding knife crime and trust in Police with young people in East London. *Crime & Delinquency, 69*(5), 943-970.

Snippe, J., Muijnck, J.A. de, Kamperman, M., & Pieper, R. (2021). *Effecten van preventie: een compacte literatuursynthese.* Groningen: Breuer&Intraval.

Snippe, J., Muijnck, J. A. de, & Wouters, L. (2023). *Plan- en procesevaluatie Actieplan Wapens en Jongeren.* Groningen: Breuer&Intraval.

Stam, C. (2022). *Letsels 2021. Kerncijfers LIS.* Amsterdam: VeiligheidNL.

Stam, C. (2023). *Letsels 2022. Kerncijfers LIS.* Amsterdam: VeiligheidNL.

Stam, C., & Blatter, B. (2021). *Letsels 2020. Kerncijfers LIS.* Amsterdam: VeiligheidNL.

Stayton, C., McVeigh, K. H., Olson, E. C., Perkins, K., & Kerker, B. D. (2011). Victimization and health risk factors among weapon-carrying youth. *American Journal of Health Behavior, 35*(6), 654–663.

Stinchcomb, J. B. (2002). Promising (and not-so-promising) gang prevention and intervention strategies: A comprehensive literature review. *Journal of Gang Research, 10*(1), 27-45.

Swatt, M. L., & He, N. P. (2006). Exploring the difference between male and female intimate partner homicides: Revisiting the concept of situated transactions. *Homicide Studies, 10*(4), 279–292.

The British Youth Council (2019). *Our Generation's Epidemic: Knife Crime*. London: The British Youth Council/UK Parliament.

Thijs, F., Weerman, F.M., & Laan, P.H. van der (2018). *Literatuuronderzoek naar de effecten van de inzet van ex-gedetineerden als 'ervaringsdeskundigen'.* Amsterdam: NSCR.

Thurnherr, J., Michaud, P. A., Berchtold, A., Akré, C., & Suris, J. C. (2009). Youths carrying a weapon or using a weapon in a fight: what makes the difference? *Health education research*, *24*(2), 270-279.

Tollenaar, N., & Laan, A. M. van der (2023). *Monitor jeugdcriminaliteit 2023. Ontwikkelingen in de jeugdige strafrechtelijke daders en de afdoeningen tot 2022.* Den Haag: WODC.

Torenvlied, R., & Akkerman, A. (2005). *Preventiebeleid: een verkennende achtergrondstudie.* Den Haag: Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling.

Traynor, P.R. (2016). *Closing the 'security gap'. Young people, 'street life' and knife crime*. Leeds: The University of Leeds.

Uehara, E. S., Chalmers, D., Jenkins, E. J., & Shakoor, B. H. (1996). African american youth encounters with violence: Results from the community mental health council violence screening project. *Journal of Black Studies, 26*(6), 768–781.

Valdebenito, S., Ttofi, M. M., Eisner, M., & Gaffney, H. (2017). Weapon carrying in and out of school among pure bullies, pure victims and bully-victims: A systematic review and meta-analysis of cross-sectional and longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior, 33*, 62–77.

Vaughn, M. G., Howard, M. O., & Harper-Chang, L. (2006). Do prior trauma and victimization predict weapon carrying among delinquent youth? *Youth Violence and Juvenile Justice, 4*(4), 314–327.

Vries, M. S. de (2013). *Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak.* Enschede: Universiteit Twente.

Vries, S. L. de, Hoeve, M., Assink, M., Stams, G. J. J., & Asscher, J. J. (2015). Practitioner review: effective ingredients of prevention programs for youth at risk of persistent juvenile delinquency–recommendations for clinical practice. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *56*(2), 108-121.

Ward, L., Nicholas, S., & Willoughby, M. (2011). *Research Report 53. An assessment of the Tackling Knives and Serious Youth Violence Action Programme (TKAP) – Phase II.* Londen: Home Office.

Weerman, F.M. (2017). *Factsheet: Jeugdbendes en problematische jeugdgroepen in Nederland en Europa*. Amsterdam: NSCR.

Weerman, F.M. (2019). Criminaliteit, digitalisering en de online sociale wereld: dezelfde processsen in een nieuwe sociale context? *Tijdschrift voor Criminologie, 61*(4), 395-404.

Weerman, F.M., Roks, R.A., Broek, J.B.A. van den & Willink, J.C. (2022). *"Het is een probleem, maar niet voor mij". Een onderzoek naar de achtergronden van wapens en wapengeweld onder jongeren in Rotterdam.* Rotterdam: Erasmus Universiteit.

Weijers, I., Ferwerda, H. & Roks, R. (2021a). Te groot voor de wijkagent, te klein voor de recherche. Een vergeten groep: jonge doorgroeiers in de criminaliteit. *Proces, 100*(5), 264-275.

Weijters, G., Verweij, S., Tollenaar, N., & Hill, J. (2019). *Recidive onder justitiabelen in Nederland. Verslag over de periode 2006-2018.* Den Haag: WODC.

Wells, W., & Horney, J. (2002). Weapon effects and individual intent to do harm: Influences on the escalation of violence. *Criminology, 40*(2), 265–296

Westmacott, R, Stys, Y & L. Brow, S.L. (2005). *Selected Annotated Bibliography: Evaluations of Gang Intervention Programs.* Ottawa: Correctional Service of Canada.

Wieshmann, H., Davies, M., Sugg, O., Davis, S., & Ruda, S. (2020). *Violence in London: what we know and how to respond. A report commissioned by the Mayor of London's Violence Reduction Unit.* Londen: The Behavioural Insights Team.

Wikström, P.O.H., & Butterworth, D.A. (2006). A*dolescent crime. Individual differences and lifestyles*. Portland: Willan Publishing.

Williams, D. J., Currie, D., Linden, W., & Donnelly, P. D. (2014). Addressing gang-related violence in Glasgow: A preliminary pragmatic quasi-experimental evaluation of the community initiative to reduce violence (CIRV). *Aggression and Violent Behavior, 19* (6), 686–691.

Williams, J. H., Van Dorn, R. A., Ayers, C. D., Bright, C. L., Abbott, R. D., & Hawkins, J. D. (2007). Understanding race and gender differences in delinquent acts and alcohol and marijuana use: A developmental analysis of initiation. *Social Work Research, 31* (2), 71–81.

Winter, H.B., Beukers, M., Boxum, C., Cazemier, J., & Vols, M. (2022). *Eindrapport. Evaluatie preventief fouilleren.* Groningen: Pro Facto.

Wilsem, J. van & Stobbe, Y. (2006). 'Wapengebruik en letsel bij geweldsmisdrijven'. *Tijdschrift voor Criminologie, 48*(1), 35-50.

Wilson, D., Sharp, C., & Patterson, A. (2006). *Young people and crime: Findings from the 2005 offending, crime and justice survey.* London: Home Office.

Woittiez, I., Eggink, E., & Ras, M. (2019). *Het aantal mensen met een licht verstandelijke beperking: een schatting. Notitie ten behoeve van het IBO-LVB.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Wolsink, J., Esseveldt, J. van, Derksen, E., Brouwer, N., & Ferwerda, H. (2023). *Het (boven)lokale netwerk in Paddepoel ontleed. De invloed van criminele netwerken op jongeren in een Groningse wijk.* Arnhem: Bureau Beke.

Woodworth, M., Freimuth, T., Hutton, E. L., Carpenter, T., Agar, A. D., & Logan, M. (2013). High-risk sexual offenders: An examination of sexual fantasy, sexual paraphilia, psychopathy, and offence characteristics. *International Journal of Law and Psychiatry, 36*(2), 144–156.

Wright, A., & Keetley, K. (2003). *Violence and Indiscipline in Schools: Research Study Commissioned by NASUWT; Final Report*. Leicester: Perpetuity Research & Consultancy International Ltd.

Ybarra, M. L., Huesmann, R. L., Korchmaros, J. D., & Reisner, S. L. (2014). Cross-sectional associations between violent video and computer game playing and weapon carrying in a national cohort of children. *Aggressive Behavior, 40*, 345–358.

Zee, M. (2012). *Een strafrechtelijke aanpak voor jeugdbendes?* [bachelorscriptie]. Tilburg: Universiteit van Tilburg.

Zhang, Q., Tian, J., Chen, L., & Cao, Y. (2021). *Effects of Violent Video Games on Aggressive Behaviors Among Children: The Role of Anger and Trait Aggression in China.* Durham: ResearchSquare.

Zorginstituut Nederland (2022). *Verbetersignalement. Zorg voor mensen met een licht verstandelijke beperking en een gezondheidsprobleem.* Diemen: Zorginstituut Nederland.

Geraadpleegde documenten

Gemeente Almere (2021). Jaarplan Veiligheid 2021.

Grapperhaus, F. & Dekker, S. (2020, 11 november). Actieplan Wapens en Jongeren.

Office for National Statistics (2019, 25 april). Crime in England and Wales: year ending December 2018. Crime against households and adults, also including data on crime experienced by children, and crimes against businesses and society.

Rijksoverheid (2020, 11 november). Actieplan Wapens en Jongeren.

Veiligheidscoalitie Midden-Nederland, Actiecentrum Veiligheid en Zorg, TNO & RIEC Midden-Nederland (2023). Verslaglegging Denktank Jonge Aanwas in de Drugscriminaliteit, Thema 'Werkt voorlichting als interventie'.

Yesilgöz-Zegerius, D. & Weerwind, F.M. (2023, 1 juni). Reactie plan- en procesevaluatie Actieplan Wapens en Jongeren.

Geraadpleegde websites

ABV Solicitors (2019, 12 april). The sharp end of the law? Knife crime prevention orders. Geraadpleegd via: https://www.abvsolicitors.co.uk/legislation/the-sharp-end-of-the-law-knife-crime-prevention-orders/

Bureau Regioburgemeesters (z.d.). De (on)mogelijkheden van informatie-uitwisseling. Geraadpleegd via: https://www.regioburgemeesters.nl/oldnews/?id=45

CBS (2024, 23 februari). Ruim de helft van jonge slachtoffers steekincidenten is bekend bij politie. Geraadpleegd via: https://www.cbs.nl/item?sc_itemid=ac449a5e-6d9d-4b6b-b377-03c5e07980cb&sc_lang=nl-nl

CCV (z.d.). Wapens in het uitgaansleven. Geraadpleegd via: https://hetccv.nl/themas/high-impact-crimes/wapens-en-jongeren-toolbox/wapens-in-het-uitgaansleven/

Children & Young People Now (2008, 22 juli). Feature: Youth crime special report: young people's views - Are knife ads working? Geraadpleegd via: https://www.cypnow.co.uk/other/article/feature-youth-crime-special-report-young-people-s-views-are-knife-ads-working

Openbaar Ministerie (2023, 10 mei). Geraadpleegd via: Jaarbericht OM 2022: voortdurende strijd tegen georganiseerde criminaliteit.

Open Rotterdam (2024, 5 februari). Trimbos blijft kritisch op Rotterdamse campagne tegen drugsgebruik: 'Alleen informeren leidt niet tot gedragsverandering'. Geraadpleegd via: https://openrotterdam.nl/trimbos-blijft-kritisch-op-rotterdamse-campagne-tegen-drugsgebruik-alleen-informeren-leidt-niet-tot-gedragsverandering/#:~:text=%E2%80%9CMeerdere%20wetenschappelijke%20studies%20tonen%20aan,hulp%20en%20zorg%20nog%20moeilijker.%E2%80%9D

Politie (2021, 15 juni). Hoe politie tienergeweld probeert tegen te gaan. Geraadpleegd via: https://www.politie.nl/nieuws/2021/juni/14/00politie-probeert-voor-het-tienergeweld-te-zitten.html

Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden: https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2015-238.html

Trimbos Instituut (2021, 13 september). De keerzijde van afschrikkende voorlichting over drugs op school. Geraadpleegd via: https://www.trimbos.nl/actueel/blogs/de-keerzijde-van-afschrikkende-voorlichting-over-drugs-op-school/

Trimbos Instituut (2024, 16 januari). Waarom een landelijke bewustwordingscampagne over drugs geen goed idee is. Geraadpleegd via: https://www.trimbos.nl/actueel/blogs/waarom-een-landelijke-bewustwordingscampagne-over-drugs-geen-goed-idee-is/

Wegwijzer Jeugd & Veiligheid (z.d.). LVB jongeren, voorkom dat ze tussen wal en schip raken. Geraadpleegd via: https://wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/lvb-jongeren-en-criminaliteit.

Wegwijzer Jeugd & Veiligheid (z.d.). Relatie jeugdcriminaliteit en LVB. Geraadpleegd via: https://wegwijzerjeugdenveiligheid.nl/lvb-jongeren-en-criminaliteit/relatie-jeugdcriminaliteit-en-lvb

Bijlage – Samenvatting van de onderzoeksresultaten op hoofdlijnen

Risicofactoren samengevat[1]

Individuele kenmerken	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Geslacht: man zijn	+	+	+
Leeftijd: tot einde tienerjaren	?	+	+
Leeftijd: vanaf einde tienerjaren	?	-	-
Etniciteit	?	0	0
Negatieve levenservaringen	+	+	+
Meer impulsiviteit	?	+	+
Gebrek aan zelfcontrole	?	+	+
Minder zelfvertrouwen	?	+	+
Accepteren van geweld en straatwaarden	?	+	+
Licht verstandelijk beperkt zijn	?	+	+
Alcoholgebruik	+	+	+
Drugsgebruik	+	+	+
Mentale gezondheidsproblemen	+	+	+
Nieuwsberichten over criminaliteit lezen	?	+	?
Gewelddadige televisie, games en films	?	+	+
Drillrap	?	?	0
Vertrouwen in instanties	?	+	+
Gezinsdomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Opgroeien in armoede	+	+	+
Slechte relatie tussen ouder(s) en kind	+	+	+
Schooldomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Spijbelen	?	+	+
Vroegtijdig schoolverlaten	?	+	+
Buurtdomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Opgroeien in achtergestelde buurten	?	+	+
Vriendendomein	**Bezit**	**Dragen**	**Gebruik**
Hebben van delinquente vrienden	+	+	+
Onderdeel zijn van een criminele jeugdgroep	?	+	+
Zich begeven in online kringen waar steekwapens worden getoond	?	?	+

Motieven samengevat

	Bezit	Dragen	Gebruik
Steekwapens leuk en mooi vinden	■	■	
Hebben van onveiligheidsgevoelens		■	
Vanuit zelfbescherming met het oog op (potentiële) conflicten		■	
Jezelf stoer voordoen		■	■
Het vergroten van de status		■	■
Dwang uitoefenen			■
Angst inboezemen			■
Iemand imponeren			■
Letsel toebrengen			■

Interventies samengevat

Preventief (primair)	Effectief	Veelbelovend	Ineffectief
Zerotolerancebeleid			■
Preventief fouilleren			■
Wapeninleveractie			■
Inzet politie op scholen			■
Wapendetectiesystemen op scholen			■
Voorlichting op scholen *Mits er oog is voor altercasting, de juiste doelgroep, betrouwbare boodschapper, er handelingsperspectief is en de voorlichting onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak*		■	
Bewustwordingscampagne *Mits er oog is voor altercasting, de juiste doelgroep, betrouwbare boodschapper, er handelingsperspectief is en de campagne onderdeel is van een brede (integrale) preventieaanpak*		■	
Horecacontrole		■	

Preventief (secundair)	Effectief	Veelbelovend	Ineffectief
Voorschools programma	■		
Gezinsinterventie	■		
Schoolprogramma	■		
Specialistisch jeugdwerk		■	
Inzet van een (ex-)topsporter	■		
Inzet van een ex-gedetineerde		■	
Hot spots en hot groups			■
Preventief (tertiair)	**Effectief**	**Veelbelovend**	**Ineffectief**
Gezinsinterventie	■		
Toewijzen van mentoren		■	
Top X-aanpak		■	
Interventie starten na ziekenhuisopname		■	
Preventief fouilleren		■	
Repressief			
Represieve interventies			■

Actiepunten samengevat

Actiepunt 1
Verbeter de integrale samenwerking waar deze nog onvoldoende van de grond komt
Actiepunt 2
Vergroot het inzicht in de werkelijke omvang van het dragen en gebruiken van steekwapens door gebruik te maken van andere onderzoeksmethoden en de verbeterde integrale samenwerking
Actiepunt 3
Voer verdiepend onderzoek uit naar de doelgroepen, met name naar de onderliggende motieven om een steekwapen te dragen
Actiepunt 4
Verbeter vroegsignalering en doe meer onderzoek naar de werking van interventies, zodat (op tijd) de juiste interventies kunnen starten

Actiepunt 5
Ontwikkel interventies die onveiligheidsgevoelens tegengaan, creëer veilige plekken waar jongeren terechtkunnen en biedt hulp aan bij het verwerken van nare ervaringen

Eindnoot

1. Met betrekking tot de risicofactoren staat een (+) voor een vergrote en een (-) voor een kleinere kans op het bezit, dragen of gebruik van een steekwapen, een (0) betekent dat de risicofactor geen directe invloed heeft en (?) wil zeggen dat de invloed van de risicofactor nog onbekend is.

Verschenen in de Bekereeks

2008

Ambtscriminaliteit aangegeven?
Een onderzoek naar het opvolgen van en kennis over de wettelijke verplichting tot aangifte van artikel 162 Sv misdrijven

Verborgen problemen
Een onderzoek naar (de aanpak van) criminaliteit onder Antillianen in Nederland

Bont en Blauw
Een onderzoek naar de strafrechtelijke behandeling van geweldszaken tegen politieambtenaren en de bejegening van slachtoffers daarvan doorde politie en het openbaar ministerie

Uitstel van behandeling?
Een verkennend onderzoek naar TBS-gestelden met en zonder een combinatievonnis en de mogelijke effecten van detentie

2009

Huwelijksdwang: Een verbintenis voor het leven?
Een verkenning van de aard en aanpak van gedwongen huwelijken in Nederland

Inpakken niet nodig
Een profiel van straatroven en straatrovers in Almere

Back on Track?
Een evaluatieonderzoek naar de onthemende projecten van de Bijzondere Jeugdbijstand in Vlaanderen

CoVa volgens plan?
Een vooronderzoek naar de mogelijkheden en reikwijdte van een effectonderzoek van de cognitieve vaardigheidstraining

Achter de schermen
Een verkennend onderzoek naar downloaders van kinderporno

2010

Tot de dood ons scheidt
Een onderzoek naar de omvang en kenmerken van moord en doodslag in huiselijke kring

Kwetsbaar beroep
Een onderzoek naar de prostitutiebranche in Amsterdam

Cameratoezicht in beweging
Ervaringen met nieuwe vormen van cameratoezicht bij de Nederlandse politie

2011

Los van drank
Procesevaluatie Haltafdoening Alcohol

Lastige verhalen
Een exploratief onderzoek naar valse aangiften van zedenmisdrijven door meisjes van 12-18 jaar

Wapenfeiten
Een onderzoek naar overvallen en overvallers in Nijmegen

Snelle jongens
Een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid

2012

De schade hersteld?
Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen

Onder Controle?
Een procesevaluatie van de gedragsinterventie 'Korte Leefstijltraining voor verslaafde justitiabelen'

Planmatig en flexibel
Procesevaluatie gedragsinterventie CoVa+

Oosterse Teelt
Vietnamezen in de hennepteelt

Dierenwelzijn in het vizier
De aard en omvang van dierenwelzijnszaken en de stand van zaken van de handhaving van de regelgeving op dat gebied in Nederland

2013

Over leven na de moord
De gevolgen van moord en doodslag voor de nabestaanden van de slachtoffers en de ondersteuning door Slachtofferhulp Nederland

Met scherp schieten
Een onderzoek naar een aantal veiligheidsrisico's met betrekking tot de schietsport in Nederland

Georganiseerde voertuigcriminaliteit in Nederland
Een beeld van de omvang, kenmerken, werkwijzen en aanpak anno 2013

Het warme bad en de koude douche
Een onderzoek naar misstanden in nieuwe religieuze bewegingen en de toereikendheid van het instrumentarium voor recht en zorg

2014

Portretten van notoire ordeverstoorders
Kenmerken en achtergronden van notoire ordeverstoorders binnen het voetbal

Gelegenheidsordeverstoorders?
Analyse van rondom grootschalige rellen aangehouden verdachten

Ondergaan of ondernemen
Ontwikkelingen in de aard en aanpak van afpersing van het bedrijfsleven

Raak geschoten?
Een onderzoek naar de werking van maatregelen tegen geweld en overlast rondom het betaald voetbal

Doordringen of doordrinken
Effectevaluatie Halt-straf Alcohol

Prostitutie in Nederlandse gemeenten
Een onderzoek naar aard en omvang, beleid, toezicht en handhaving in 2014

2015

Aangifte onder nummer
Implementatie, toepassing en eerste resultaten van de nieuwe regeling 'Aangifte onder nummer'

Papier en werkelijkheid
Een hypothesevormend onderzoek naar de invloed van registratie-effecten op de omvang van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Grensoverschrijdend slachtofferschap
Een inventarisatie van aard, omvang en aandachtspunten in verband met de effectuering van slachtofferrechten

2016

Dieren Verboden
De toepassing van het houdverbod als bijzondere voorwaarde bij een voorwaardelijke straf

Kijk op jeugdcriminaliteit
Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende aanpakken

Stijging meldingen verwarde personen in de regio Rotterdam
Een onderzoek naar mogelijke verklaringen en wenselijke oplossingen

Missen we iets?
Een gebiedsanalyse in Rotterdam naar de omvang en aanpak van de jeugdcriminaliteit en eventuele 'witte vlekken' in dat beeld

De draad weer oppakken
Een follow-up onderzoek onder nabestaanden van slachtoffers van levensdelicten

Hoe lopen de hazen?
De stand van zeken in de aanpak van dierenmishandeling en dierenverwaarlozing

Focus op heling
Een onderzoek naar het functioneren van de helingmarkt, het beleid tegen en de gevolgen van heling

Van cijfers naar interpretatie
Een duiding van de kwantitatieve ontwikkelingen van de jeugdcriminaliteit
Wie is het slachtoffer?
Kenmerken van de doelgroep van het Schadefonds Geweldsmisdrijven en strategieën voor een beter doelgroepbereik

Radicalisering in de gemeente Arnhem
Resultaten van onderzoek onder mentoren, welzijnswerkers en jongeren

2017

Duiding van problematisch jeugdgroepengedrag
Een theoretische verkenning en een praktische handreiking voor het veld

Prostitutie in beeld gebracht
Een onderzoek naar aard en omvang van zichtbare en onzichtbare prostitutie in Arnhem

De achterblijvers
Een evaluatie van het maatwerk voor achterblijvers van vermiste personen

2018

Realiteit of registratie-effect?
De invloed van registratie-effecten op de daling van de geregistreerde jeugdcriminaliteit

Links-extremisme in beeld
Een verkennend onderzoek naar links-extremistische groeperingen in Nederland

Na het beslag
Een onderzoek naar door RVO inbeslaggenomen voorwerpen onderdeel Natuur en de afhandeling daarvan

Slachtoffers zoeken en vinden
Een onderzoek naar het werk van de kinderpornorechercheurs

Straatprostitutie in Nijmegen
Een evaluatie van de tippelzone en huiskamer aan de Nieuwe Marktsrtaat in Nijmegen

Opschakelen
Onderzoek naar ongewenste gedragingen in de wielersport

Betonrot
Een kwalitatief onderzoek naar het fenomeen ondermijnende criminaliteit in Brabant-Zeeland, de effecten van en richtingen voor de overheidsaanpak

2019

Hoog-risico honden, een bijtend probleem?
Een fenomeenonderzoek naar bijtincidenten en hondengevechten

De politieaanpak van etnisch profileren in Amsterdam
Een onderzoek naar effecten, criteria en meetbare indicatoren

Zo ziek als een hond?
Gezondheids- en socialisatieproblemen bij puppy's in Nederland in relatie tot de herkomst

Minderjarige slachtoffers van zedenmisdrijven gehoord
Een kwalitatief onderzoek naar de verhoorpraktijk

Downloaders van kinderporno;
een literatuuronderzoek

Criminelen achter het stuur
Aard en omvang van het gebruik van huurmotorvoertuigen voor criminele activiteiten

Asielzoekers in het gareel?
Plan-, proces en effectevaluatie werking extra begeleiding- en toezichtlocaties

2020

Afspraak is afspraak?
Evaluatie van de eenduidige landelijke afspraken rondom opsporing en vervolging van geweld tegen werknemers met een publieke taak

Panden met een luchtje
Een inventarisatie van aanpakken om verhuur van panden voor criminele doeleinden tegen te gaan

Ondermijning op en rond luchthaven Schiphol

Black Box?
Een onderzoek naar opslagboxen in relatie tot criminaliteit: fenomeen en aanpak

Fietsdiefstal in Nederland
Van fenomeen naar aanpak

Sterk spul
Aard, omvang en ernst van de dopinghandel in Nederland

Voor de verandering
Een exploratief onderzoek naar pogingen tot het veranderen van seksuele gerichtheid en genderidentiteit in Nederland

2021

Werken aan werk
Een evaluatie van penitentiare arbeid

Medische missers
De gevolgen en nasleep van medische incidenten en ervaringen met de ondersteuning van de gedupeerden door het Casemanagement Medische Incidenten

Jeugdproblematiek in Zwolle
Een onderzoek naar de omvang, aard en aanpak

Misdrijven in kinderschoenen
Een onderzoek naar de aanpak van 12- en 13-jarige misdrijfverdachten binnen en buiten het strafrecht

Misdaadcarrières voorkomen en doorbreken
Van analyse van het netwerk naar aanpak

Taxi
Malafide activiteiten en (ondermijnende) criminaliteit in de Amsterdamse taxibranche

Monitor leefbaarheid volkstuinen Rotterdam
Van beeld naar suggesties voor de aanpak

Van inzicht naar aanpak
Een onderzoek naar ondermijning in de amateursport in de regio Rotterdam

2022

Grenzeloos!?
Een verkennend onderzoek naar het instrumentarium in relatie tot (veroordeelde) plegers van transnationaal seksueel kindermisbruik

Fatale politie-incidenten
Patronen bij fatale incidenten binnen de context van politieoptreden

Beelden van burgers over bejegening door de politie
Een herhalingsonderzoek naar meningen en ervaringen van Rotterdamse burgers inzake bejegening door de politie

Beïnvloed geweld
Evaluatie Wet middelenonderzoek bij geweldplegers (WMG)

Do or don't
Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit

Jongeren en georganiseerde drugscriminaliteit in de regio Den Haag
Een onderzoek naar aard, omvang, voedingsbodems en preventie

Misdadige invloed
De invloed van criminele netwerken op jongeren in drie Arnhemse wijken

Less than lethal weapons voor de Mobiele Eenheid onderzocht
Een onderzoek naar vraag, (nieuw) aanbod en maatschappelijke acceptatie

Het (boven)lokale netwerk in Poelenburg en Peldersveld ontleed
De invloed van criminele netwerken op jongeren in twee buurten van Zaanstad

2023

Het (boven)lokale netwerk in Paddepoel ontleed
De invloed van criminele netwerken op jongeren in een Groningse wijk

Huurvoertuigen over de grens
Europese lessen met betrekking tot de aanpak van het gebruik van huurmotorvoertuigen voor criminele doeleinden

Van voetbalrellen leren
Een onderzoek naar modern voetbalgeweld en de tekortkomingen van en kansen voor de aanpak

2024

Van kwetsbaar naar crimineel
Een onderzoek naar de omvang en aard van jeugdcriminaliteit in Almelo

Een scherpe blik op steekwapenproblematiek
Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (de effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak

Mensenhandel: het verhaal achter de cijfers
Een onderzoek naar de invloed van externe factoren op de signalering van (vermoedelijke) slachtoffers van mensenhandel en ervaringen met de gemeentelijke aanpak van mensenhandel

Ondanks een daling van de (jeugd)criminaliteit is het aantal aangehouden jonge verdachten dat betrokken is geweest bij messteekincidenten en ook het aantal in beslag genomen steekwapens onder minderjarigen de afgelopen jaren flink toegenomen. Om tot de juiste aanpak te komen, is het van belang om meer te weten over het bezit, dragen en gebruik van steekwapens.

Op basis van een literatuuronderzoek wordt in dit rapport ingegaan op het profiel van de jongeren en jongvolwassenen die steekwapens dragen, bezitten en/of gebruiken. Naast zicht op de doelgroep zijn ook de risicofactoren en motieven van deze doelgroep in beeld gebracht.

In de literatuurstudie is ook een inventarisatie gemaakt van interventies die in binnen- en buitenland worden uitgevoerd om de doelgroep te bereiken. Tot slot is inzichtelijk gemaakt welke interventies vanuit de literatuur effectief of veelbelovend blijken om tot gedragsverandering te komen én welke omstandigheden van belang zijn om interventies te kunnen implementeren.

ISBN 978-94-92255-66-2

9 789492 255662

bureaubeke.nl